

Ville Turta

VESIVILJELYN INVESTOINTIHANKKEIDEN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI- JÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN

Investointituen vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen

VESIVILJELYN INVESTOINTIHANKKEIDEN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI- JÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN

Investointituen vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen

Ville Turta
Opinnäytetyö
Syksy 2021
Maaseudun kehittäminen, YAMK
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maaseudun kehittäminen, YAMK

Tekijä: Ville Turta

Opinnäytetyön nimi: Vesiviljelyn investointihankkeiden vaikuttavuuden arviointijärjestelmän kehittäminen

Työn ohjaaja: Jarmo Kastikainen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: 12 2021

Sivumäärä: 75 + 6 liitettä

Julkisen tahon myöntämien tukien ja avustusten vaikuttavuudesta keskustellaan laajasti. Julkisessa keskustelussa on esimerkiksi kritisoitu investointitukien vaikuttavuutta, mutta silti useat rahastot myöntävät niitä. Yhä useammin myös rahoittajia tarkastavat tahot tiedustelevat rahan käytön lisäksi, mitä vaikuttavuutta tai muutosta toiminnassa on saatu myönnettyjen tukien avulla aikaiseksi. Kirjallisuudessa on tuotu myös esille, että vaikuttavuuden tutkimusta tulisi kehittää siten, että alettaisiin järjestelmällisesti seurata tukien vaikutusta pidemmällä aikavälillä esimerkiksi yrityksen tuottavuuskehitykseen, liikevaihtoon, kannattavuuteen ja markkina-asemaan.

Kehittämistehtävän tavoitteena on laatia Varsinais-Suomen ELY-keskukselle hallinnollisesti kevyt yritys- ja toimialakohtainen seurantajärjestelmä Euroopan meri- ja kalatalousrahaston kautta tuettujen vesiviljelyn investointihankkeiden pitkäaikaiseen vaikuttavuuden seurantaan.

Kehittämistehtävän ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin tukea saaneiden yrityksen liiketoiminnan kehittymistä ennen yrityksille tehtyjä maksupäätöksiä ja niiden jälkeen. Tilinpäätösten tietojen perusteella laskettiin myös tilinpäätösanalyysissä käytettäviä tunnuslukuja, joiden perusteella analysoitiin yritysten taloudellista tilannetta ennen ja jälkeen investointituen.

Nykytilan arvioinnin ja laadittujen kehittämissuositusten jälkeen pidettiin työpaja, missä esiteltiin kehittämissuositukset ja asiantuntijat pääsivät kommentoimaan ehdotuksia. Työpajaan osallistui edustajia maa- ja metsätalousministeriöstä, Luonnonvarakeskuksesta ja ELY-keskuksista ympäri Manner-Suomea.

Nykytila-arvioinnin ja työpajan kokemusten perusteella kehittämissuosituksena luotiin kolmiportainen seurantamalli. Laajin seuranta perustuu tuen hakemisen ja toteutuksen yhteydessä kerättäviin arviointilomakkeiden tietoihin. Tämän lisäksi hankkeiden jälkiseuranta koostuu kahdesta osiosta. Ensimmäinen niistä on kaupallinen osio, jonka avulla saadaan automaattisesti tiedot yksittäisen yrityksen muutoksista. Toinen jälkiseurannan muoto kohdistuisi yrityksiin, jotka ovat saaneet tukea yli 500 000 euroa ohjelmakaudella. Näitä strategisia investointeja seurattaisiin vuosittain yrityksen järjestämissä seurantatapaamisissa.

Asiasanat: vaikuttavuus, Euroopan meri- ja kalatalousrahasto, EMKR, vaikuttavuuden arviointi, vesiviljelyn investointihankkeet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Rural Development

Author: Ville Turta

Title of thesis: Development of an Evaluation System for the effectiveness of Aquaculture Investment Projects

Supervisor: Jarmo Kastikainen

Term and year when the thesis was submitted: autumn 2021

Number of pages: 75 +6 appendices

The effectiveness of the business grants and funding by the public sector are widely discussed. In literature related to economic science the effectiveness of the investment funding has occasionally been criticized, however, there are still several funds granting financial support for investments. The inspectors controlling the organizations granting the funding are increasingly raising questions related to effectiveness or changes in business operations that have been enabled with the funding, in addition to details on how the funding has been spent. In the literature, it has also been proposed that the effectiveness should be systematically evaluated in longer period of time e.g., by evaluating the impact of the funding to the productivity, turnover, profitability and market position of the company.

The aim of this thesis is to create a monitoring system for the Center for Economic Development, Transport and the Environment (ELY Center) in Southwest Finland for the assessment of long-term effectiveness related to investment projects of the aquaculture funded from the European Maritime and Fisheries Fund (EMFF).

In the first part of the thesis, indicators related to business development were assessed before and after the company received funding. Based on disclosures presented in the financial statements, financial ratios were computed. The current state of the companies was assessed with these financial ratios.

A workshop was organised after the assessment of the current state. Proposals for effectiveness monitoring created based on the results of the assessment were presented in the workshop. Representatives from the Ministry of Agriculture and Forestry, Natural Resources Institute Finland and several ELY Centers participated in the workshop to review the presented proposals.

Based on the assessment of current state and the feedback received from the workshop, a three-step monitoring system is proposed to be used for assessing the effectiveness. The most comprehensive assessment is based on information gathered during the application phase. The monitoring is continued with information on changes related to the funded companies. This information is automatically gathered by a commercial software. In addition, companies that have been granted for funding exceeding 500 000 euros are monitored separately. The effectiveness of these strategic investments is assessed on yearly basis in the monitoring meeting to be organised by the company.

Keywords: effectiveness, European Maritime and Fisheries Fund, EMFF, evaluation of effectiveness, investment projects of the aquaculture

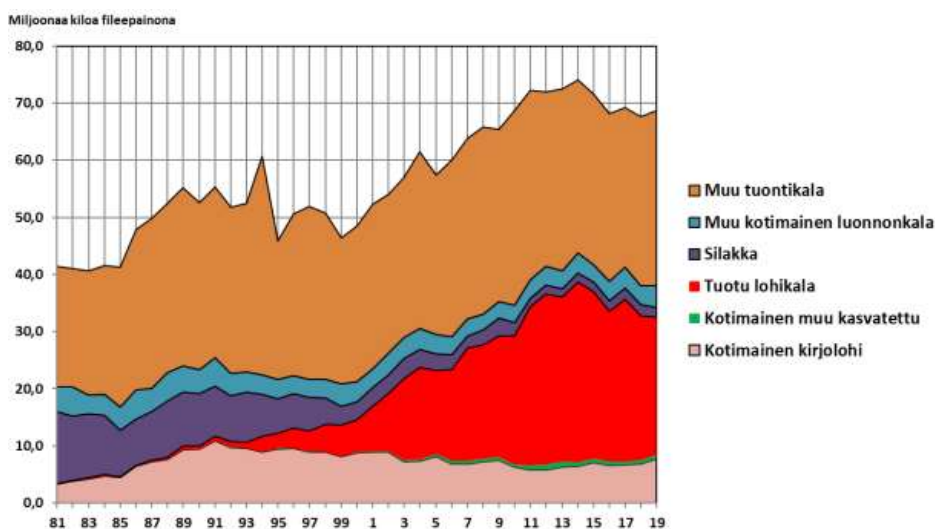
SISÄLLYS

SISÄLLYS.....	5
1 JOHDANTO.....	6
2 KALANKASVATUS SUOMESSA.....	8
3 VESIVILJELYN JULKINEN RAHOITUS JA SEN OHJAUS	13
3.1 Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tukimuodot vesiviljelylle.....	13
3.2 Rahoitusta ohjaavat strategiat.....	15
4 VAIKUTTAVUUS.....	26
4.1 Katsaus aikaisempiin tutkimuksiin.....	28
4.2 Vaikuttavuuden mittaaminen.....	31
4.3 Vaikuttavuus Euroopan meri- ja kalatalousrahaston näkökulmasta.....	33
5 AINEISTO JA MENETELMÄT	36
5.1 Työpaja MMM:n, ELY-keskusten ja Luonnonvarakeskuksen kanssa.....	36
5.2 Tilinpäätösaineistot.....	38
5.2.1 Huomioita tunnuslukujen laskennasta.....	39
5.2.2 Tarkasteluyritysten kumulatiivinen kehitys	41
5.2.3 Yritys 1.....	44
5.2.4 Yritys 2.....	47
5.2.5 Yritys 3.....	49
5.3 Tulosten arviointi kirjallisuudessa	51
6 VESIVILJELYTUKIEN VAIKUTTAVUUDEN SEURANTA VARSINAIS-SUOMEN ELY- KESKUKSEN ALUEELLA TULEVAISUUDESSA	58
7 EHDOTUS SEURANTAMENETELMÄKSI.....	61
8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	66
9 POHDINTA.....	67
LÄHTEET.....	68
LIITTEET	75

1 JOHDANTO

Kalalla on tutkitusti monia myönteisiä terveys-, ympäristö- ja ilmastovaikutuksia. Kalaa voidaan tuottaa kuluttajille joko kalastamalla se vesistöistä tai kasvattamalla ne meressä, sisävesissä tai maalla niille erikseen rakennetuissa altaissa (kiertovesikasvatus). Sisävesissä kasvatetaan pääosin kalan poikasia. Merialueella kasvatetaan verkkokasseissa ruokakalaa ja maalle sijoitetuissa kiertovesilaitoksissa kasvatetaan sekä poikasia että ruokakalaa. Valtaosa Suomessa kasvatetusta kalasta on kirjolohta. Vuonna 2017 Suomessa kalan omavaraisuusaste oli 27 %, joka on alhainen määrä, kun otetaan huomioon Suomen pitkä rantaviiva sekä lukuisat sisävedet.

Kalamarkkinoiden kasvu Suomessa pohjautuu pitkälti tuontikalaan. Luonnonvarakeskuksen tilastojen mukaan Suomessa kulutettiin ihmisravintona vuonna 2019 noin 68 miljoonaa kiloa kalaa. Yli 80 % kulutetusta kalasta tulee kuitenkin ulkomailta. Ulkomailta tuodusta kalasta lähes puolet oli norjalaista lohta. Lohen lisäksi Suomeen tuodaan merkittäviä määriä tonnikalaa, katkarapuja ja muita kalatuotteita. Ihmisravinnoksi tuotujen tuotteiden arvo vuonna 2019 oli 363 miljoonaa euroa. Kalan kokonaistuonti oli arvoltaan yhteensä 487 miljoonaa euroa vuonna 2019. Vuonna 2019 Suomesta myös vietiin kalaa 87 miljoonaa kiloa, jonka arvo oli 163 miljoonaa euroa. Tärkeimpiä vientituotteita ovat olleet lohi, kirjolohi, silakka ja kilohaili. Suomen kalan kauppataase on siten alijäämäinen. Kuviossa 1 on pystyakselilla kuvattu kalan kulutusta miljoonina kiloina kalan fileepainoksi laskeutena ja vaaka-akselilla on vuodet eli 81 tarkoittaa vuotta 1981. (Luonnonvarakeskus 2019.)

KUVIO 1. Suomen kalamarkkinoiden kehittyminen vuosina 1981–2019. (Luonnonvarakeskus 2019.)

Kehittämistehtävän tavoitteena on laatia Varsinais-Suomen ELY-keskukselle hallinnollisesti kevyt yritys- ja toimialakohtainen seurantajärjestelmä Euroopan meri- ja kalatalousrahaston kautta tuettujen vesiviljelyn investointihankkeiden pitkäaikaiseen vaikuttavuuden seurantaan. Yrityskohtainen seuranta tulisi olla mahdollista muutamien keskeisten taloudellisten tunnuslukujen avulla ennen ja jälkeen investoinnin toteutumisen. Seurantatulosten perusteella olisi hyvä voida tunnistaa yrityksiä, jotka voisivat hyötyä myös muista julkishallinnon palveluista, kuten esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimasta yritysten kehittämispalveluista. Tavoitteena siis on, että julkishallinnon työkaluilla pystytään tukemaan yrityksiä myös muuten kuin osarahoittamalla investointia. Yritysten elinkelpoisuutta ja kehittymistä tukemalla pystytään lisäämään myös julkisen tuen vaikuttavuutta ja siitä muodostuvia kerrannaisvaikutuksia.

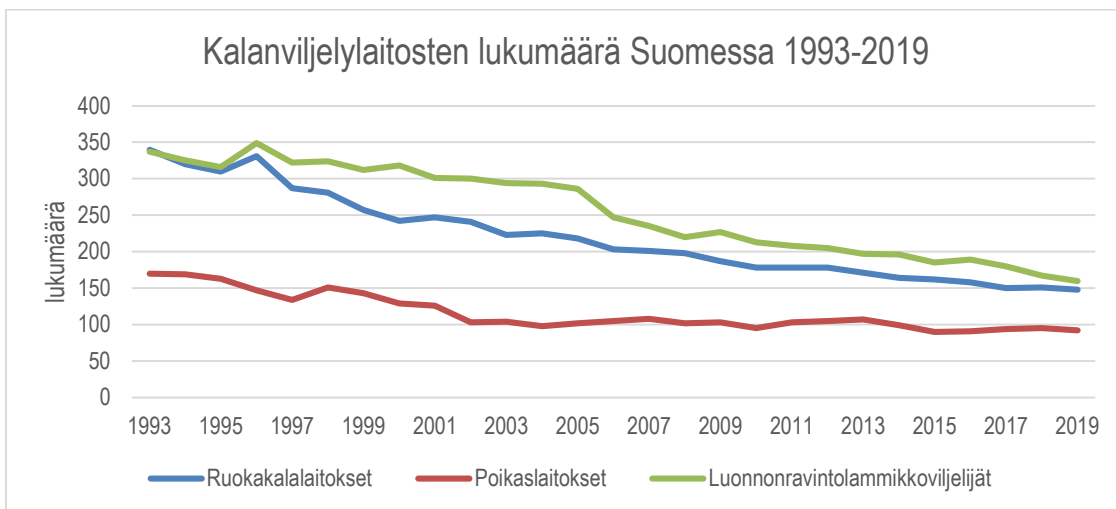
Lähestymistapa kehittämistehtävässä perustuu pääosin konstruktiviseen tutkimukseen ja kehittämistehtävässä lähdetään liikkeelle katsauksesta aikaisempiin yritysten investointituen vaikuttavuutta koskeviin tutkimuksiin, yritystutkimukseen ja raportointiin. Tämän lisäksi haastatellaan luonnonvarakeskuksen kokeneita kalatalouden taloustutkijoita ja ELY-keskusten vesiviljely-yritysten investointihakemusten käsittelijöitä, joilta saadaan tukea vesiviljely-yritysten arviointiin ja yritystutkimukseen.

Edellä mainittujen tietojen perusteella laaditaan suunnitelma tunnusluvuista, joita seurattaisiin. Tunnuksuuunnitelmaan pyydetään näkemyksiä sidosryhmiltä, joita ovat esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriö, ELY-keskukset ja Luonnonvarakeskus. Aiheen käsittelemiseksi pidetään ai-voriii. Arviointilomaketta ja raportointiosiota testataan myös nykyisen ohjelmakauden vesiviljelyn investointihankkeiden tiedoilla.

Kalatalouden investointitukien yrityskohtaisesta vaikuttavuudesta ei ole Suomessa tehty tutkimusta, mutta aihetta tukevia tutkimuksia on tehty esimerkiksi maaseutu- ja aluekehitysrahastosta. Kalatalouden toimialaan ja kannattavuuteen sekä erilaisiin kehittämishankkeisiin liittyviä raportteja on muun muassa Luonnonvarakeskuksella. EU-hankkeiden vaikuttavuusarvioinnista on tehty lukuisia tutkimuksia niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Monissa tutkimuksissa on tutkittu rahan käytön vaikuttavuutta lähinnä rahoittajan näkökulmasta. Yritystukien arviointi ja vaikuttavuus -raportin (2015) mukaan investointeihin kohdistuvien yritystukien vaikutuksista on kuitenkin melko vähän luotettavia empiirisiä tuloksia. Raportissa on todettu, että esimerkiksi Italiassa on tehty samasta aiheesta kaksi tutkimusta, jotka ovat päätyneet vastakkaisiin tuloksiin. (Rauhanen ym. 2015, 24)

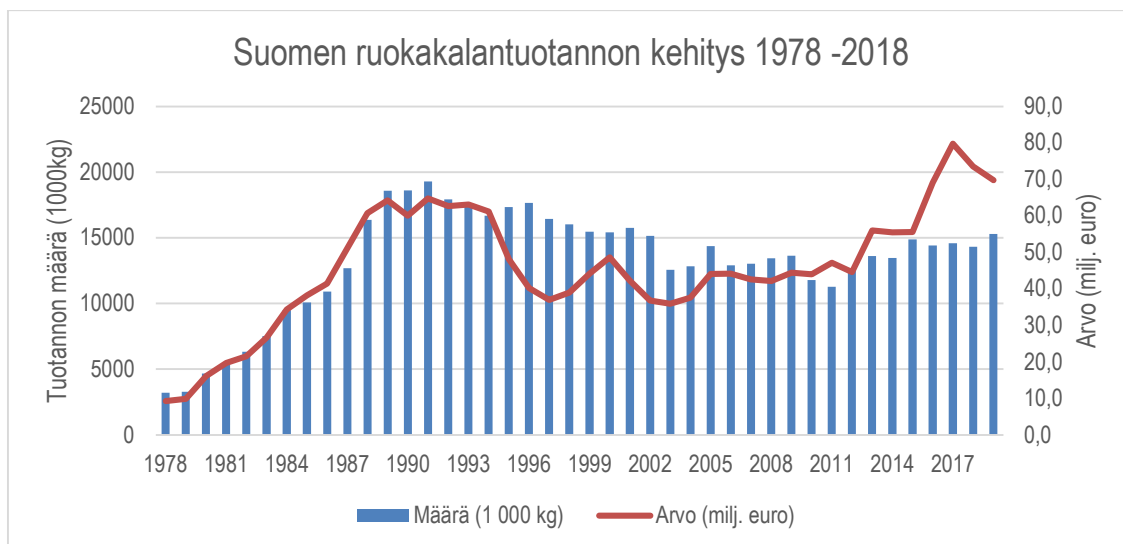
2 KALANKASVATUS SUOMESSA

Suomessa kalaa on kasvatettu jo 1850-luvun puolesta välistä asti. Kalankasvatus oli poikastuotantoa aina 1960-luvulle asti, jonka jälkeen aloitettiin kirjolohentuoanto ruokakalaksi lähinnä sisämaassa. Kalojen poikastuotannolla on ollut pääasiassa kaksi eri käyttötarkoitusta. Yhtäältä niitä on käytetty luonnonvaraisiin vesistöihin tehtäviin istutuksiin esimerkiksi vapaa-ajan tai ammattikalastajien kalastettavaksi ja toisaalta poikastuotantoa on tarvittu myös mm. kirjolohen ruokakalakasvatukseen. Kalanviljelyn huippukausi alkoi 1980-luvulla ja jatkui nousujohteisena aina 1990-luvulle asti. Suomessa oli 1970-luvulla kalanviljelylaitoksia noin 50 yksikköä, joiden tuotanto oli alle 4 000 tonnia (4 milj. kg). Ruokakalalaitoksia oli lukumääräisesti eniten 1990-luvun alkupuolella ja niiden määrä onkin pienentynyt 340 laitoksesta noin 150 laitokseen, kun on tultu 2020-luvulle. (Kalankasvattajaliitto 2021.)

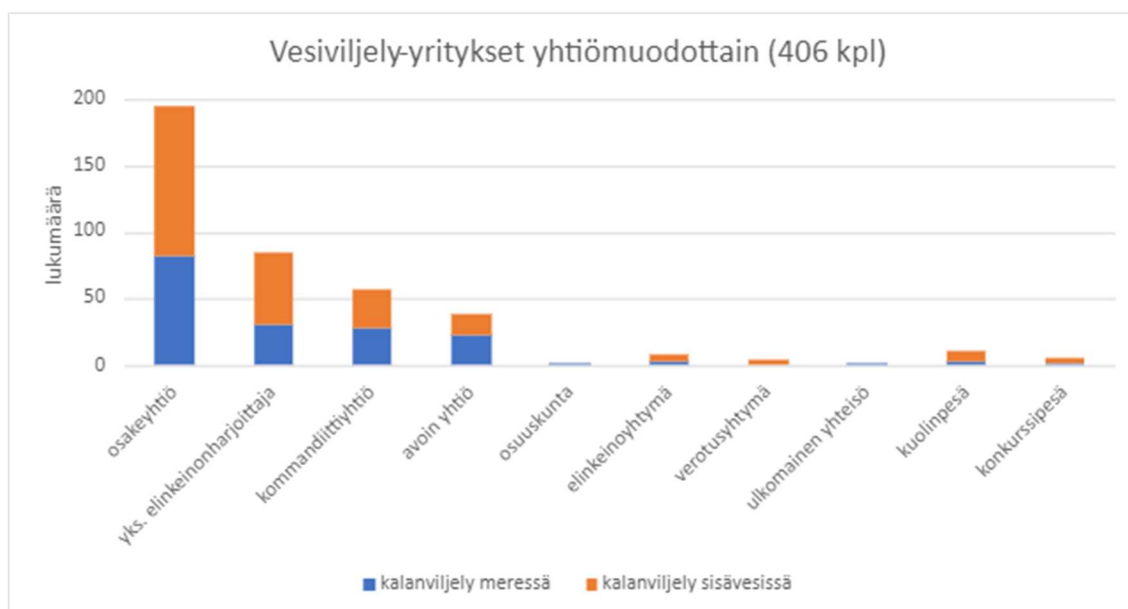
KUVIO 2. Kalanviljelylaitosten lukumäärän kehittyminen. (Luonnonvarakeskus 2021)

Suomen kalankasvatuksen tuotanto oli suurimmillaan 1990-luvun alussa, jolloin tuotanto oli 19 000 tonnia (19 milj.kg). Kalankasvatuksen tuotantomäärät laskivat aina vuoteen 2011 asti, jolloin tuotanto oli n. 11 000 tonnia (11 milj. kg), mutta ovat sen jälkeen lähteneet uudestaan kasvuun. Vuonna 2019 ylitettiin 15 000 tonnin (15 milj. kg) raja. Suomessa vuonna 2019 ruokakalaksi kasvatetusta kalasta 93 % oli kirjolohta. Tämän lisäksi kasvatettiin siikaa ja taimenta. (Kalankasvattajaliitto 2021.)

KUVIO 3. Ruokalalaitosten tuotannon kehittyminen. (Luonnonvarakeskus 2021)

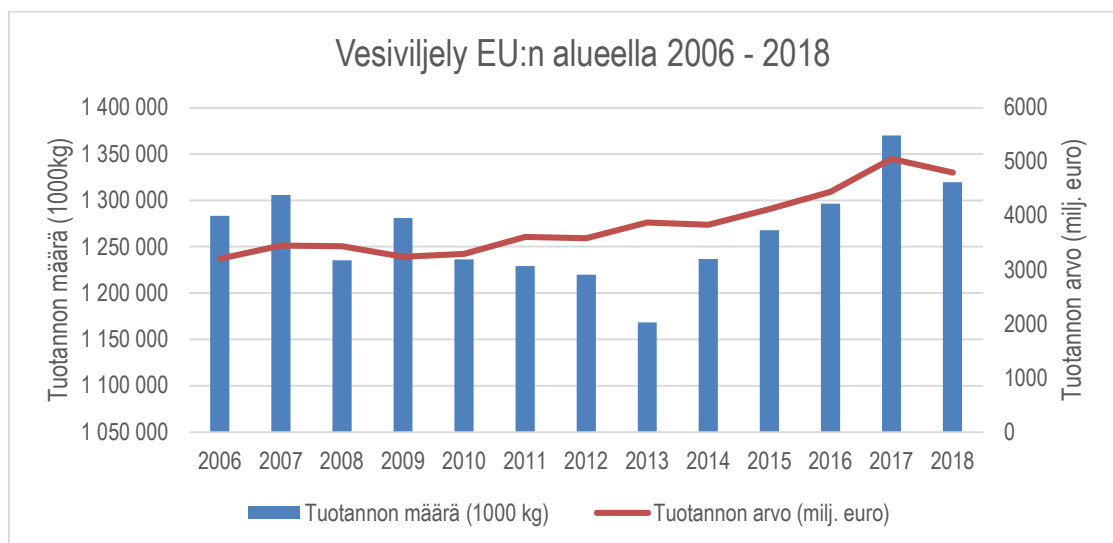
Patentti- ja rekisterihallituksen tietokannan mukaan Suomessa oli vuonna 2021 yhteensä 898 yhteisöä, jotka olivat ilmoittaneet toimialakseen kalanviljely meressä tai kalanviljely sisävesissä (toimialaluokitus 03220). Suurin osa näistä toimijoista (492 kpl) oli kalastus- tai osakaskuntia tai muita yhteenliittymiä. Nämä yhteenliittymät tosiasiallisesti istuttivat tai viljelivät kalaa, mutta eivät yritystoimintana, vaan tarkoituksenaan kalavesien hoito ja kalojen istuttaminen vesistöön. Tämän johdosta näitä yhteenliittymiä ei ole otettu huomioon kuviossa 4. (Kauppalehti 2021.)

KUVIO 4. Vesiviljely-yritykset yhtiömuodoittain.

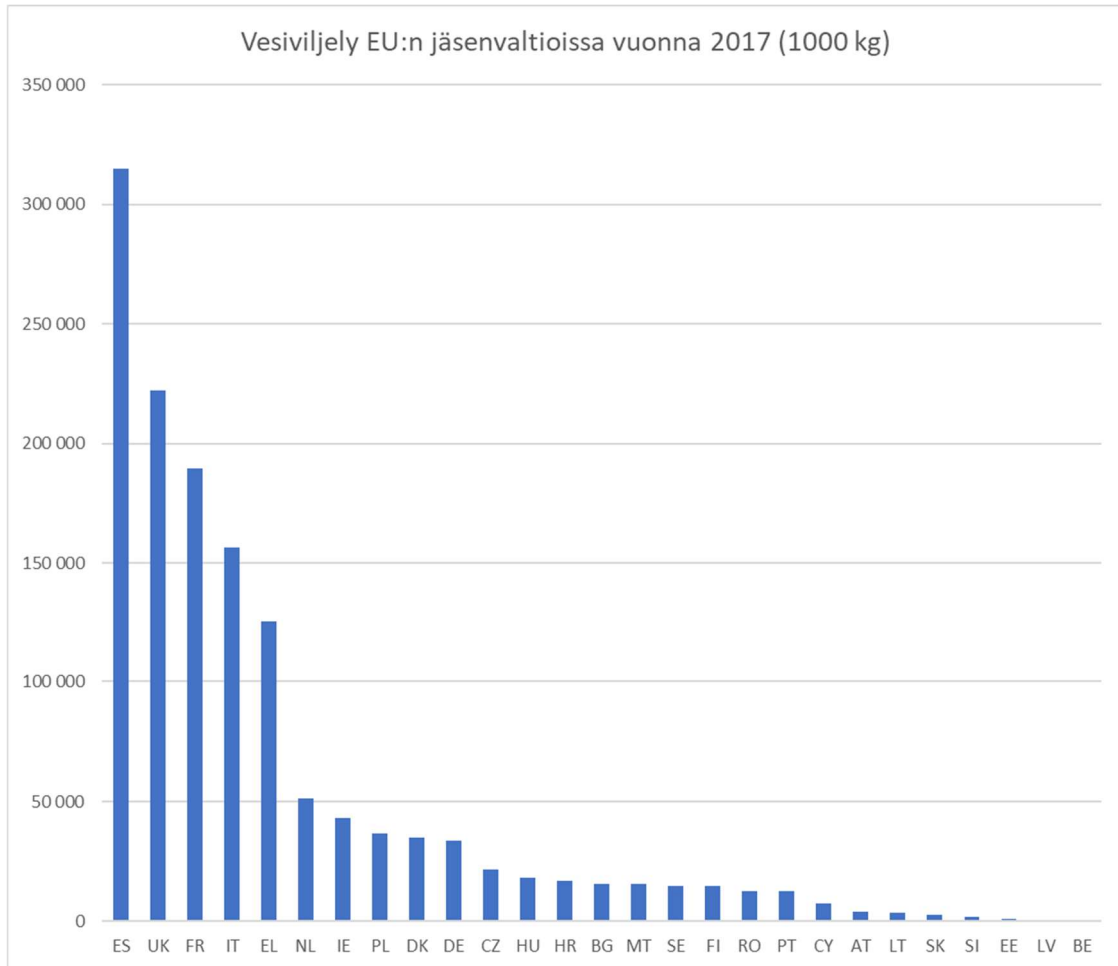
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (nyk. Luonnonvarakeskus) mukaan yhtenä pääsyynä Suomen kalankasvatuksen taantumaan on ollut raskas ja tuotantoa rajoittava ympäristösääntely (Eskelinen 2014, 3). Suomessa on alhainen lupakynnys kansainvälisesti verrattuna. Alhainen lupakynnys on ollut yksi kasvua hidastava tekijä, mutta myös lupien pitkät käsittelyajat ovat tuoneet oman haasteensa. Edellisten lisäksi ympäristöluvut ovat arvokkaita suhteessa liiketoiminnasta saatavaan tuottoon. Vuonna 2014 tehdyssä raportissa arvioitiin, että keskimääräinen luvan haku Suomessa maksaa noin 39 000 euroa, joka ei sisällä varsinaista luvan käsittelymaksua. Käsittelymaksu on riippuvainen luvan suuruudesta ja vuonna 2014 se oli 3 000–20 000 euroa. Ruotsissa vastaavanlainen lupa on noin 35 % edullisempi. (Eskelinen 2014, 30–31.)

Euroopan unionin tasolla viljeltävät lajit eroavat jonkin verran Suomessa viljeltävistä lajeista. Kuten aiemmin todettiin, kirjolohi on Suomessa valtalaji vesiviljelyssä. Euroopan unionin alueella vuonna 2017 vesiviljelytuotteista 76 % oli kalatuotteita ja 24 % äyriäisiä ja nilviäisiä. EU:ssa viljeltävät kalojen valtalajit ovat lohi ja taimen. Euroopan unionin jäsenmaiden vesiviljelyn tuotanto on määrältään kasvanut ainoastaan 2,8 % vuosien 2006 ja 2017 välisenä aikana, vaikka maailmalla vesiviljelytuotanto on jopa nelinkertaistunut. EU:n tasolla vuosi 2017 oli tarkastelujakson huippuvuosi, jolloin vesiviljelytuotteita kasvatettiin 1,35 miljoonaa tonnia (1,35 mrd. kg) ja saavutettiin noin 5 miljardin euron arvo. Vesiviljelyn haasteet ovat EU:n alueella osittain samat kuin Suomessakin. Tämän johdosta Euroopan unioni vuonna 2013 määritteli strategiset suuntaviivat vesiviljelyalan kehittämiseksi. Näitä ovat hallinnollisten menettelyjen yksinkertaistaminen, koordinoitu aluesuunnittelu, vesiviljelyalan kilpailukykyyn parantaminen ja tasavertaisten toimintaedellytysten edistäminen. (Euroopan komissio 2021.)

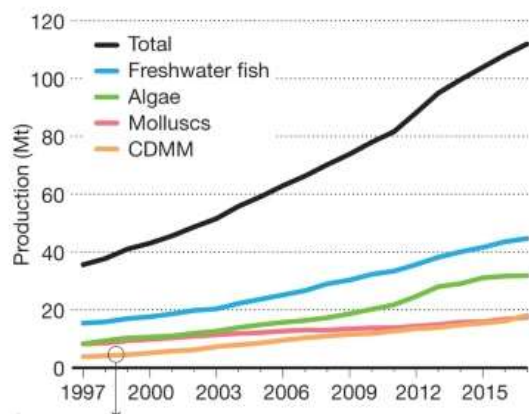
KUVIO 5. Vesiviljelyn tuotannon määrä ja arvo EU:n alueella. (EMOFA 2021.)

Vesiviljely on Euroopan unionissa keskittynyt tiettyihin jäsenvaltioihin, joiden tuotantomäärät ovat selkeästi muita jäsenvaltioita suuremmat. Vuonna 2019 suurimmat tuottajamaat EU:ssa olivat Espanja, Iso-Britannia, Ranska, Italia ja Kreikka. (Euroopan komissio 2021.)

KUVIO 6. Vesiviljely tuotantomäärät jäsenmaittain 2017. (Euroopan komissio 2021)

Kansainvälisesti vesiviljely sisältää myös levien (algae) ja nilviäisten (molluscs) viljelyä. Suomessa vesiviljely on tuotantomittakaavassa keskittynyt pääasiassa kalankasvatukseen. Nature.com-sivustolla julkaistun artikkelin ja kuvion 7 mukaan maailmalla on vesiviljelyn toimiala kasvanut 20 vuoden aikana noin 200 % eli on ollut voimakkaan kasvun ala (Naylor 2021). Vastaavasti Suomessa ruokakalankasvatuksen tuotanto on vuosien 1997 ja 2017 välillä laskenut 11 % (Luonnonvarakeskus 2021).

- Freshwater fish = makeanvedenkalat
- Algae = levät
- Molluscs = simpukat
- CDMM:
 - Crustaceans (äyriäinen)
 - Diadromous fish (meri-järvikalat)
 - Marine fish (suolases veden kalat)
 - Miscellaneous (sekalaiset)

KUVIO 7. Globaali vesiviljelyn kehitys (Nature.com 2021.)

3 VESIVILJELYN JULKINEN RAHOITUS JA SEN OHJAUS

Vesiviljely-yritysten kehittämisestä Suomessa viranomaistaholla vastaa maa- ja metsätalousministeriö, joka on laatinut esimerkiksi Suomen elinkeinokalatalouden toimenpideohjelman. Ohjelman yhtenä tavoitteena on ollut mahdollistaa EU-osarahoitteisten tukien myöntäminen vesiviljelyalan yrityksille. Lisäksi toimenpideohjelman tavoitteena on ollut luoda hyvät toimintaedellytykset tehokkaalle ja luontoa kunnioittavalle kalastukselle ja vesiviljelytuotannolle vastaamaan kuluttajien ja elintarviketeollisuuden odotuksia. Niin vesiviljelyn kuin kalastuksenkin osalta tämä tarkoittaa toimialan kehittämistä kilpailukykyiseksi, taloudellisesti kannattavaksi ja kestäväen kehityksen mukaiseksi toimijaksi.

3.1 Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tukimuodot vesiviljelylle

Säädöspohja Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tukien myöntämiselle tulee Euroopan unionista sekä kansallisista säädöksistä. Euroopan parlamentin ja neuvoston rahoitusta ohjaavia asetuksia on kolme. Näiden asetusten perusteella on annettu yhteensä 33 EU-tason delegoitua asetusta tai täytäntöönpanoasetusta ja päätöstä. Euroopan unionin säädösten, asetusten ja päätösten lisäksi tukien hakemista, myöntämistä ja maksamista säätelee kansallinen laki Euroopan meri- ja kalatalousrahastoa koskevan eurooppalaisen asetuksen kansallisesta täytäntöönpanosta (1093/2014), valtioneuvoston asetus Euroopan meri- ja kalatalousrahaston toimintaohjelmasta myönnettävästä tuesta (1127/2015), valtionavustuslaki (688/2001) ja hallintolaki (434/2003). Edellä mainittujen säädösten lisäksi tukien myöntämistä sääntelee jo aiemmin mainittu Euroopan meri- ja kalatalousrahaston toimintaohjelma ja tietyissä erikoistilanteissa sovellettavat säädökset. Lisäksi myöhemmin mainitut kansalliset strategiat ja ohjelmat ohjaavat myös päätöksentekoa EU:n ja kansallisten säädösten ohella.

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston toimintaohjelman strategisessa kuvauksessa on määritelty ne toimenpiteet, jotka Suomi jäsenvaltiona ottaa käyttöönsä Euroopan unionin mahdollistamista toimenpiteistä, jotka on lueteltu asetuksen 508/2014 Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta artikloissa 47–57.

Vesiviljelyn toimialalla kohdistetut tuet voidaan jakaa: 1) vesiviljelyn innovaatioiden edistämiseen, 2) vesiviljely-yritysten tuotannollisiin investointeihin, 3) vesiviljelyn neuvontapalveluihin, 4) osaamisen ja verkostoitumisen edistämiseen, 5) vesiviljelypaikkojen lisäämiseen ja 6) eläinten terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Vesiviljelypaikkojen lisäämiseen tarkoitettu tuki ja eläinten terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseen suunnattu tuki ovat tarkoitettu ainoastaan julkisoikeudellisille elimille, joten tämä tukimuoto ei ole yritysten haettavissa. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 508/2014, II luku.)

Vesiviljelyn innovaatiotukea voidaan myöntää vesiviljelylaitosten osaamisen kehittämiseen, uusiin vesiviljelylajeihin tai innovatiivisten tuotteiden tai prosessien tutkimiseen. Tuen suuruus vaihtelee 50–100 % välillä riippuen hankkeen tavoitteista eli kohdistuuko hankkeen tulokset yrityksen kehittämiseen vai toimialan yleiseen edistämiseen. Tukea voidaan myöntää oikeushenkilöille ja oikeustoimikelpoisille luonnollisille henkilöille. (Maa- ja metsätalousministeriö 2021.) Oikeushenkilöllä tarkoitetaan yhteenliittymää, joita ovat esimerkiksi yhdistys, osuuskunta, osakeyhtiö, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö ja säätiö ja vastaavasti luonnollisella henkilöllä yksityishenkilöitä (Helsingin yliopiston avoin yliopisto 2021).

Vesiviljely-yritysten tuotannolliset hankkeet voivat liittyä vesiviljely-yksiköiden nykyaikaistamiseen. Tuettavat investoinnit voivat liittyä yksiköiden tuottaviin investointeihin, vesiviljelytuotannon monipuolistamiseen, eläinten terveyteen ja hyvinvointiin tai laadun parantamiseen liittyviin investointeihin. Tuki vesiviljely-yritysten tuotannollisiin hankkeisiin on enintään 40 %. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 508/2014, 48 artikla.)

Vesiviljelyn neuvontapalveluiden avulla pyritään parantamaan vesiviljely-yritysten kilpailukykyä. Tuen avulla voidaan tukea yritysten teknisten, tieteellisten, oikeudellisten, ympäristöön tai talouteen liittyvien neuvontapalveluiden hankintaa. Tuki on yksityisille vesiviljely-yrityksille enintään 50 % hyväksytyistä tukikelpoisista kokonaiskustannuksista. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 508/2014, 49 artikla.)

Vesiviljely-yrityksille on mahdollista myöntää myös tukea työvoiman osaamisen ja verkostoitumisen edistämiseen, joka koostuu esimerkiksi ammatillisesta koulutuksesta tai elinikäisestä oppimisesta. Tukea voidaan myöntää yksityisille yrityksille tai julkisille järjestöille. Yrityksille suunnatun tuen enimmäismäärä on 50 %, mutta julkisille järjestöille tuki voi olla jopa 100 %. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 508/2014, 50 artikla.)

3.2 Rahoitusta ohjaavat strategiat

Euroopan rakenne- ja investointirahastosta (ERI-rahasto) voidaan myöntää tukea viiden erillisen rahaston avulla työpaikkojen luomiseen sekä kestävän että taloudellisen elinkeinotoiminnan kehittämiseen. Rahastojen merkittävimmät rahoituskohteet liittyvät tutkimukseen ja innovaatioihin, digitalisaatioon, vähähiilisen elinkeinotoiminnan tukemiseen sekä luonnonvarojen kestävään hoitoon ja pienyritysten tukemiseen. Euroopan meri- ja kalatalousrahasto on yksi viidestä Euroopan unionin rakenne- ja investointirahastosta. Muita rahastoja, jotka kuuluvat ERI-rahastoihin ovat Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Euroopan maaseudun kehittämisen maaseuturahasto (maaseuturahasto) ja koheesiorahasto, joka ei ole Suomessa käytössä. Euroopan meri- ja kalatalousrahaston Euroopan unionin tasoisina tavoitteina on auttaa kalastajia siirtymään yhä kestävämpiin kalastusmenetelmiin. Rahaston tehtävänä on myös monipuolistaa rannikkoalueiden elinkeinoja ja kohentaa rannikkoalueiden elämänlaatua. (Euroopan komissio 2021.)

Vesiviljely toimialana liittyy rannikkoalueiden elinkeinoihin. Euroopan komissio on Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa 508/2014 määritellyt yksityiskohtaiset säännöt siitä, mitä toimenpiteistä voidaan vesiviljelyn toimialalla rahoittaa. Maa- ja metsätalousministeriö on taas laatinut kansalliset tavoitteet Suomen EMKR -toimintaohjelman strategiassa.

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tavoitteena on luoda kilpailukykyinen toimintaympäristö, joka kannustaa kestäväan kasvuun ja uudistumiseen. Tavoitteena on poistaa kehittymisen esteitä ja edistää uuden liiketoiminnan syntymistä. Kestävä kasvu edellyttää vesiviljelyn ja veden ympäristösuojelun tavoitteiden yhteensovittamista. Euroopan meri- ja kalatalousrahaston investointituet kohdistetaan kasvua ja uusitumista tukeviin toimenpiteisiin. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2014.)

Maa- ja metsätalousministeriön laatiman voimassa olevan toimintasuunnitelman mukaan Suomi käyttää Euroopan unionilta saatua määrärahaa Manner-Suomen vesiviljelyn edistämiseen 10,9 miljoonaa euroa ja kansallista vastinrahaa käytetään vesiviljelyyn 15,6 miljoonaa euroa eli yhteensä vesiviljelyn edistämiseen käytetään 26,5 milj. euroa ohjelmakaudella 2014–2020. (Maa- ja metsätalousministeriö, 2021.)

Suomen Euroopan meri- ja kalatalousrahaston toimintaohjelman strategiassa käsitellään Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta rahoitettavat unionin painopisteet eli kalastus, vesiviljely, yhteisen kalastuspolitiikan toimeenpano, työllisyys ja alueellinen koheesio (kalatalousryhmätoiminta), kalan jalostus ja yhdennetty meripolitiikka. Suomen toimintaohjelman laatimisesta on Manner-Suomen osalta vastannut maa- ja metsätalousministeriö ja Ahvenanmaan osalta Ahvenanmaan maakunnan hallitus. Suomi jäsenmaana toimittaa kuitenkin yhteisen kansallisen ohjelman Euroopan komissiolle. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018.)

Toimintaohjelmassa on monia eri ulottuvuuksia, mutta toimialan kehittämisen näkökulmasta ohjelman alussa tehdään nykytilan arviointi ja nelikenttä- eli SWOT-analyysi eri unionin painopisteistä, kuten esimerkiksi vesiviljelystä. SWOT-analyysissä käsitellään perinteiseen tapaan sisäiset vahvuudet (Strength) ja heikkoudet (Weakness) sekä ulkoiset mahdollisuudet (Opportunity) ja uhat (Threat). (Suomen Riskienhallintayhdistys ry 2021.)

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston 2014–2020 toimintaohjelmassa nostettiin esiin ennakkoarvioinnin ja SWOT-analyysien perusteella ohjelmakauden viisi eri erityistavoitetta.

Ensimmäinen erityistavoitteista liittyy vesiviljelyn teknologia- ja innovaatiokehittämiseen, jonka osalta tavoitteena on varmistaa edellytykset kestäväälle kasvulle ja uudistumiselle. Tarkoituksena on poistaa kriittisiä esteitä sekä vähentää kalankasvatuksesta aiheutuvia ympäristövaikutuksia. Merkittävin teknologiakehittämisen toimenpiteistä on monivuotinen innovaatio- ja kehittämisohjelma, jonka tavoitteena on rakentaa osaamisverkosto, johon osallistuu sekä elinkeinoelämän, hallinnon, tutkimuslaitosten että ympäristöalan asiantuntijoita. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 72.)

Toinen erityistavoite on tukea vesiviljely-yritysten kestäväää kasvua. Tästä toimenpiteestä pystytään rahoittamaan yritysten kehittämisinvestointeja, jotka liittyvät yritysten kasvuun, uudistumiseen ja kilpailukykyyn. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 72.)

Kolmas erityistavoite liittyy pääasiassa uusien vesiviljelypaikkojen mahdollisuuksien lisäämiseen. Maa- ja metsätalousministeriön mukaan kalankasvatuksesta aiheutuu noin 1 %:n osuus Suomen kokonaisravinnekuormasta. Yksittäisen laitoksen kohdalla paikallinen kuormitus voi kuitenkin olla korkeampi. Tätä paikalliskuormitusta pyritään hallitsemaan sijainninhjauksella eli sijoittamalla uudet kalankasvatuslaitokset paikoille, joissa vesistön laimenemisolosuhteet olisivat mahdollisimman

hyvät ja ravinteiden päästöistä aiheutuisi siten mahdollisimman vähän vahinkoa ympäristölle. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 72)

Neljäs erityistavoite liittyy kalankasvatuseritysten vakuutustukeen, jota on suunniteltu käytettävän tilanteissa, missä edistetään uusia teknologioita esimerkiksi avomerikasvatukseen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 72)

Viidentenä erityistavoitteena on kalankasvatusalan työvoiman ja verkostoitumisen edistäminen. Toimialan on arvioitu kasvavan tulevina vuosina, jolloin haasteeksi muodostuu ammattitaitoisen työvoiman saanti sekä yritysten liiketoimintaedellytysten parantaminen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 73)

Vesiviljelystrategia 2022 on hyväksytty valtioneuvoston periaatepäätöksellä 4.12.2014 ja se on tarkoitettu noudatettavaksi valtion viranomaisten toiminnassa. Strategia ohjaa osaltaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY-keskusten) ja aluehallintoviranomaisten (AVI:n) toimintaa. Sen toteutuksesta vastaa maa- ja metsätalousministeriö yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. (Valtioneuvosto 2014, 14) Vesiviljelystrategian tavoitteena on turvata vesiviljelytoiminnalle kestävän kasvun mahdollisuudet ja luoda politiikan toimenpitein kilpailukykyinen elinkeino (Valtioneuvosto 2014, 16).

Vesiviljelystrategia koostuu kolmesta strategisesta päämäärästä. Ensimmäinen strateginen päämäärä liittyy yritysten kilpailukykyyn. Kilpailukykyyn toteutumista arvioidaan erilaisilla mittareilla, joita ovat esimerkiksi ympäristölupien määrä ja käsittelyajat. Toimintaympäristön lisäksi arvioidaan yritysten taloudellista kehittymistä. Näitä tavoitteita mitataan muun muassa liikevaihdon, nettotuloksen ja työllistävyyden kautta viljellyn kalan tuotantomäärällä sekä vesiviljelytuotannon kerrannaisvaikutuksilla. (Valtioneuvosto 2014, 8–9.)

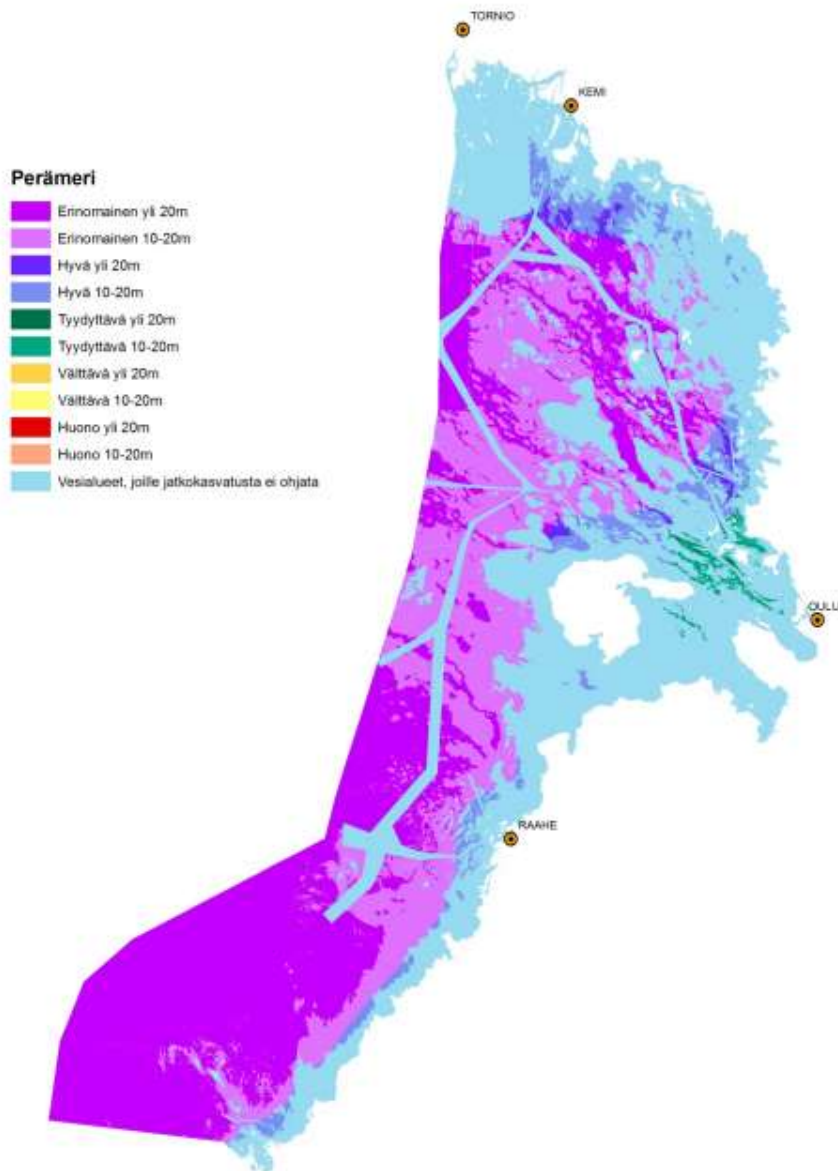
Toinen strateginen päämäärä liittyy toimialan uudistumiseen. Toimialan kasvu edellyttää, että yrityksillä on kyky hyödyntää erilaisten innovaatioiden käyttöönottoa ja niistä syntyviä uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Uudet liiketoimintamahdollisuudet voivat liittyä uusien vesiviljelylajien viljelyyn tai eri kasvatusteknologioiden hyödyntämiseen, kuten esimerkiksi kassikasvatuksen, läpivirtaus-, kiertovesi- tai avomerilaitosten käyttöönottoon. Hallinnon tehtävänä on edesauttaa eri toimenpiteillä, että toimialalla on ajantasainen tieto, toimiva vuoropuhelu ja toimintaympäristön tuntemus uusien liiketoimintamahdollisuuksien käyttöönottamiseksi. (Valtioneuvosto 2014, 10.)

Kolmas strateginen päämäärä liittyy toimialan kestävyteen. Toimialan kasvu voi tapahtua ainoastaan kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti. Kestävässä kehityksessä on kolme eri osaluuetta: 1) ekologinen kestävyys, 2) taloudellinen kestävyys ja 3) sosiaalinen kestävyys. Vesiviljelyn tulee siis toimia sopusoinnussa näiden kestäväen kehityksen periaatteiden kanssa kasvun mahdollistamiseksi. (Valtioneuvosto 2014, 12.)

Kansallinen vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelma, jonka maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö ovat laatineet yhteistyössä, hyväksyttiin 21.5.2014. Suunnitelman tavoitteena on ohjata Suomen merialueen ruokakalan kasvatusta ympäristön kannalta sopiville vesialueille. Sijainninhjaussuunnitelmassa on kartoitettu Suomen merialue ja otettu huomioon vesistön tila- ja virtausolosuhteet, loma-asutus, luonnonsuojelualueet sekä vesistön muu käyttö ja infrastruktuuri.

Edellä olevien asioiden perusteella on siis pyritty löytämään ne alueet mereltä, jonne vesiviljelytuotantoa voidaan kasvattaa kestävästi vaarantamatta vesien- ja merenhoitosuunnitelmassa ja Itämeren suojelun toimintaohjelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Edellä mainittujen tavoitteiden tarkoituksena on edistää olemassa olevien pienten kalankasvatustilojen keskittämistä isompiin tuotantoyksiköihin, jolloin saadaan parannettua yritystoiminnan kannattavuutta sekä vähennettyä toiminnasta aiheutuvia konflikteja ja ympäristökuormitusta. Kolmantena tavoitteena on helpottaa kalankasvatustilojen hakemista ja myöntämistä, kun hakijalla ja luvan myöntäjillä on käytössään sama tieto alueen soveltuvuudesta vesiviljelykäyttöön. (Maa- ja metsätalousministeriö, 10.)

Kuviossa 8 on kuvattu Perämeren alueita, jotka voisivat soveltua kalankasvatukselle. Parhaiten soveltuvat alueet kestävät hyvin ravinnekuormitusta ja niissä aiheutuu vähän haittaa vesien muulle käytölle. Vesien muu käyttö on esimerkiksi loma-asutusta, virkistyskäyttöä, vene- ja laivaväyliä sekä luonnonsuojelualueita. (Maa- ja metsätalousministeriö, 11–15.)

KUVIO 8. Tunnistetut kalankasvatusalueet Perämerellä (Maa- ja metsätalousministeriö 2014.)

Strategia 2020–2033 aluehallintovirastoille ja ELY-keskuksille on eri ministeriöiden yhteistyössä laatima asiakirja vuosille 2020–2023. Strategia noudattaa sekä hallitusohjelmaa, että voimassa olevaa lainsäädäntöä. Siinä on pyritty huomiomaan elinkeinoelämässä tapahtuva jatkuva toimintaympäristön muutos. ELY-keskuksissa ja AVI:ssa on hyvin erilaisia tehtäviä, jonka johdosta strategiakin on laadittu aika yleisellä tasolla. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020.)

Aluehallintoviraston ja ELY-keskusten strategiassa on kolme strategista sisältöaluetta: 1) hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden turvaaminen, 2) elinvoiman lisääminen ja 3) hiilineutraaliuuden tavoittelemineen. Strategisten sisältöalueiden lisäksi strategiassa on asetettu toiminnan kehittämiseksi

myös kolme painopistettä: 1) asiakkuuksien ja digitalisaation kehittäminen, 2) yhteiset toimintatavat ja kumppanuudet sekä 3) henkilöstön ja työyhteisön kehittäminen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020.)

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoituspäätökset tehdään ELY-keskuksissa. Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa on kolme eri vastuualuetta. Elinkeinot, työvoima ja osaaminen vastualueen tehtäviin kuuluu yritysten perustamiseen, rahoitukseen ja kehittämiseen liittyvät tehtävät myös maatalouden ja kalatalouden osalta. Liikenne ja infrastruktuuri vastualueen tehtäviin kuuluvat maanteiden hoitoon, sujuvuuteen ja turvallisuuteen liittyvät tehtävät. Ympäristöt ja luonnonvarat vastualueen tehtävät liittyvät ympäristön tilan seurantaan, ympäristön- ja luonnonsuojeluun, aluiden käyttöön ja rakentamiseen sekä vesivarojen käyttöön. (ELY-keskus 2021.)

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tuet kuuluvat elinkeinot, työvoima ja osaaminen vastualueen tehtäviin ja ne ovat hallinnollisesti keskitetty kolmen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) vastuulle. Varsinais-Suomen, Pohjois-Savon ja Lapin ELY-keskukset koordinoivat kalatalouden tukia, mutta palveluita saa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikista ELY-keskuksista ympäri Suomen.

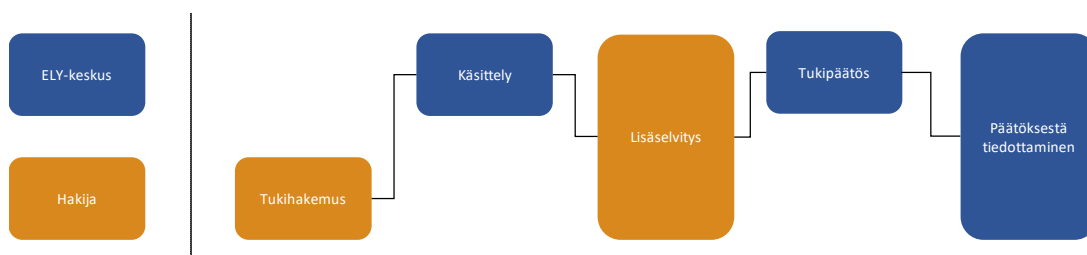
KUVIO 9. Alueellinen kalataloushallinto. (Uudenmaan ELY-keskus 2015.)

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoitusprosessissa toimii kaksi virastoa. Rahoituspäätöksen tiedottamisesta ja päätösten tekemisestä vastaa ELY-keskus. Rahoituspäätösten perusteella tehtävistä maksupäätösten tekemisestä ja mahdollisista jatkotoimenpiteistä vastaa ELY-keskusten sekä TE-toimistojen kehittämis- ja hallintokeskus (KEHA-keskus). Rahoitus- ja maksuprosessin erottamisella kahdelle eri viranomaiselle tavoitellaan mahdollisimman läpinäkyvää prosessia ja vältetään yksittäisen virkamiehen osallistumista sekä hankkeen rahoitukseen että maksatukseen. Päätösten tekemiseen osallistuu lisäksi aina vähintään kaksi viranhaltijaa: päätöksen esittelijä ja ratkaisija.

Kuvion 10 mukaisesti rahoitushakemukset jätetään sähköisesti Hyrrä-järjestelmään tai maa- ja metsätalousministeriön hyväksymällä lomakkeella hankkeen toteuttamispaikan toimivaltaiselle ELY-keskukselle. Euroopan meri- ja kalatalousrahaston hakemukset käsitellään ELY-keskuksen kalatalouspalvelut-yksikössä. Mikäli hakemuksessa ei ole tarvittavia tietoja rahoitushakemuksen ratkaisemiseksi, pyytää ELY-keskuksen rahoituspäätöksen esittelijä hankkeeseen lisätietoa, joka hakijan tulee palauttaa ELY-keskukselle määräaikaan mennessä. Tukipäätöksen tekemisen jälkeen päätöksestä tiedotetaan toimittamalla hakijalle rahoituspäätös Hyrrä-järjestelmän kautta sähköisesti tai paperiversiona postitse.

Poikkeuksena perinteiseen rahoitusprosessiin on kalatalouden paikallisten toimintaryhmien (Leader -ryhmät) käsittelemät hankkeet. Näiden pienten, yleensä alle 30 000 euron, kehittämishankkeiden tuen harkinta on annettu paikallisille kalatalouden kehittämisryhmille. Rahoituspäätöksen laatimisen yhteydessä ELY-keskus pyytää toimintaryhmältä lausuntoa hankkeesta. ELY-keskus voi poiketa toimintaryhmän lausunnosta ainoastaan siinä tapauksessa, että se on Euroopan unionin tai kansallisten säädösten vastainen. ELY-keskuksella ei siten ole harkintavaltaa hankkeen rahoittamiseen, vaan se on toimintaryhmällä.

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoitusprosessi:

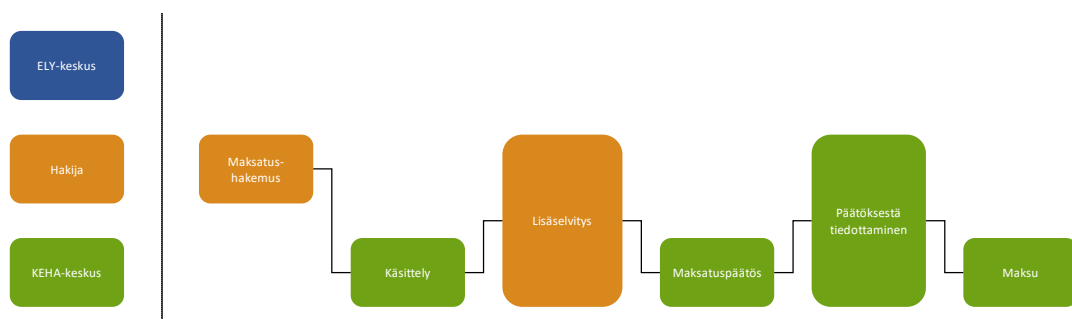

KUVIO 10. Rahoituspäätösprosessi. (Varsinais-Suomen ELY-keskus 2021.)

Kuvion 11 mukaisesti hakija tekee sähköisen maksuhakemuksen Hyrrä-tietojärjestelmässä tai toimittaa maa- ja metsätalousministeriön laatiman maksuhakemuslomakkeen tarvittavine liitteineen KEHA-keskukselle. Mikäli hakemuksessa ei ole tarvittavia tietoja maksushakemuksen ratkaisemiseksi, pyytää KEHA-keskuksen maksuspäätöksen esittelijä hankkeesta lisätietoa, joka hakijan tulee palauttaa KEHA-keskukselle määräaikaan mennessä. KEHA-keskuksen maksuspäätöksen esittelijä voi investointihankkeissa käydä harkintansa mukaan katsomassa hanketta paikan päällä tai pyytää hankkeen rahoittajalta lausuntoa asiasta. Maksuspäätöksen esittelijä esittelee maksuspäätösehdotuksensa ratkaisijalle.

Maksuspäätöksen tekemisen jälkeen päätöksestä tiedotetaan toimittamalla hakijalle maksupäätös Hyrrä-järjestelmän kautta sähköisesti tai paperiversiona postitse, jonka jälkeen maksuerä maksetaan tuen saajan ilmoittamalle tilille. Maksun jälkeen seurataan toimien pysyvyyttä mm. konkurssien, yrityskauppojen ja tuen saajan maksukyvyssä tapahtuvien muutosten kautta käyttämällä esimerkiksi Asiakastieto Oy:n Valvomo-palvelua. KEHA-keskus tekee myös jälkikäteen fyysisiä ns. paikan päällä olevia tarkastuksia jo maksettuihin tukiin.

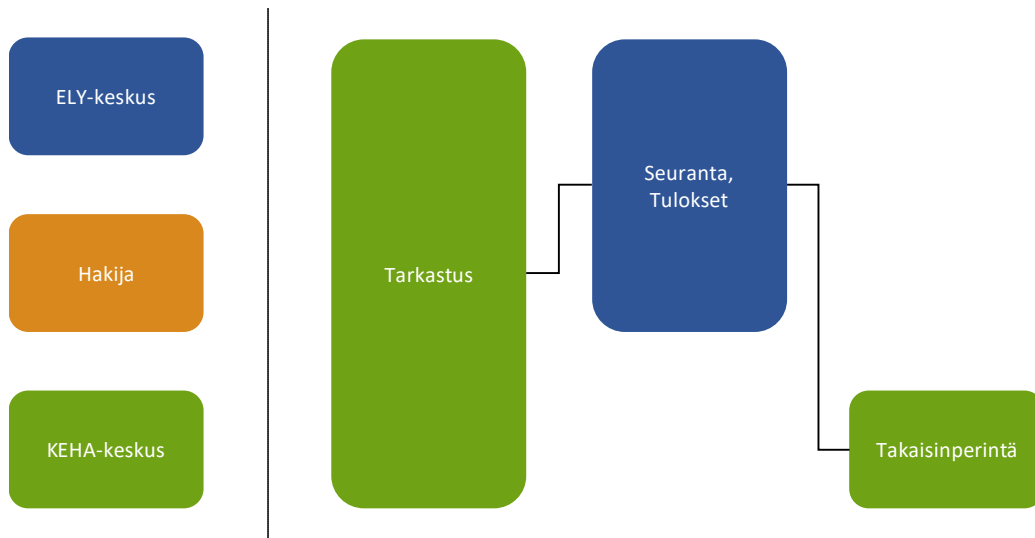
Euroopan meri- ja kalatalousrahaston maksatusprosessi:

KUVIO 11. Maksuspäätösprosessi. (Varsinais-Suomen ELY-keskus 2021.)

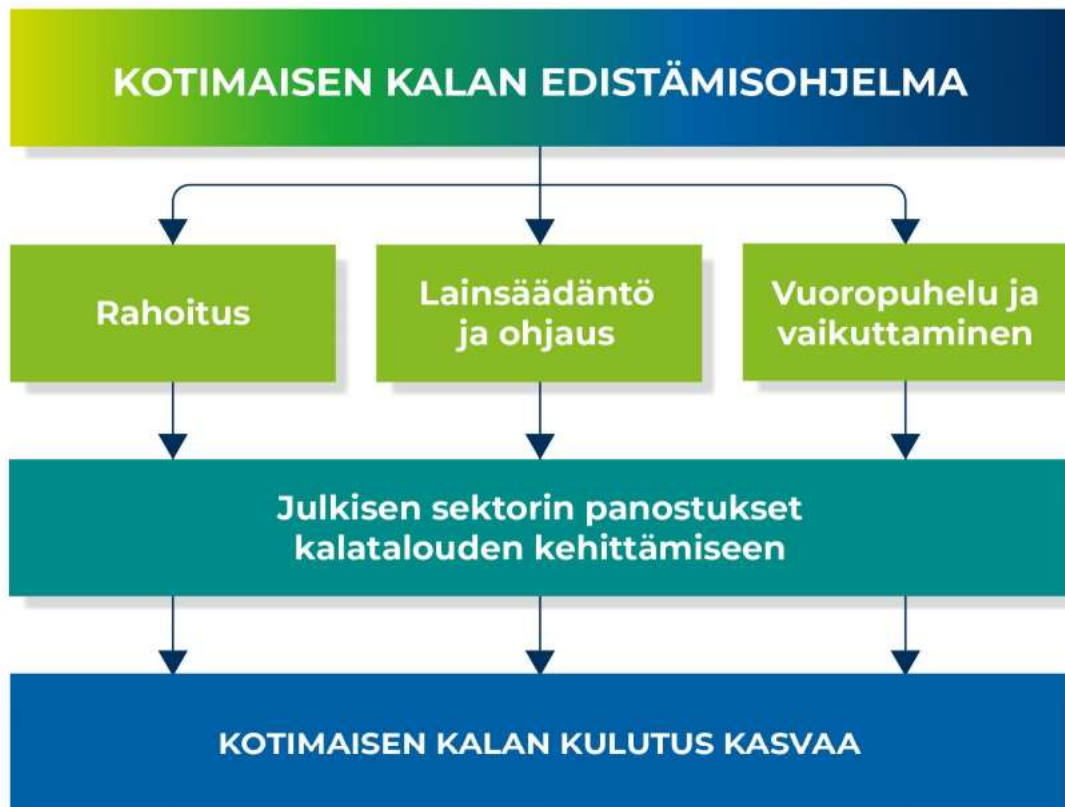
Kuvio 12 mukaisesti jatkotoimenpiteisiin ryhdytään, jos hankkeen aikana tai sen jälkeen ilmenee epäilyksiä tuen väärinkäytöksestä tai rikkomuksia. Jatkotoimenpiteet voivat johtaa tuen takaisinperimiseen. Takaisinperintäharkinnan esittelee KEHA-keskuksen lakimies. Takaisinperintäharkinnassa noudatetaan myös eriyttämisen periaatetta eli takaisinperintäpäätöksen esittelyyn tai ratkaisuun eivät osallistu henkilöt, jotka ovat olleet rahoituspäätöksessä tai sen maksatuksessa osallisena.

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston jatkotoimenpiteet:

KUVIO 12. EMKR-rahoituksen jatkotoimenpiteiden prosessi. (Varsinais-Suomen ELY-keskus 2021.)

Kotimaisen kalan edistämishjelma on laadittu viimeisempänä ELY-keskuksia ohjaavana asiakirjana kesällä 2021 valtioneuvostossa. Ohjelman tavoitteena on toimia yltäson linjauksena, jonka alaisuudessa toteutettavat erilliset ohjelmat ja toimenpiteet tukisivat yksityiskohtaisemmin sen asettamia tavoitteita. Ohjelmassa on arvioitu nykytila ja esitetty tavoitteet vuodelle 2035 myös kalankasvatuksen osalta. Ohjelmalla on neljä päätavoitetta. Ensimmäinen niistä on kuluttaja- ja markkinalähtöisyyden vahvistaminen, jonka alla tehtävillä erilaisilla toimenpiteillä pyritään kasvattamaan kotimaisen kalan kulutusta. Toisena päätavoitteena on saada toimiala uudistumaan hyödyntäen kiertotaloutta ja kestävän kehityksen mukaisia toimenpiteitä. Kolmantena tavoitteena on alkutuotannon eli kalastuksen ja kalankasvatuksen toimintaedellytysten parantaminen, koska alkutuotanto mahdollistaa raaka-aineiden toimittamisen jalostussektorille. Neljäntenä päätavoitteena on se, että toimialan kasvu perustuu kestävään ja vastuulliseen toimintaan. Kotimaisen kalan edistämishjelma on hyväksytty valtioneuvoston periaatepäätöksellä 8.7.2021. Kotimaisen kalan edistämishjelma ohjaa valtion elinkeinokalatalouden eri toimenpiteitä, kuten esimerkiksi Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoituksen painotuksia. (Maa- ja metsätalousministeriö 2021.)

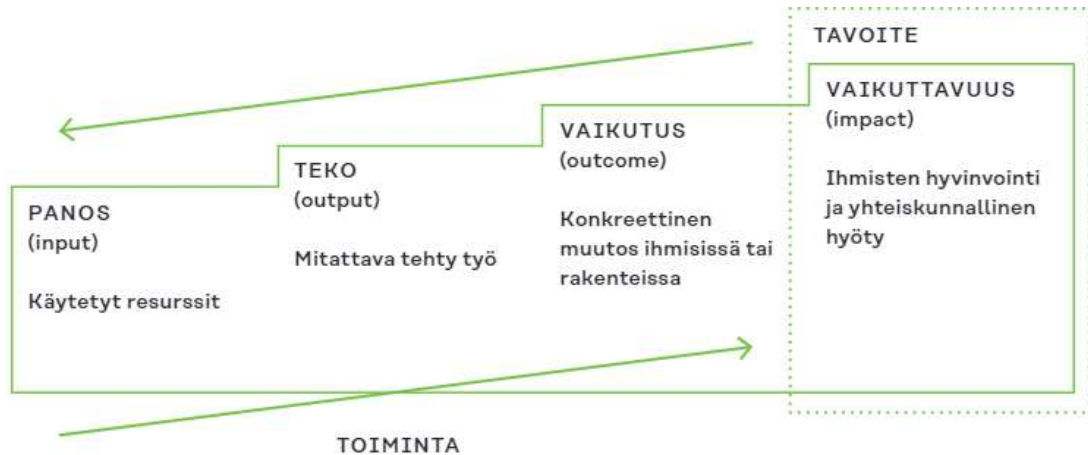

KUVIO 13. Kotimaisen kalan edistämishjelman suhde muihin ohjelmiin (maa- ja metsätalousministeriö 2021.)

Kotimaisen kalan edistämishjelman tavoitteena on nostaa kotimaisen kalan käyttöä suomalaisten ruokapöydässä. Ensimmäinen niistä on kasvattaa merkittävästi kotimaisen kalan käyttöä suomalaisten ruokapöydässä. Tämän tavoitteen toteutuessa toimialan menestymisen edellytykset paranevat, mutta muutoksesta seuraa myös merkittäviä kansanterveydellisiä hyötyjä. Toinen tavoite liittyy kalan vientiin ulkomaille, koska kalatuotteiden kauppatase vuonna 2019 on ollut 357 miljoonaa euroa alijäämäinen. (Valtioneuvoston periaatepäätös 2021, 8.)

Kalan edistämishjelman tavoitteena on nostaa kalan kulutusta nykyisestä 1,7 annoksesta/vko/hlö vuoteen 2035 mennessä 2,5 annokseen/vko/hlö. Osa tästä kalasta on tarkoitus tuottaa kotimaisilla raaka-aineilla ja osa ulkomailta tuoduilla kaloilla, jotka koostuisivat sekä kasvatetusta että kalastetusta kalasta. Kalan edistämishjelman kalankasvatukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että valtion myöntämät investointituet kalankasvatustyritysten kehittämiseen tuottaisivat mahdollisimman suuren vaikutuksen. (Valtioneuvoston periaatepäätös 2021.)

Sitra on kuviossa 14 kuvannut ansiokkaasti vaikuttavuuden polkua, miten laitetet panokset johtavat tekojen kautta vaikutukseen ja lopulta vaikuttavuuteen eli muutokseen toimintatavoissa. Sitran laatimaa vaikutusketjua voi käyttää kahteen eri suuntaan. Voidaan lähteä liikkeelle olemassa olevista panoksista (input) ja teoista arvioimalla niiden vaikutusta ja lopulta vaikuttavuutta (impact) tavoiteltuun muutokseen. Toisaalta voidaan määritellä ensin haluttu vaikuttavuus ja sen perusteella pohtia, mitä vaikutuksia, tekoja ja panoksia se edellyttää. (Sitra 2018, 5.)

KUVIO 14. Vaikuttavuuden askelmerkit. (Siträn 2018.)

Maa- ja metsätalousministeriö on kotimaisen kalan edistämishjelmassa lähtenyt liikkeelle ohjelman tavoitteista eli mitä vaikutusta ohjelmalla tavoitellaan. Maa- ja metsätalousministeriö on määritellyt vaikuttavuuden mittarit, joita seuraamalla voidaan arvioida tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuutta. Vesiviljelyn osalta mittareina käytetään vesiviljelytuotannon määrää sekä siitä saatavaa arvoa, jalostusarvoa ja työllistävyyttä. Näiden lisäksi huomioidaan myös kalankasvatuksesta aiheutuvat ympäristövaikutukset ja tavoitteena onkin vuoteen 2035 mennessä, että kalankasvatus ei vaarantaisi vesien- ja merenhoidon tavoitteita.

4 VAIKUTTAVUUS

Kirjallisuudessa ei ole olemassa yhtä yhteisesti sovittua määritelmää vaikuttavuus-sanalle. Vaikutavuus sanana on johdettu yleiskielen sanasta vaikutus, joka pitää sisällään kaksi asiaa, muutoksen ja syy-seuraussuhteen. (Lehtonen & Rissanen 2021, 6.) Kun tieteessä puhutaan vaikutuksesta tai syy-seuraussuhteesta, niin siitä käytetään nimitystä kausaliteetti (Dahler-Larsen 2004, 7). Vaikutavuudella on eri lähteissä vähän eri sisältö lähinnä laajuuden näkökulmasta katsottuna. Puolustusvoimien tutkimus- ja kehittämisstrategiassa on todettu, että vaikuttavuus ”kuvaa haluttua lopputulosta, tavoitetta tai päämäärää”. (Lehtonen ja Rissanen 2021, 7). Yleensä vaikuttavuudella kuitenkin tarkoitetaan, että sijoitetuilla resursseilla tavoitellaan merkityksellistä muutosta kohderyhmälle.

Yksi vaihtoehto vaikuttavuuden määrittelemiseksi on etsiä sanan merkitystä kirjallisuudesta. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), jonka tavoitteena on yhtenäistää ja kehittää jäsenmaiden talouskasvua ja vapaakauppaa sekä yhteiskunnallista hyvinvointia (Wikipedia 2021) on määritellyt vaikuttavuuden (engl. impacts) seuraavasti: ”Myönteiset tai kielteiset, välittömät tai toissijaiset pitkän aikavälin seuraukset, jotka aiheutuvat kehitystoimenpiteestä, suoraan tai epäsuorasti, tarkoitettusti tai tarkoittamatta”. Toisaalta samassa lähteessä OECD on määritellyt vaikutuksen (engl. outcome) ”todennäköiset tai saavutetut lyhyen ja keskipitkän aikavälin seuraukset kehitystoimenpiteen tuloksiin”. Merkittävin ero on siis ajanjakso. Vaikutavuudessa puhutaan pitkän aikavälin seurauksista, kun taas vaikutuksessa on OECD:n mukaan kyse lyhyistä ja keskipitkän ajan vaikutuksista. (OECD 2010.)

Kuviossa 15 Lehtonen ja Rissanen ovat mukailleet Hearnin ja Buffardin 2016 laatimaa taulukkoa vaikutavuudesta ja luoneet sen perusteella vaikuttavuuden nelikentän. Tässä toiminnan vaikutukset ovat joko tavoiteltuja tai tavoittelemattomia. Osaa vaikutuksista voidaan ennakoida ja osaa ei ja osa vaikutuksista voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia. (Lehtonen ja Rissanen 2021, 7.)

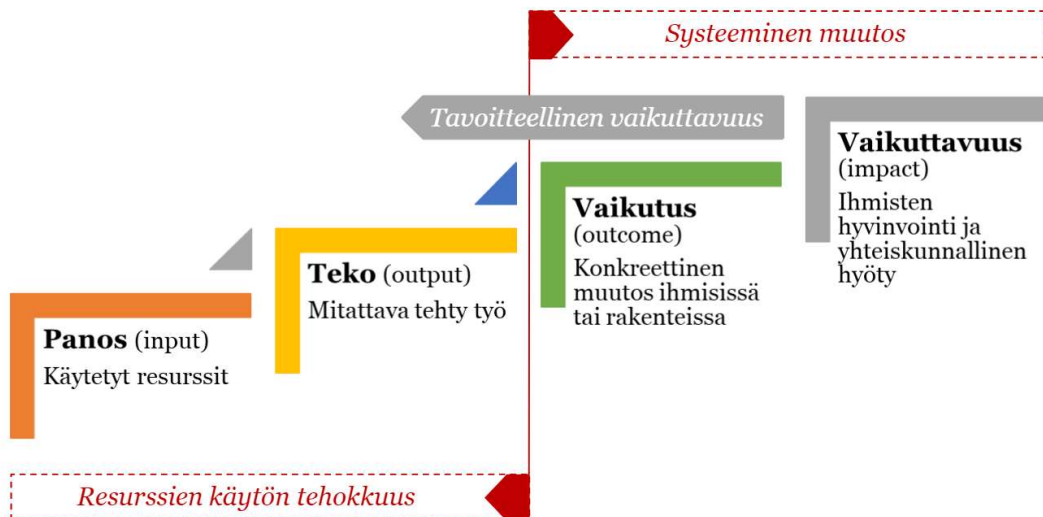
	TAVOITELTU	TAVOITTELEMATON
ENNAKOITU	<ul style="list-style-type: none"> • tavoitteet 	<ul style="list-style-type: none"> • tunnistetut riskit • ulkoisvaikutukset
ENNAKOIMATON	<ul style="list-style-type: none"> • tavoitteiden muuttuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • yllätykset

KUVIO 15. Vaikuttavuuden nelikenttä. (Lehtonen ja Rissanen 2021.)

Vaikuttavuuden yhteydessä puhutaan usein myös vaikuttavuusinvestoinneista (engl. impact investing), jolla tarkoitetaan investointien kohdentamista toimintaan, jolla tavoitellaan taloudellisen hyödyn lisäksi mittavaa yhteiskunnallista tai ympäristöllistä hyötyä. Sijoittajat voivat olla julkisia tahoja tai yksityisiä tahoja tai näiden yhdistelmiä. Keskeistä näissä investoinneissa kuitenkin on, että investointi kohdistuu toimintaan, jonka tarkoituksena on lisätä yhteiskunnan näkökulmasta hyvää. Investoinnille asetetaan taloudelliset- ja vaikuttavuustavoitteet, joiden toteuttamista mitataan. (Sitra 2021,3). Gaia Consulting Oy:n selvityksen mukaan vaikuttavuusinvestointeja käytetään yhtenä rahoitusvaihtoehtona esimerkiksi maatalouden ja uusiutuvan energian toimialoilla tai turvaamaan erilaisia peruspalveluita, kuten asunto-, terveys- tai koulutuspalveluita. (Sjöblom ym. 2019, 19.)

Vaikuttavuutta voidaan lähestyä myös esimerkiksi vaikuttavuusketjun avulla. Sitran muokkaama vaikuttavuusajattelu perustuu vaikuttavuusketjuun IOOI -malliin (Input, Output, Outcome, Impact).

Kuvio 16 mukaan panos/input-vaiheeseen sisältyvät resurssit, joita tehtävään laitetaan, kuten työtunnit tai hankkeen rahoitus. Rahoitus voi koostua esimerkiksi hankkeelle myönnettävästä tuesta ja yksityisestä rahoituksesta tai työ- ja tarvikepanostuksesta. Tuotot/output -vaihe kuvaa sen, mitä sijoitetuilla resursseilla saatiin aikaiseksi. Näitä tuottoja voivat olla esimerkiksi hankeraportti tai hankittu tuotantokone. Vastaavasti vaikutus/ outcome -portaalla sijoitettujen resurssien tulisi jo näkyä toiminnassa. Investointihankkeissa panostuksen tulisi näkyä jo kustannus- tai tuotantotehokkuudessa. Mikäli kyseessä on kehittämishanke, hankkeen tuloksilla tulisi olla vaikutusta käytännön toiminnassa tai asenteiden muuttumisessa. Viimeisessä vaiheessa eli vaikutusketjussa /impact -vaiheessa toimijoiden yleisessä toiminnassa tai yritystoiminnan harjoittamisessa tulisi olla tapahtunut rakenteellista kehitystä. Tämä voisi näkyä esimerkiksi lisääntyneenä työvoiman tarpeena, tuotantomäärien kasvuna tai aluetalouden kehittymisenä

KUVIO 16. Vaikuttavuusketju. (Sitra 2018.)

Vaikuttavuusketju on Aistrichin mukaan suhteellisen helppo omaksua, mutta ongelma muodostuu eri askeleiden erottamisessa toisistaan. Toisaalta haasteeksi muodostuu myös se, että projektin päättymisen jälkeen vaikutukset voivat tulla esiin vasta vuosien päästä. Vaikuttavuus jakaantuu myös eri asioihin, joiden vaikutuksia ei välttämättä ole helppoa havaita tai kohdistaa projektin ansioksi. Vaikuttavuutta kannattaa kuitenkin yrittää mitata, vaikka se onkin haasteellista. (Aistrich. 2014.)

4.1 Katsaus aikaisempiin tutkimuksiin

Julkisten toimijoiden interventiota tulisi talusteorian mukaan käyttää ainoastaan markkinahäiriötilanteissa, missä rahoitusmarkkinat eivät kykene ohjaamaan rahoitusta oikeisiin kohteisiin. Julkinen tuki yhdelle toimialalle edellyttää rahan keräämistä yleensä verojen muodossa kuluttajilta tai toisilta toimialoilta. Julkisella sektorilla on mahdollisuus säädellä tiettyjen hyödykkeiden kulutusta suorien tukien lisäksi esimerkiksi erilaisten säädösten tai veroratkaisujen avulla. (Ilmakunnas 1994, 469.)

Pekka Ilmakunnas on pohtinut artikkelissaan yritystukia taloustieteen näkökulmasta. Hänen mukaansa taloustiede on monesti suhtautunut epäillen tukipolitiikkaan. Yritystukien avulla tulee yksityisellä toimialalla saada aikaan hyvinvoinnin lisäystä, jotta niiden vaikutuksen voidaan katsoa olevan positiivinen. Hyvinvoinnin lisäys voidaan saavuttaa laajemman tuotannon avulla, mikäli se näkyy esimerkiksi kuluttajille edullisempina tuotteiden hintoina. Toisaalta tuet kasvattavat yritysten tuloksia, jolloin ne mahdollistavat myös yritysten tuotannon kasvun. Toisaalta tuilla voi olla myös

yrityksiin haitallisia vaikutuksia, mikäli yritykset käyttävät merkittävästi resursseja tuotannon kehittämisen sijasta tukien saamista edistäviin toimenpiteisiin. (Ilmakunnas 1994, 469.)

Uusille yrityksille myönnettävää tukea voidaan perustella esimerkiksi sillä, että kyseessä on tulevaisuuden kasvuala, mutta toiminnan aloittamiseen liittyy esteitä kuten suuret alkuinvestoinnit. Toisaalta uusille yrityksille myönnettävää tukea voidaan perustella työllistävyyden näkökulmasta. Kummassakin tapauksessa tuen myöntämistä perustellaan Ilmakunnaksen mukaan sillä, että vapaasti toimivat markkinat eivät johda toivottuun tulokseen. Yritystukia voidaan perusteella myös skaalaedulla, jolloin yhdelle yritykselle myönnetään tukea riittävän laajan toiminnan aloittamiseen. Mikäli toinen yritys olisi halukas myös tulemaan samalle alalle, sille ei voitaisikaan enää myöntää tukea skaalaedun perusteella, koska molempien yritysten tuotantomäärät tippuisivat niin alas, ettei alun pitäen ajateltua skaalaetua enää olisi. Neljäs talousteoriassa yritystukea puoltava asia liittyy dynaamiseen mittakaavaetuuksiin eli tekemällä oppimiseen (learning by doing), missä voi olla perusteltua myöntää tukea ensimmäiselle yritykselle, mutta usean yrityksen tukeminen on jo haitallista. Tutkimus- ja tuotekehitykseen liittyvät tuet ovat pääosin kannatettavia siten, että yksityinen ja julkinen sektori valitsee kehitettävät teknologiat yhteistyössä. Julkinen tuki kuitenkin monesti syrjäyttää ainakin osittain yksityistä rahoitusta, etenkin tilanteissa, missä julkisesta tuesta on tullut pysyvä rahoitusinstrumentti T&K-rahoitukseen. (Ilmakunnas 1994, 471–472.)

Tietyissä tilanteissa epäsymmetrinen informaatio voi olla perusteena korkotuelle tai PK-yritysten tukemiselle. Epäsymmetrisellä informaatiolla tarkoitetaan tilannetta, missä rahoittajalla ei ole samaa informaatiota tiedossa kuin rahoituksen saajalla. Tämä tilanne voi johtaa korkeisiin korkomarginaaleihin tai rahoituksen saamisen vaikeutumiseen. Epäsymmetrinen informaatio kohdistuu yleensä PK-yrityksiin, joiden hankkeista saatavat tuotot eivät yksityissijoittajien mielestä kata niiden riskejä ja rahoitus jää saamatta. Epäsymmetrinen informaatio hankkeiden riskeistä voi johtaa siihen, että kaikkia yhteiskunnan kannalta merkityksellisiä hankkeita tai toimialoja ei rahoiteta riittävässä laajuudessa. Tämän johdosta voi olla perusteltua myöntää korkotukea tai ylipäättänsä tukea tietyn toimialan PK-yrityksille. (Ilmakunnas 1994, 472.)

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta on tutkinut myös yritystukien arviointia ja vaikuttavuutta vuonna 2015 valmistuneessa julkaisussa. Julkaisussa yritystuet on jaettu verotukiin ja suoriin yritystukiin. Vuonna 2015 Suomessa myönnettiin suoria yritystukia noin 1,4 miljardin euron edestä noin 30 eri valtion määrärahamomentin kautta. Suurin osa suorista yritystuista myönnetään EU:n vähämerkityksellisenä tukena eli ns. de minimis -tukena, jolloin yhden yrityksen maksimituki

on 200 000 euroa kolmen verovuoden aikana. Tähän säädökseen on olemassa muutamia poikkeuksia esimerkiksi kalatalouden osalta. Verotukia myönnettiin 23,8 miljardin euron edestä vuonna 2018. (Rauhanen, Grönberg, Harju ja Matikka 2015, 9,17.)

Yritystukien vaikuttavuuden arvioimiseen liittyvät ongelmat voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen. 1) Erityisesti tuen vaikuttavuuteen tai sen tutkimukseen liittyvä haaste on se, että ei voida tutkia samankaltaista yritystä, joka ei ole saanut tukea. 2) Yritykset ovat heterogeenisiä eli yritykset toimivat erilaisilla resursseilla, vaikka ne toimisivatkin samalla toimialalla ja kohdemarkkinat olisivat samat. 3) Tuet kohdistuvat monesti samoille yrityksille. Tämä johtuu muutamasta syystä. Ensinnäkin rahoittajat haluavat rahoittaa terveitä ja markkinakelpoisia yrityksiä. Toisaalta uudistuvat yritykset hakevat tukia, koska monesti yritystuet kohdistuvat uudistamiseen ja yrityksen kehittämiseen. Kokeneet tukien hakijat tuntevat myös prosessit, eivätkä koe prosessia ylivoimaiseksi. 4) Innovaatiotukien osalta tuen hyötyä muille yrityksille ja yhteiskunnalle (ulkoisvaikutukset) on haastavaa mitata. 5) Tukien mahdollisia haitallisia vaikutuksia markkinoiden toimintaan on hankala arvioida. (Rauhanen, Grönberg, Harju ja Matikka 2015, 20.)

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta on päätenyt siihen lopputulokseen, että tutkimus- ja kehitystoiminnoilla sekä suorilla yritystuilla T&K-toimintaan on positiivinen vaikutus, etenkin pienissä yrityksissä. Vastaavasti suurten yritysten kohdalla he ovat päätenneet lopputulokseen, missä suurten yritysten tuki on syrjäyttänyt muuta yksityistä rahoitusta. He ovat todenneet, että olisi tähdelistä selvittää tukien vaikutusta yritysten tuottavuuteen pidemmällä aikavälillä. Investointitukien osalta valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta on todennut, että kirjallisuudessa ei ole selvää näkemystä sen hyödyistä. Investointituilla ei tutkimuksen mukaan kuitenkaan ollut positiivisia tuottavuusvaikutuksia. (Rauhanen, Grönberg, Harju ja Matikka 2015, 25.)

Vaikuttavuutta voidaan arvioida myös kokonaistuottavuuden tai monitekijätuottavuuden avulla. Kokonaistuottavuudella (total factor productivity, TFP) tarkoitetaan, että samoilla työ-, materiaali-, energia- ja pääomapanoksilla saadaan enemmän aikaan. Koska kaikkia tekijöitä ei kuitenkaan pystytä yleensä huomioimaan, käytetään asiasta myös termiä monitekijätuottavuus (multi-factor productivity, MFP). Monitekijätuottavuutta laskettaessa yhdistetty työpanos voi koostua työ-, pääoma- ja materiaalipanoksesta. Tuottavuus lasketaan kaavalla tuotokset / panokset. (Lehtoranta 1995, 26). Tuottavuus ja kannattavuus eivät ole sama asia. Kannattavuus puolestaan tarkoittaa yrityksen kykyä tuottaa voittoa.

Einiö ja Hyytinen (2019) ovat tutkineet yritystukien vaikuttavuuden arviointia satunnaistettujen vertailukokeiden avulla. Idea ei ole uusi, vaan sitä on sovellettu aikaisemmin mm. lääketeollisuudessa. Heidän mukaansa Suomessa ei ole tutkittu aiemmin yritystukien vaikuttavuutta kontrolloiduilla ja etukäteen suunnitetuilla tieteellisillä kokeilla. Tuen vaikuttavuudella he tarkoittavat aitoa syy-seuraussuhdetta esimerkiksi T&K-toimintaan tai työllistävyyteen. Heidän mukaansa tuen vaikuttavuutta ei voi päätellä tuen saajille suunnatulla kyselytutkimuksella. On siis mahdollista, että tukea päätyvät hakemaan yritykset, jotka pärjäisivät myös ilman tukea. Tuen myöntäminen aiheuttaa myös muille yrityksille joko positiivisia tai negatiivisia ulkoisvaikutuksia, joiden tutkimista on pidetty haasteellisena. Toisaalta on haasteena pidetty myös sitä, miten yritys olisi selvinnyt ilman tukea hankkeesta tai investoinnistaan. Uusin tutkimus kuitenkin osoittaa sen, että satunnaistetuilla ja tarkkaan valituilla koeasetelmilla saadaan myös epäsuorien vaikutusten tarkastelu tehtyä luotettavasti. (Einiö ja Hyytinen 2019, 10.)

Satunnaistetuissa vertailukokeissa yrityksistä muodostetaan kaksi ryhmää. Toiseen yritysryhmään on kohdistettu tukitoimenpiteitä ja verrokkiryhmään taas ei ole kohdistettu tukitoimenpiteitä. Kun ryhmät on jaoteltu satunnaisesti, niin niiden voidaan olettaa olevan Einiön ja Hyytisen mukaan samanlaisia, vaikka yksittäiset yritykset ovat erilaisia. Satunnaistaminen ei kuitenkaan edellytä, että yritykset poimitaan satunnaisesti kaikista yrityksistä, vaan on mahdollista, että hyödynnetään etukäteistietoa esimerkiksi yritysten kehitys- ja investointisuunnitelmasta. Mitä suuremmat kohde- ja verrokkiryhmät ovat, sitä tarkempi koe on. Kokeen tarvittavaa kokoa voidaan arvioida esimerkiksi tilastoteorian avulla. (Einiö ja Hyytinen 2019, 13–14.)

Einiö ja Hyytisen suosituksena onkin alkaa arvioimaan tukia systemaattisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kullekin tukimuodolle tulisi laatia arviointisuunnitelma, jossa kuvataan, miten tukien vaikuttavuutta tullaan tulevaisuudessa arvioimaan. Valtioneuvosto on asettanut 28.3.2019 yritystukien tutkimusjaoston, jonka tehtävänä on arvioida yritystukijärjestelmää. (Einiö ja Hyytinen 2019, 48–49.)

4.2 Vaikuttavuuden mittaaminen

Dehler-Larsenin mukaan vaikuttavuuden arvioinnin keskeisin kysymys kuuluu: ”mikä vaikuttaa mihinkin, miten ja millä edellytyksellä?” Kyseessä on niin sanottu vaikutuskysymys eli miten jonkun

asian väliintulo (interventio) vaikuttaa asian lopputulokseen. Vaikutuskysymyksestä käytetään kirjallisuudessa termiä kausaliiteetti eli syy-seuraus-suhde. (Dahler-Larsen 2004, 7.)

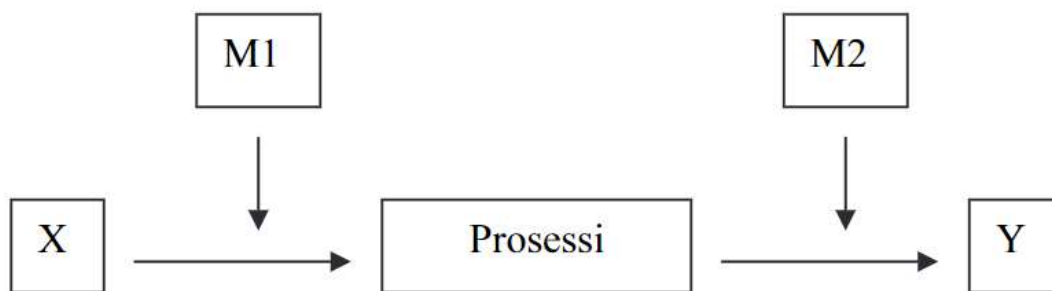
Kirjallisuuden perusteella kausalisuhdetta voidaan tutkia tai ajatella kahdella eri tavalla, joko varianssi- tai prosessilähtöisesti. Kumpikin lähestymistapa liittyy empiiriseen tutkimukseen. (Dahler-Larsen 2004, 11.) Empiirisellä tutkimuksella tarkoitetaan kokemuseräistä tutkimusta, joka tehdään havainnoimalla tai mittaamalla tutkittavaa kohdetta.

Varianssilähtöisessä tutkimuksessa suljetaan kaikki ylimääräiset muuttujat pois, jolloin tutkitaan ainoastaan tutkittavassa kohteessa tapahtuneita muutoksia suhteessa tavoitteeseen erilaisten interventioiden yhteydessä. Käytännössä tätä on vaikea soveltaa, koska kaikkia muita muuttujia on haastava eliminoida pois. Aina on yleensä eettisiä, poliittisia, juridisia, markkinatilanteeseen ym. liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat lopputulokseen intervention lisäksi. Varianssilähtöisessä tutkimuksessa työskentelytapa on yleensä kvantitatiivinen eli käytetään täsmällisiä laskettavissa olevia muuttujia. Kyseessä on siis periaatteessa tilastotieteellinen tutkimus. (Dahler-Larsen 2004, 11–12.)

Prosessilähtöisessä tutkimuksessa keskitytään siihen, missä tilanteessa panostus eli interventio aiheuttaa tietyn seurauksen seurattavassa kohteessa. Tässä lähestymistavassa on oleellista tuntea prosessi, jotta voidaan ymmärtää eri asioiden välinen yhteys. Tätä yhteyttä Pawson ja Tilley (1997) ovat kutsuneet ”generatiiviseksi mekanismiksi”. Prosessilähtöisessä ajattelutavassa otetaan mukaan tietoja tai taitoja, joiden perusteella voidaan analysoida, millä edellytyksillä tietty mekanismi toimii. (Dahler-Larsen 2004, 12.)

Kummassakin lähestymistavassa tavoitteena on löytää keino, jolla pystytään paremmin neuvomaan, miten jotakin interventiota pystyttäisiin parantamaan. Intervention parantamisella tähdätään loppujen lopuksi siihen, että saadaan muutosta aikaiseksi. (Dahler-Larsen 2004, 12.)

Dahler-Larsenin mukaan niin sanotut moderaattorit ovat hankalimpia ja ristiriitaisimpia asioita tutkia. Moderaattorit säätelevät syy-seuraus-suhteen vahvuutta tai suuntaa. Niitä voi pitää esimerkiksi sulkuna, joka voidaan avata tai sulkea. Toisaalta niitä voidaan pitää siltana intervention ja vaikutuksen välillä. Joka tapauksessa moderaattori määrittelee miten paljon jokin interventio vaikuttaa tutkittavaan kohteeseen. Kuviosta 17 voidaan päätellä, että moderaattoreilla (M1 ja M2) ei ole suoraa vaikutusta tulostuottajaan (X ja Y). (Dahler-Larsen 2004, 14.)

KUVIO 17. Moderaattorit syy-seurausprosessissa. (Dahler-Larsen 2004, 14)

Pawson ja Tilley (1997) väittävät, että julkisen sektorin interventiot ovat usein tietoa, toimintaa ja mahdollisuuksia, joita tarjotaan eri taustoista oleville ihmisille. Näillä ihmisillä on usein hyvin erilaisia valmiuksia ja mielipiteitä. Tämän johdosta ei usein tule kysymykseen säännönmukainen interventio, vaan kyse on paikallisesta ja tilannekohtaisesta vaikuttavuudesta, jolloin kokonaisvaikutukset ovat marginaalisia. (Dahler-Larsen 2004, 19.)

Vaikuttavuuden arvioinnissa yritetään tavoitearvioinnin tavoin selvittää, miten interventio on vaikuttanut tavoitteen toteutumiseen. Vaikuttavuuden arvioinnissa keskitytään löytämään selittäviä tekijöitä siihen, mikä vaikuttaa mihinkin, milloin ja millä edellytyksellä. Vaikuttavuuden arviointi antaa siten paremman ratkaisun silloin, kun halutaan antaa neuvoja siihen, milloin interventio toimisi paremmin. Toisin sanoen vaikuttavuuden arvioinnissa pyritään selvittämään vastaus syy-seuraussuhteelle. Tavoitearviointi ei sen sijaan pyri antamaan ratkaisuja yksittäisiin asioihin, vaan keskittyy kokonaisvaikutuksen analysointiin. (Dahler-Larsen 2004, 19.)

4.3 Vaikuttavuus Euroopan meri- ja kalatalousrahaston näkökulmasta

Maa- ja metsätalousministeriön laatiman EMKR-toimenpideohjelman arviointisuunnitelman mukaan Euroopan meri- ja kalatalousrahaston Suomen toimintaohjelmassa on keskeistä, että ohjelmaa arvioidaan ja sen vaikuttavuutta seurataan pitkin ohjelmakautta eri tavoin. Ohjelman vaikuttavuuden arvioinnissa voidaan erottaa neljä eri kokonaisuutta. Yhtenä arviointitapana toimii Luonnonvarakeskuksen laatima toimialan olosuhdekatsaus, joka tuotetaan useamman kerran ohjelmakauden aikana. Toisaalta aidon vuoropuhelun varmistamiseksi maa- ja metsätalousministeriö on nimennyt kolme kalatalouden kehittämisryhmää keskeisille kalatalouden toimialoille: kalastus, vesiviljely ja jalostus sekä kalan tukkukauppa. Nämä kehittämisryhmät kokoontuvat säännöllisesti maa- ja metsätalousministeriön koollekutsumana ja niissä on edustettuna niin tutkimus, hallinto ja

toimialajärjestöt kuin yrityksetkin. Edellisten lisäksi maa- ja metsätalousministeriö on tilannut vuosina 2017 ja 2019 toimintaohjelman laadullisen arvioinnin ulkopuoliselta toimijalta, mikä raportoidaan vuotuisessa täytäntöönpanokertomuksessa Euroopan komissiolle. Näiden lisäksi toimintaohjelman toteutumista seurataan kaksi kertaa vuodessa pidettävässä seurantakomiteassa, jossa jäseninä ovat Euroopan komissio, eri ministeriöiden ja valtakunnallisten järjestöjen edustajia sekä tutkimuslaitokset ja aluehallinto. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 120.)

EMKR-toimenpideohjelmassa on määritelty kolme numeerista tavoitetta, joihin pyritään vuoteen 2023 mennessä. Vesiviljelytuotannon tulisi kasvaa 13,6 miljoonasta kg:sta 23,6 miljoonaan kg:aan ohjelmakauden aikana eli 10 vuodessa kasvua tapahtuisi noin 74 %. Vesiviljelytuotannon arvon tavoitteena on vastaavasti kasvaa 80,5 miljoonasta eurosta 125,5 miljoonaan euroon vuoteen 2023 mennessä, jolloin kasvua tapahtuisi 55 % vuoteen 2013 verrattuna. Viimeisenä numeerisena tavoitteena on nettotulos, jonka tavoitteena on kasvaa neljällä miljoonalla eurolla vuoden 2012 tasosta, joka oli 0,2 miljoonaa euroa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018, 51–52, 63.)

Maa- ja metsätalousministeriö on määritellyt myös kotimaisen kalan edistämishjelmassa ne vaikuttavuustavoitteet, joihin pyritään vuoteen 2035 mennessä erilaisilla kehittämistoimenpiteillä. Vesiviljely-yritysten osalta seurataan yritysten tuotannon määrä ja arvoa. Tämän lisäksi seurataan myös yritysten jalostusarvojen ja työllistävyyden kehittymistä. Yritysten ympäristöarvojen osalta seurataan kasvatetun kalan ympäristövaikutuksia fosforin ja typen osalta ja kierrätysrehun osuutta käytetystä kalanrehusta. Taulukossa 1 on kuvattu numeerisesti vesiviljelyn tavoitteen kotimaisen kalan edistämishjelmassa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2021.)

Taulukko 1. Kotimaisen kalan edistämishojelman tavoitteet (*Maa- ja metsätalousministeriö 2021*).

Vaikuttavuusmittari	Lähtöarvo vuonna 2017	Tavoitearvo vuonna 2035
Vesiviljelytuotannon määrä	14 miljoonaa kg	50 miljoonaa kg
Vesiviljelytuotannon arvo	80 miljoonaa euroa	yli 250 miljoonaa euroa
Vesiviljelyn jalostusarvo	35 miljoonaa euroa	90 miljoonaa euroa
Työllistävyys	337 htv	1 150 htv
Kokonaiskuormitus, fosfori	65 000 kg	Tuotanto ei vaaranna vesien ja merenhoidon tavoitteita.
Kokonaiskuormitus, typpi	638 000 kg	Tuotanto ei vaaranna vesien ja merenhoidon tavoitteita.
Kierrätysrehun ”itämerirehun” osuus kalanviljelyllä käytöstä kalarehusta	50 %	yli 85 %

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

Opinnäytetyön teorian taustalla on laajasti hyödynnetty eri tutkimuslaitosten ja virastojen tekemiä julkaisuja ja selvityksiä tukien vaikuttavuudesta ja sen tutkimisesta. Edellisten lisäksi on tutustuttu tuen vaikuttavuuteen liittyvään kirjallisuuteen sekä tukien vaikutuksia koskevaan talousteoriaan. Vesiviljelytoimialan kehitystä on tutkittu kotimaisten, Euroopan unionin ja kansainvälisten artikkeleiden perusteella. Opinnäytetyössä on pyritty tutkimaan asiaa useiden lähteiden kautta, jotta saavutettaisiin mahdollisimman laadukas ja monipuolinen lähteiden käyttö.

Yritysten tilinpäätösanalyysien osalta on hyödynnetty Suomen Asiakastieto Oy:n laatimaa Rating Alfa-raporttia. Näiden tietojen lisäksi on käytetty myös ELY-keskuksen sisäistä koulutusmateriaalia erilaisten yrityksiin liittyvien tietopalvelujen hyödyntämisestä.

Opinnäytetyön yhteydessä järjestettiin myös työpaja, mihin osallistui ELY-keskusten rahoitushakemusten käsittelijöitä, ratkaisijoita, maa- ja metsätalousministeriön edustaja ja Luonnonvarakeskuksen kalatalouden tutkijoita.

5.1 Työpaja MMM:n, ELY-keskusten ja Luonnonvarakeskuksen kanssa

Työpaja järjestettiin Microsoft Teamsin välityksellä 10.11.2021 kello 14 alkaen. Työpajaan osallistui Maa- ja metsätalousministeriöstä Heta Ratasvuori, Luonnonvarakeskuksesta Kaija Saarni ja Jari Setälä, Lapin ELY-keskuksesta Maare Marttila, Pohjois-Savon ELY-keskuksesta Jorma Kirjavainen ja Markku Tuomainen ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta Pirkka Hyssälä, Tuomas Oikari ja Ursula Vieno. Tilaisuudessa esiteltiin keskustelun pohjaksi tuloksia vesiviljely-yritysten tilinpäätösten analysoinnista ja niiden perusteella tehdyistä alustavista tuloksista.

Toimialan kehittymisen osalta Luonnonvarakeskuksen tutkija totesi, että yritysten tunnusluvuissa tapahtuneita muutoksia ei kyetä selittämään, mikäli ei tarkastella tarkemmin yrityksen liiketoiminnassa tapahtuneita muutoksia. Suurin osa Euroopan meri- ja kalatalousrahaston myönnettyistä vesiviljelyn investointituista on kohdistunut ns. perusinvestointeihin, jotka eivät näy suoraan yrityksen tilinpäätöksissä.

Vaikuttavuuden arvioinnin osalta Luonnonvarakeskuksesta todettiin, että merkittävien investointihankkeiden osalta tulisi rahoittajan ja tuen saajan käydä vuosittainen arviointikeskustelu yrityksen tilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä. Merkittävänä investointihankkeena pidettäisiin investointia, minkä kustannukset ylittävät 1 000 000 euroa. Näissä arviointikeskusteluissa käytäisiin läpi yrityksen tukihakemuksen yhteydessä toimitettu kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelmassa olisi kuvattu suhteellisen yksityiskohtaisella tasolla investoinnin avulla tavoiteltavat muutokset esim. yrityksen tuotantoon, markkina-asemaan ja kustannustehokkuuteen. Vuotuisessa yrityksen valmistelussa seurantatapaamisessa käytäisiin läpi yrityksen tilikauden toteutumista suhteessa suunnitelmiin ja luotaisiin katse myös muutaman vuoden päähän. Asioita voidaan käydä läpi tilinpäätöksen kautta sekä keskustelemalla asiasta laajemmin. Mikäli kehittämissuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin ei ole päästy, selvitetään, mitkä syyt ovat johtaneet siihen ja mitkä olisivat korjaavat toimenpiteet. Korjaavissa toimenpiteissä voitaisiin hyödyntää myös muita valtion ja kuntien yrityksille suunnattuja tukipalveluita. Vuosittainen keskustelu olisi hyvä saada vakiokäytännöksi, että rahoittajat eivät seuraisi vain sivusta niiden yritysten kehitystä, joiden kehittymiseksi on myönnetty merkittäviä julkisia panostuksia. Näitä isoja hankkeita on kuitenkin vuositasolla vain muutamia Manner-Suomessa, joten rasitus hallinnolle ei olisi merkittävä.

Pohjois-Savon ELY-keskuksen edustaja totesi, että merkittävien investointihakemusten yhteydessä kyllä pyydetään ja arvioidaan tuen saajan laatimaa kehittämissuunnitelmaa hyvinkin perusteellisesti. Hän totesi myös, että investointihankkeiden jälkiseurannassa olisi tehostamista, mutta tällä hetkellä henkilöstöresurssit rajoittavat kuitenkin tekemistä. ELY-keskuksessa on myös pohdittu, kohdentuvatko yritystuet tuotannolliseen toimintaan vai onko se tapa rahoittaa yrityksen investointeja. Keskusteltiin siitä, voitaisiinko kerättävillä indikaattoritiedoilla arvioida myös tuen vaikuttavuutta.

Pohjois-Savon ELY-keskuksessa on pohdittu sitä, voisiko hankkeita, yrityksiä ja tilinpäätöksiä luokitella tiettyihin kategorioihin esim. Sitran julkaiseman vaikuttavuusketjun portaiden mukaisesti.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta todettiin yleisenä huomiona, että on hyvä, kun investointien vaikuttavuuden arviointiin on kiinnitetty huomiota ja alettu kehittämään toimintatapoja. Vainu-järjestelmän käytöstä yritysten kehityksen seurannassa on saatu hyviä kokemuksia muissa yksiköissä. Todettiin myös, että nykyistä indikaattorien kyselyjärjestelmää olisi hyvä kehittää.

Luonnonvarakeskuksesta todettiin myös indikaattoritietojen osalta, että se ei ole pystynyt hyödyntämään niitä toimialan seurannassa. Luonnonvarakeskus on toimialan analysoinnissa seurannut toimialan yleistä kehitystä ja syvällisemmin muutamien yritysten liiketoiminnan kehittymistä.

5.2 Tilinpäätösaineistot

Kuten edellä mainittiin, tilinpäätöksistä ei ole yksiselitteisesti luettavissa muutoksia liiketoimintaan pelkästään kalankasvatuksen osalta. Usealla kalankasvatusyriyksellä on myös esimerkiksi kalanjalostustoimintaa saman y-tunnuksen alla. Tämän johdosta tilinpäätöksissä on kalankasvatustoiminnan ja kalanjalostustoiminnan tuottoja ja kuluja. Toisaalta kalankasvatusyriykselle on voitu myöntää tukea sekä kalankasvatustoimintaan että kalanjalostukseen. Tilinpäätösaineistossa yrityksen saamiin tukiin on laskettu ne tuet, jotka KEHA-keskus on maksanut Varsinais-Suomen ELY-keskuksen rahoituspäätösten perusteella vuosien 2015 ja 2019 välisenä aikana. Kalanjalostuksen tuet ovat tiettyjen yritysten osalta vaikuttaneet oleellisesti yrityksen taloudellisen kuvan muodostukseen ja siten tuen vaikuttavuuden arvioimiseen.

KEHA-keskus on Varsinais-Suomen ELY-keskuksen rahoituspäätösten perusteella maksanut vuosien 2015–2019 aikana vesiviljelyn investointitukia 16 osakeyhtiömuotoiselle yritykselle yhteensä noin 2,8 miljoonan euron edestä. Näistä yrityksistä yksi on ollut maa-alueella sijaitseva kiertovesilaitos ja loput merialueen laitoksia. Näille yrityksille on maksettu tukea myös meri- ja kalatalousrahaston kalanjalostuksen ja tukkukaupan toimenpiteestä 1,7 miljoonaa euroa eli nämä 16 yritystä ovat saaneet Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta tukea yhteensä 4,6 miljoonaa euroa liiketoimintojen kehittämiseen. Yhteisöveroja nämä yrityksen ovat maksaneet tarkasteluaikana 5,5 miljoonan euron edestä.

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut tavoitteen vesiviljelytuotannon arvon eli liikevaihdon kasvuksi 80,5 miljoonasta eurosta 125,5 miljoonaan euroon vuoteen 2023 mennessä. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen alueella toimineiden vesiviljely-yritysten kalenterivuoden 2015 aikana päättyneiden tilikausien yhteenlaskettu liikevaihto oli 78 miljoonaa euroa. Tarkastelujakson lopussa eli vuonna 2019 tukea saaneiden vesiviljely-yritysten liikevaihto oli yltänyt jo 125 miljoonaan euroon eli kasvua oli tapahtunut 61 %. Osalla yrityksistä liikevaihtoon sisältyy myös muuta liiketoimintaa, kuten kalanjalostusta, joten ihan absoluuttista totuutta ei liikevaihdon kehitys anna Varsinais-Suo-

men ELY-keskuksen toimialueen kalankasvatuksesta. Toisaalta osalla yrityksistä on tuotantotoimintaa myös muualla kuin Varsinais-Suomessa ELY-keskuksen toimialueella. Tilinpäätösanalyysissä on mukana myös näiden yksiköiden liiketoiminta. Kaikki kasvu ei ole myöskään tapahtunut organisaation ulkopuolelta. Karkeasti arvioiden yritysostojen aiheuttama liikevaihdon kasvu on ollut noin 25 miljoonaa euroa vuodessa. (Alandsradio 2016.)

5.2.1 Huomioita tunnuslukujen laskennasta

Opinnäytetyössä on lähdetty siitä ajatuksesta liikkeelle, että pyritään seuraamaan ja laskemaan yrityksen kehittymistä kuvaavia tunnuslukuja suoraan tilinpäätöksistä saaduilla luvuilla. Tavoitteena on, että seuranta pystyttäisiin automatisoimaan mahdollisimman pitkälle, jolloin tilinpäätösanalyysiin sisältyvää tapauskohtaista harkintaa ja laskutoimituksia ei voitaisi hyödyntää seurattavien yritysten määrän ollessa satoja. Tämän seurannan ei siis ole tarkoitus syrjäyttää tapauskohtaista tilinpäätösanalyysiä, jota tarvitaan syvällisen analyysin tekemiseksi. Oleellista lukujen tulkinnassa ja kehityksen seurannassa on se, että käytetään samaa laskentatapaa koko ajan.

Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja on tuloslaskelmassa esiintyvä välitulos, jota on käytetty kuvamaan liiketoiminnan kannattavuutta tässä opinnäytetyössä. Yleensä nettotulosta käytetään kuvaamaan liiketoiminnan kannattavuutta, mutta nettotuloksen laskennassa on kaksi eri haastetta. Mikäli eri yritysmuodot halutaan saada vertailukelpoiksi, muodostuu verojen käsittely haasteelliseksi yksityisen elinkeinoharjoittajan, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osalta. Edellä mainituissa tilinpäätöksissä ei ole ilmaistu verojen määrää, koska liiketoiminnan voitto verotetaan yhtiömiesten tulona. Toinen asia, joka puoltaa käyttämään tuloslaskelman erää ”voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja” nettotuloksen sijaan on se, että tieto saadaan suoraan tuloslaskelmasta. Tämä helpottaa tietojen keräämistä tilinpäätöksistä ja tunnuslukujen tulkintaa. Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja eroaa siis nettotuloksessa siinä, rahoituseriä ja tuloveroja ei ole vähennetty. (Alma Talent Oy 2021.)

Jalostusarvo kuvaa yritykseen hankituille tavaroille ja palveluille tuotettua lisäarvoa. Jalostusarvolla tarkoitetaan lisäarvoa, joka tulee kansantaloudelle tuotteiden tuottamisesta. Jalostusarvo saadaan, kun liiketoiminnan tuotoista vähennetään aine- ja tarvikehankinnat, ulkopuoliset palvelut ja muut liiketoiminnan kulut kuin henkilöstökulut. (Luke Taloustohtori, kalanjalostus ja kalakauppa)

Perinteisesti jalostusarvo lasketaan oikaistusta tuloslaskelmasta. Alla olevissa tuloksissa laskennan lähtökohtana on ollut oikaisematon tilinpäätös ja tilinpäätöksestä on pyritty löytämään mahdollisimman lähellä olevat vastaavat luvut kuin oikaistusta tilinpäätöksestä. Liiketuloksen ja liikevoiton erona on se, että liikevoitossa ei ole laskennallista palkkorjausta huomioitu. Käyttöomaisuuden myyntivoittojen osalta tulee huomioida, että ne kirjataan liiketoiminnan muihin tuottoihin, mutta sinne kirjataan myös muita tuloja, joten suoraa vastausta tilinpäätöksestä ei saada tämän laske-
miseksi, joten se on jätetty pois. Tämän johdosta jalostusarvo on laskettu kaavalla: liikevoitto (tap-
pio) + poistot + henkilöstökulut

Sijoitetun pääoman tuotto prosentti (ROI) mittaa suhteellista kannattavuutta eli mitä ”korkoa” yri-
tys saa sijoitetulle pääomalle. Sijoitetun pääoman tuotto prosentti on välttävä, mikäli se on vähin-
tään yrityksen vieraasta pääomasta maksaman koron suuruinen. (Heikinmatti ym. 2017, 67–68.)
Tällä hetkellä PK-yritysten vieraan pääoman korko on noin 5 %. Sijoitettu pääoma lasketaan yri-
tuskimustusneuvottelukunnan mukaan kaavalla:

$$\text{ROI} = \frac{\text{nettotulos} + \text{rahoituskulut} + \text{verot (12kk)}}{\text{sijoitettu pääoma keskimäärin tilikaudella}} \times 100$$

Quick ja Current ratio mittaavat yrityksen maksuvalmiutta. Tunnuslukujen tulkinnassa on hyvä
ottaa huomioon, että tunnusluku ilmoittaa tilinpäätöspäivän tilanteen eli tunnusluku voi vaihdella
merkittävästi tilikauden aikana. Quick ratio kertoo, kuinka paljon yrityksen lyhytaikaisista veloista,
jotka erääntyvät alle 12 kk:n kuluttua tilikauden päättymisestä voidaan maksaa rahoitusomaisu-
della. Current ratioissa tarkastelujakso on pidempi. Tämän tunnusluvun laskennassa on tarkoituk-
sena, että myös vaihto-omaisuus saataisiin muutettua rahaksi lyhytaikaisten velkojen maksa-
miseksi. Vaihto-omaisuudeksi lasketaan elinkeinotoiminnassa tarvittavat raaka-aineet, puolivalmis-
teet ja muut hyödykkeet. (Heikinmatti ym. 2017, 74-75.)

$$\text{Quick ratio} = \frac{\text{rahoitusomaisuus-osatuloutuksen saamiset}}{\text{lyhytaikainen vieras pääoma-lyhytaika} \quad \text{saadut ennakot}}$$

$$\text{Current ratio} = \frac{\text{vaihto - omaisuus} + \text{rahoitusomaisuus}}{\text{lyhytaikainen vieras pääoma}}$$

5.2.2 Tarkasteluyritysten kumulatiivinen kehitys

Vuonna 2015 Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tehtiin ensimmäiset tukipäätökset, mutta maksupäätöksiä ei tehty hankkeiden keskeneräisyydestä johtuen. Tarkasteluyritysten kumulatiivinen liikevaihto pysyi samalla tasolla vuosina 2015–2016. Liikevaihdon nousun taustalla vuodesta 2016 vuoteen 2017 on ollut pääosin orgaaninen liikevaihdon kasvu. Kasvusta noin 30–40 % on kuitenkin tullut yritykseltä, johon tukipolitiikalla on ollut vaikutusta. Tukipolitiikan ja yrityksen yhteistyön johdosta saatiin kansallisesti avattua uusi kalanjalostuksen tuotantomuoto Suomeen. Tukea vuonna 2016 maksettiin Varsinais-Suomessa noin 1,7 miljoonaa euroa vesiviljelytoimialalla toimiville yrityksille

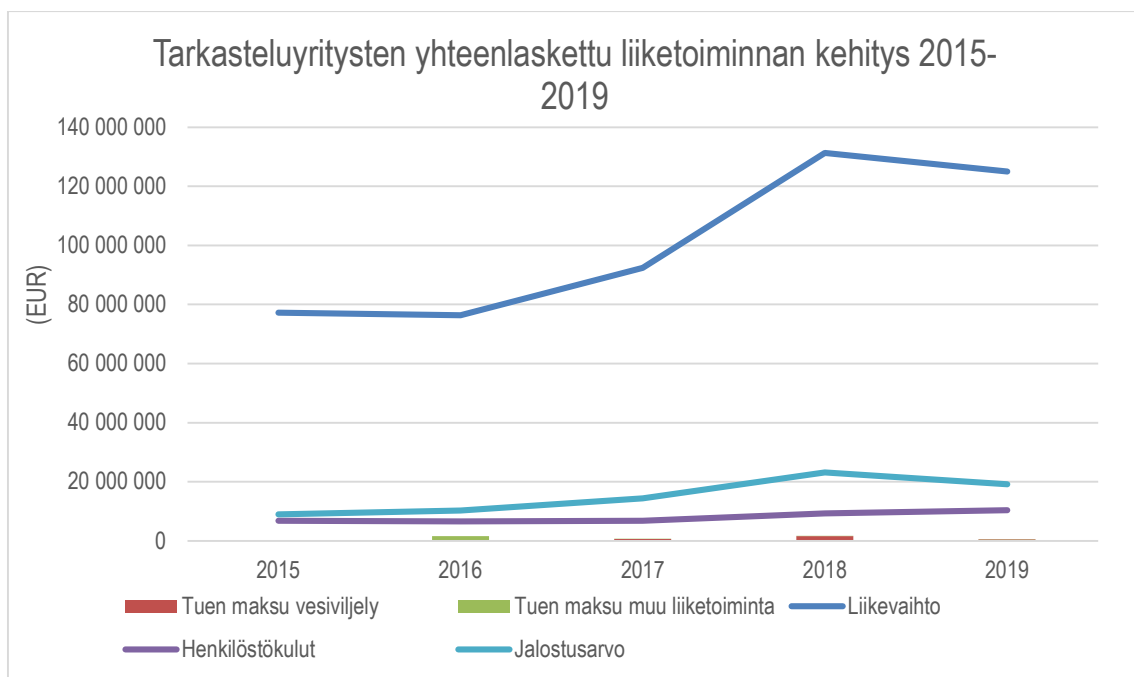
Kuvion 19 vasemmassa laidassa on liikevaihdon arvoa kuvaava akseli. Tuen osuus on ollut tarkastelujaksolla 0–2,2 % liikevaihdosta. Tarkastelujoukon yritysten yhteenlaskettu voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja oli vuonna 2015 päättyneillä tilikausilla 85 508 euroa voitollinen. Tarkastelujakson lopussa vuonna 2019 saavutettiin jo 10 439 537 euron tulos. Tarkastelujakson aikana uusia yrityksiä ei ole tullut. Tosin osa yrityksistä on saanut toimintansa ajettua ylös ja kuten edellä mainittiin, myös yritysostoja on tehty. Yritysten liikevaihdon kasvaessa niiden kulut eivät ole kuitenkaan kasvaneet samassa suhteessa. Vuonna 2015 tarkastelujoukon yhteenlaskettu voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja oli 0,1 % yritysten liikevaihdosta, kun taas vuonna 2019 suhdeluku oli 8,4 %.

Liikevaihdon nousu vuodesta 2017 vuoteen 2018 selittyy osin liiketoimintakaupan johdosta. Vuoden 2018 tilinpäätöksessä on ostetun yrityksen liikevaihto mukana, joka on ollut edellisinä vuosina 22–25 miljoonan euron tasolla ja työllistänyt noin 70 kokoaikaista työntekijää. (Alandsradio 2016.) Loput kasvusta on tullut orgaanisen kasvun kautta. Taustalla on kuitenkin osin vaikuttanut vuonna 2016 tehdyt tukitoimenpiteet, jotka osoittautuivat vaikuttaviksi toimenpiteiksi.

Liikevaihdon kehittymiseen on merkittävästi vaikuttanut myös kirjolohen tuottajahintojen kehitys. Kalankasvattajaliiton mukaan Suomessa vuonna 2019 kasvatetusta kalasta oli 93 % kirjolohta. Luonnonvarakeskuksen kalamarkkinakatsaus 2019 mukaan kirjolohen tuottajahinta on tarkastelujakson aikana vaihdellut 3,25 euron ja 7,50 euron kilohinnan välillä, joka osittain selittää liikevaihdon muutokset. Vuosien 2016–2017 aikana kirjolohen tuottajahinta kehittyi hyvin. (Saarni, Setälä & Niukko 2021.)

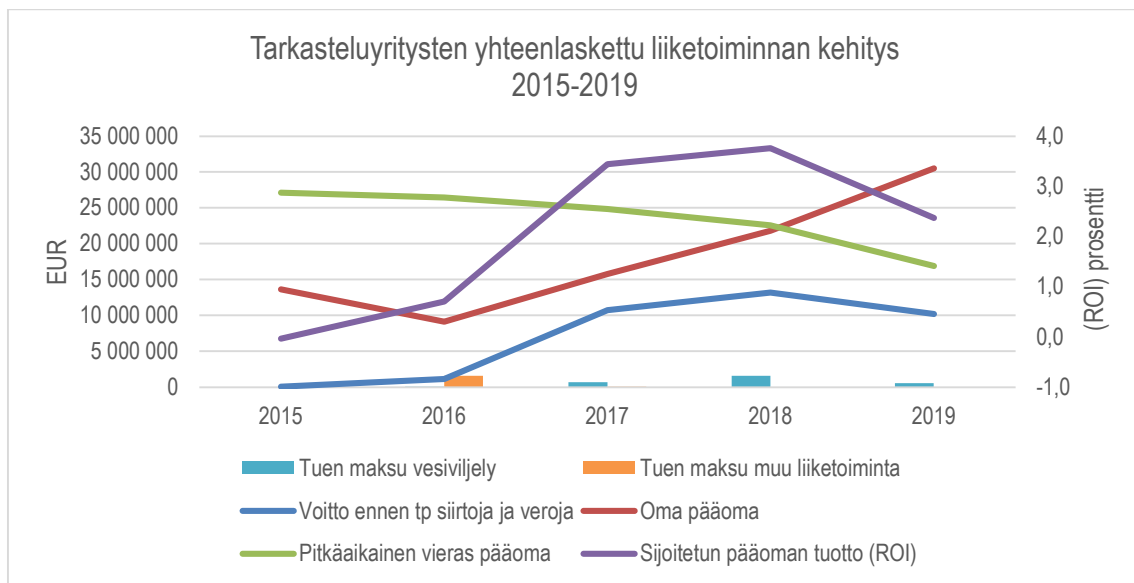
Myös jalostusarvo on kehittynyt suotuisasti tarkastelujakson aikana. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen alueella toimivien yritysten jalostusarvo oli vuonna 2015 noin yhdeksän miljoonaa euroa, kun vuonna 2019 päästiin jo 19 miljoonaan euroon.

Henkilöstökulut ovat myös lisääntyneet. Vuonna 2015 tarkasteluyritysten henkilöstökulut olivat 6,9 miljoonaa euroa. Kun tähän lisätään elintarviketeollisuuden palkkojen kehitys, joka on ollut 12/2015–12/2019 Tilastokeskuksen mukaan 1,9 %, niin vuonna 2019 palkkakustannukset olivat nousseet 10,4 miljoonaan euroon. Mikäli yhden henkilötyövuoden hinta on noin 50 000 euroa, on henkilöstömäärä lisääntynyt näissä yrityksissä noin 60–70 henkilötyövuodella.

KUVIO 19. Maksetun investointituen määrä ja liikevaihdon, jalostusarvon ja henkilöstökulujen kehitys (ELY-keskus 2021.)

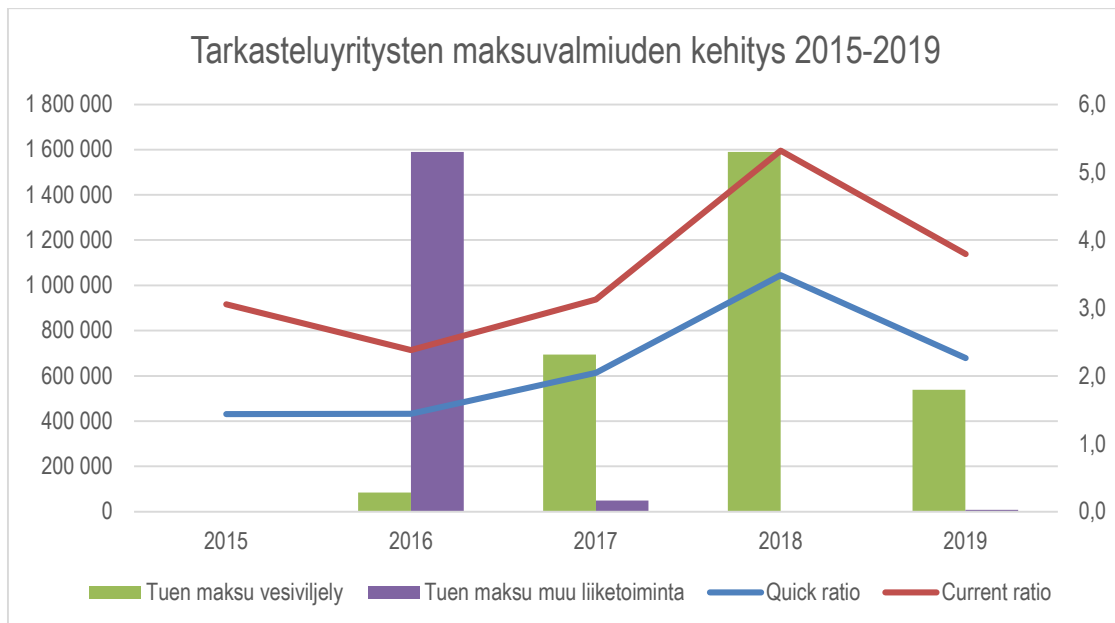
Kuviossa 20 tarkasteluyritysten voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja on noussut vuoden 2015 alle 100 000 euron tasosta vuoteen 2019 mennessä 10,1 miljoonaan euroon. Tämä on johtanut siihen, että myös oma pääoma on kasvanut ja pitkäaikainen vieras pääoma vastaavasti alentunut 27,1 miljoonasta eurosta 8,2 miljoonaan euroon. Sijoitetun pääoman tuotto on noussut vuoden 2015 tasosta (-0,3) vuoteen 2019 mennessä (2,4), joka on tyydyttävän ja heikon välimaastossa. Sijoitetun pääoman tuotto prosenttia voidaan pitää tyydyttävänä, mikäli se on keskimääräisen rahoituskulun suuruinen. Vuonna 2019 tarkasteluyritysten maksama korko oli keskimäärin 2,5 % suuruinen.

KUVIO 20. Maksetun investointituen määrä 2015–2019 ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

Kuvion 21 mukaan Varsinais-Suomen ELY-keskuksen toimialueella toimivien vesiviljelylaitosten keskimääräinen quick ratio on ollut yli 1 eli hyvä. Yritysten välistä vaihtelua on kuitenkin ollut huomattavasti.

Current ratiossa tarkastellaan rahoitusomaisuuden lisäksi vaihto-omaisuutta. Tunnusluvun tulkin-
nassa tulee huomioida se, miten vaihto-omaisuus on arvostettu. Varsinais-Suomen ELY-keskuk-
sen toimialueella toimivien vesiviljelylaitosten keskimääräinen current ratio on ollut koko tarkaste-
luajan yli 2, sille voidaan siis antaa arvosanaksi hyvä. Yritysten välistä vaihtelua on kuitenkin ollut
huomattavasti myös tässä tunnusluvussa. (Heikinmatti ym. 2017, 75.)

KUVIO 21. Maksetun investointituen määrä 2015–2019 ja maksuvalmiuden kehitys (ELY-keskus 2021.)

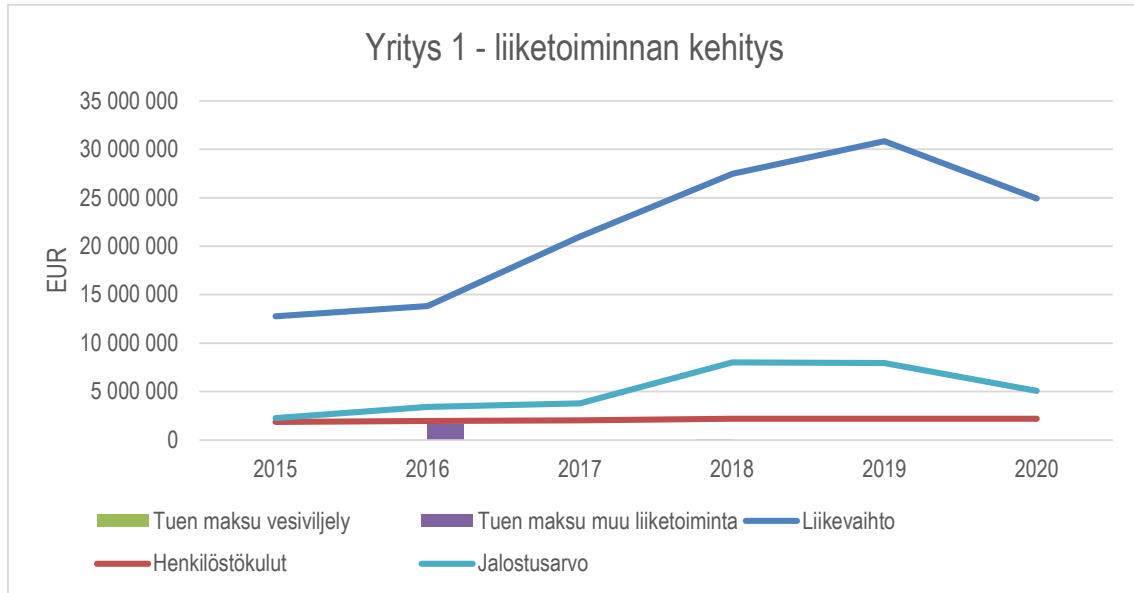
5.2.3 Yritys 1

Yritykselle on maksettu vuosien 2015 ja 2020 välisenä aikana neljään eri hankkeeseen tukea yhteensä 1 717 050 euroa keskimääräisen tuen ollessa 446 198 euroa. Vuonna 2016 maksettu tuki oli suuruudeltaan 1 623 050 ja sen avulla saatiin käynnistettyä uusi liiketoiminta, josta jo aikaisemmin mainittiin. Yritykselle maksettiin myös vuonna 2018 tukea uuden kalanperkauskoneen hankintaan. Rahoitushakemuksen mukaan uusi kone oli tehokkaampi ja tarkoituksenmukaisempi, mutta tämän investointituen vaikutuksia ei ole kuvaajasta havaittavissa.

Tilinpäätösten perusteella investointien jälkeen liikevaihto ja kannattavuus ovat nousseet uudelle tasolle. Täytyy kuitenkin todeta, että myös kirjolohen tuottajahinta kehittyi suotuisasti vuosien 2015–2018 aikana, mutta kirjolohen hintatrendi kääntyi vuoden 2018 jälkeen laskuun ja Covid-19 pandemia muutti markkinoita, joten myös markkinatilanne muuttui voimakkaasti.

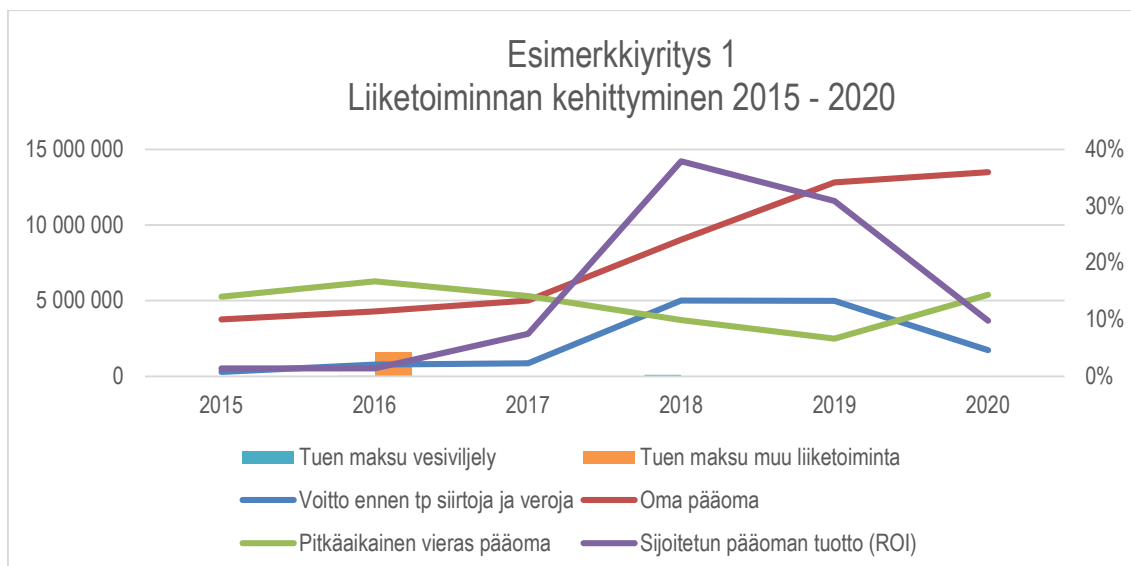
Henkilöstökulut ovat vuodesta 2015 vuoteen 2020 nousseet 157 000 eurolla, kun otetaan 1,9 %:n indeksikorotukset huomioon. (Tilastokeskus, palkka- ja työvoimakustannukset 2021) Mikäli yhden henkilötyövuoden hinta on noin 50 000 euroa, henkilöstömäärä on lisääntynyt yrityksissä noin 3 henkilötyövuodella, vaikka sitä ei suoraan kuvaajassa näy kuvaajan asteikosta johtuen.

Kuvaajasta voidaan myös havaita, että vuoden päästä investoinnin tuen maksamisesta yrityksen jalostusarvo on noussut merkittävästi ja ollut pari vuotta noin 8 miljoonan euron tasolla, kunnes vuonna 2020 se lähti laskuun, kuten liikevaihtokin.

KUVIO 22. Esimerkkiyritys 1:lle maksettu tuki ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

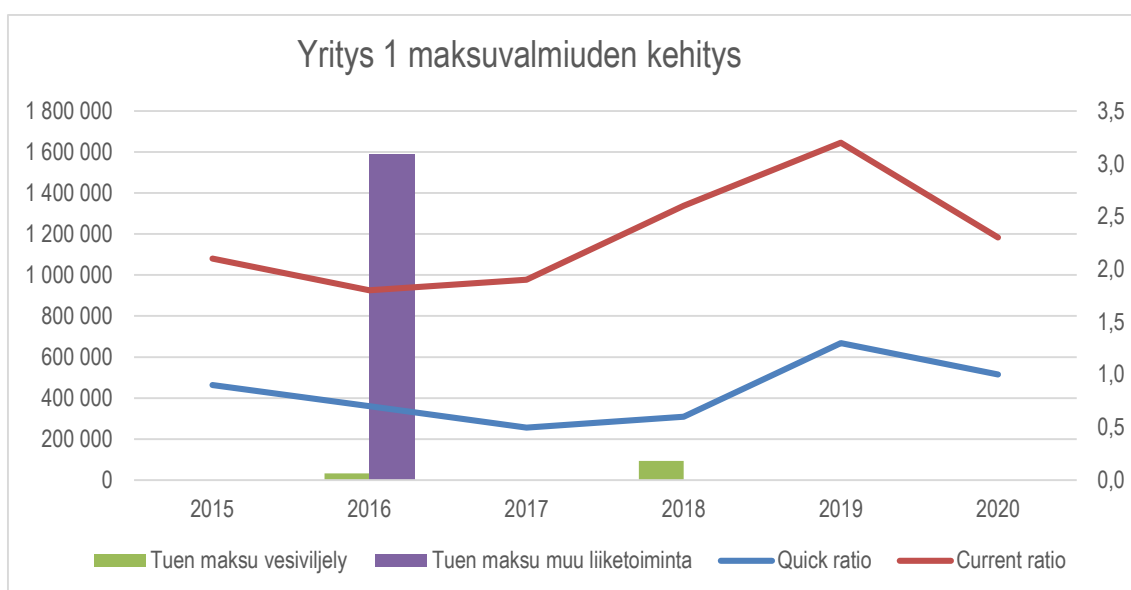
Kannattavuuden kehittyminen on ollut pitkälti seurausta liikevaihdon kehittämisestä. Yrityksen kullurakenne ei ole kehittynyt samassa suhteessa liikevaihdon kanssa, mikä selittää sen, että voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja on kohonnut tilikauden 2017 vajaasta miljoonasta eurosta noin 5 miljoonan euron tuntumaan. Vaikka tilinpäätöksestä ei ole eroteltavissa muuttuvien ja kiinteiden kustannusten välistä suhdetta, voidaan voiton ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja ja liikevaihdon välisestä suhteesta todeta, että kiinteiden kustannusten osuus liiketoiminnasta on merkittävä. Tuloslaskelman voiton ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja kasvu on johtanut sijoitetun pääoman tuoton (ROI) ja oman pääoman kasvuun. Edellä mainittujen tunnuslukujen positiivinen kehittyminen on johtanut myös vieraan pääoman pienenemiseen.

KUVIO 23. Esimerkkiyrittys 1:lle maksettu tuki ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

Vaikka ELY-keskus myönsi merkittävän tuen investoinnin toteuttamiseksi, oli yrityksen omarahoitusosuus kuitenkin yli 50 %. Quick ratio, joka mittasi rahoitusomaisuuden ja lyhytaikaisten velkojen suhdetta, oli tarkasteluhetken alussa vuosina 2015 ja 2016 tyydyttävä, vaikkakin alenemaan päin. Vuonna 2017 tunnusluku oli alimmillaan saaden arvoksi 0,5, joka on heikon ja tyydyttävän rajalla. Vuosien 2019–2020 Quick ratio on saanut arvosanaksi hyvä.

Current ration kuvaaja on noudatellut Quick ration kuvaajaa. Current ratio on saanut arvosanan hyvä vuosien 2015 ja 2018–2020 aikana. Vuosina 2016–2017 se on ollut tyydyttävän tasolla.

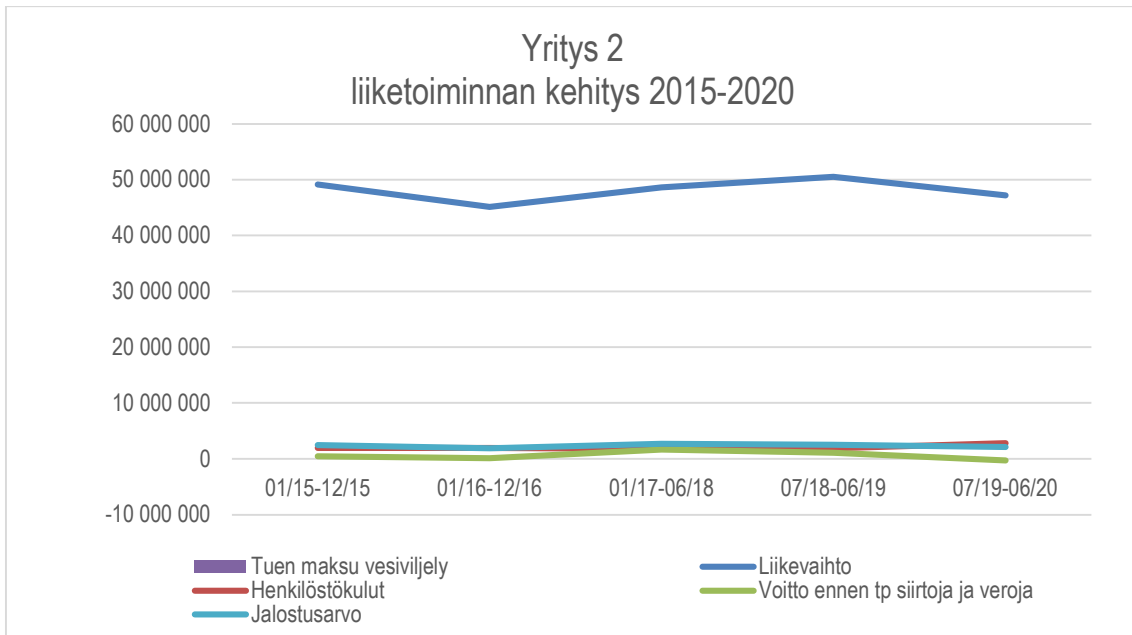

KUVIO 24. Esimerkkiyrittys 1:lle maksettu tuki ja maksuvalmiuden kehitys (ELY-keskus 2021.)

5.2.4 Yritys 2

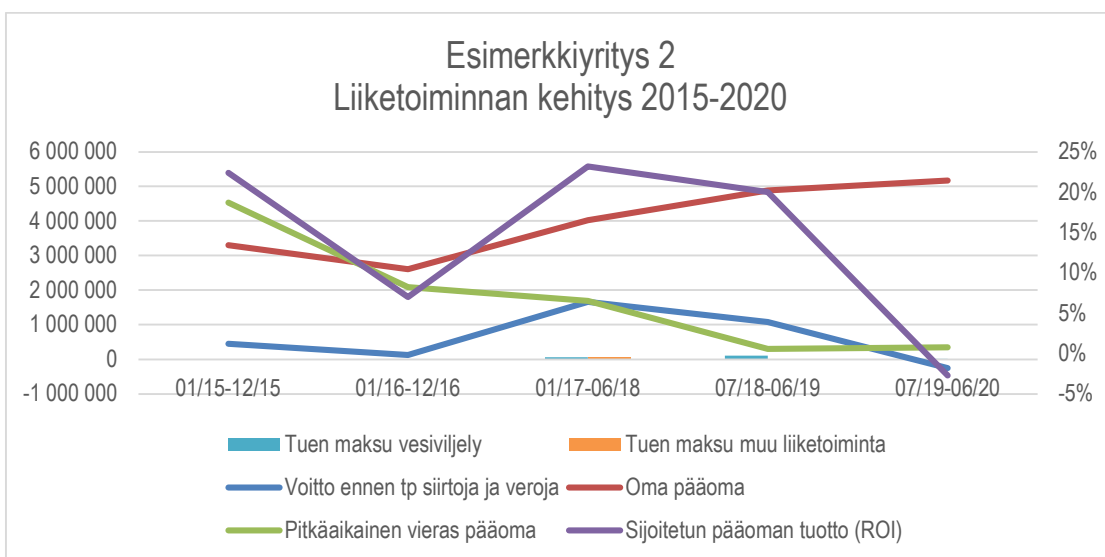
Yritykselle on maksettu tukea vuosien 2015–2020 aikana yhteensä 215 532 euroa. Maksettu tuki on jakaantunut 17 eri hankkeeseen, jolloin keskimääräinen tuki hanketta kohden oli 12 678 euroa. Kyseiselle yritykselle on myönnetty tukea suhteellisen pieniin hankkeisiin suhteessa yrityksen harjoittamaan liiketoimintaan. Hankkeet ovat kohdistuneet käyttöomaisuusinvestointeihin, joilla on parannettu yrityksen sisäisiä prosesseja. Varsinaista uutta liiketoimintaa hankkeiden avulla ei ole luotu.

Tuen määrä on enimmillään ollut tilikaudessa noin 100 000 euroa, mutta sitä ei näy kuviosta johdun kuvion mittakaavasta. Kuvaajan perusteella liikevaihto, henkilöstökulut ja jalostusarvo ovat pysyneet samalla tasolla. Täytyy kuitenkin todeta, että tarkastelujakson aikana henkilöstökulut ovat nousseet 705 000 eurolla, kun indeksikorotusten (1,9 %) vaikutus on eliminoitu (Tilastokeskus, palkka- ja työvoimakustannukset 2021). Mikäli yhden henkilötyövuoden hinta on noin 50 000 euroa, oli henkilöstömäärä lisääntynyt yrityksessä noin 14 henkilötyövuodella. Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja on tarkastelujakson aikana heilahdellut suhteellisen voimakkaasti – 254 000 euron ja 1 664 000 euron välillä. Jalostusarvo on ollut pääsääntöisesti vähän yli 2 miljoonaa euroa. Yrityksen kulurakenne on raskas, kun noin 50 miljoonan euron liikevaihdolla keskimääräinen voitto tarkastelujakson aikana on ollut noin 611 000 euroa. Toisaalta kirjolohen tuottajahinta lähti laskuun ja Covid-19 pandemia muutti markkinoita, joten myös markkinatilanne muuttui voimakkaasti. Kirjolohen hinnan lasku ei näy kuitenkaan liikevaihdon laskuna niin voimakkaasti, koska yrityksen liikevaihdosta merkittävä osa tulee kalanjalostuksesta ja siihen liittyvää tuonnista.

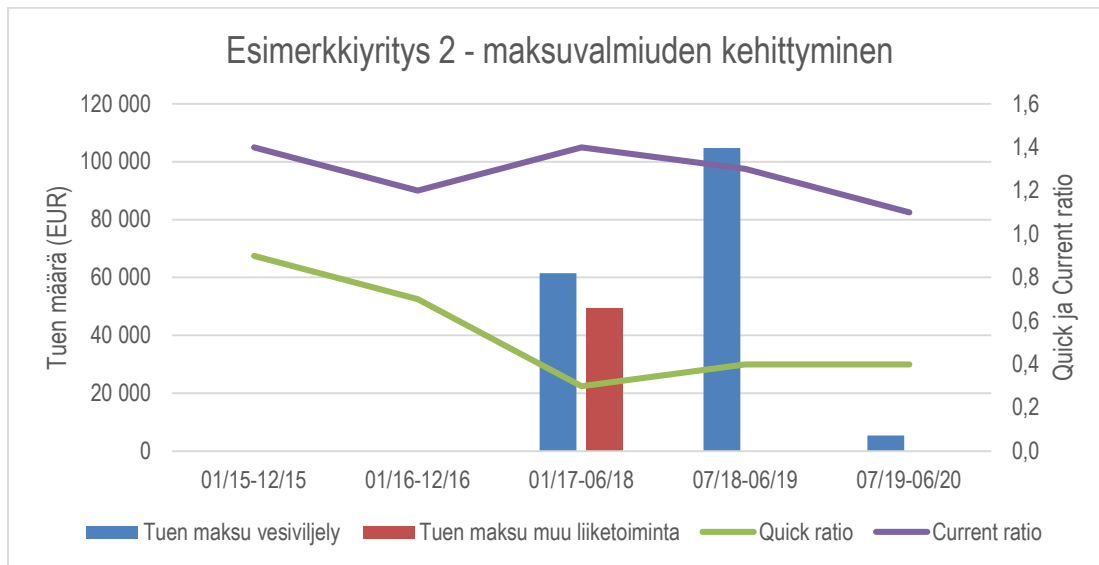
KUVIO 25. Esimerkkiyritys 2:lle maksettu tuki ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

Pitkäaikainen vieras pääoma on alentunut merkittävästi tarkastelujaksolla, yhteensä 2,2 miljoonalla eurolla. Samoin oma pääoma on kehittynyt suotuisasti ja kasvanut tarkastelukaudella 1,8 miljoonalla eurolla. Sijoitetun pääoman tuotto (ROI) on heilahdellut merkittävästi eri vuosina, mutta trendi on ollut laskeva ja päättynyt negatiiviseksi 2020 päätyneellä tilikaudella. Merkittävin syy negatiivisen sijoitetun pääoman tuottoasteeseen löytyy negatiivisesta voitto ennen tilinpäätössiiroja ja veroja -erästä, joka on heilahdellut tarkastelujaksolla ja päättynyt negatiiviseksi 2020 päätyneellä tilikaudella.

KUVIO 26. Esimerkkiyritys 2:lle maksettu tuki ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

Quick ratio, oli tarkasteluhetken alussa vuosina 2015 ja 2016 tyydyttävä, vaikkakin alenemaan päin. Vuodesta 2017 eteenpäin tunnusluku on pysytellyt alle 0,5 ja saanut arvosanaksi heikko. Current ration käyrä on noudataellut Quick ration käyrää. Current ratio on saanut arvosanan tyydyttävä vuosien 2015–2020 aikana.

KUVIO 27. Yritys 2:lle maksettu tuki ja maksuvalmiuden kehitys (ELY-keskus 2021.)

5.2.5 Yritys 3

Yritykselle on maksettu kymmeneen eri hankkeeseen tukea yhteensä 508 016 euroa keskimääräinen tuen ollessa 50 802 euroa. Edellisen lisäksi yrityksen yhteistyökumppanille on maksettu kalankasvatuksen infrastruktuurin kehittämiseen tukea yhteensä 4 hankkeeseen vuosien 2016 ja 2018 välisenä aikana yhteensä 357 067 euroa, keskimääräisen tuen ollessa 89 267 euroa.

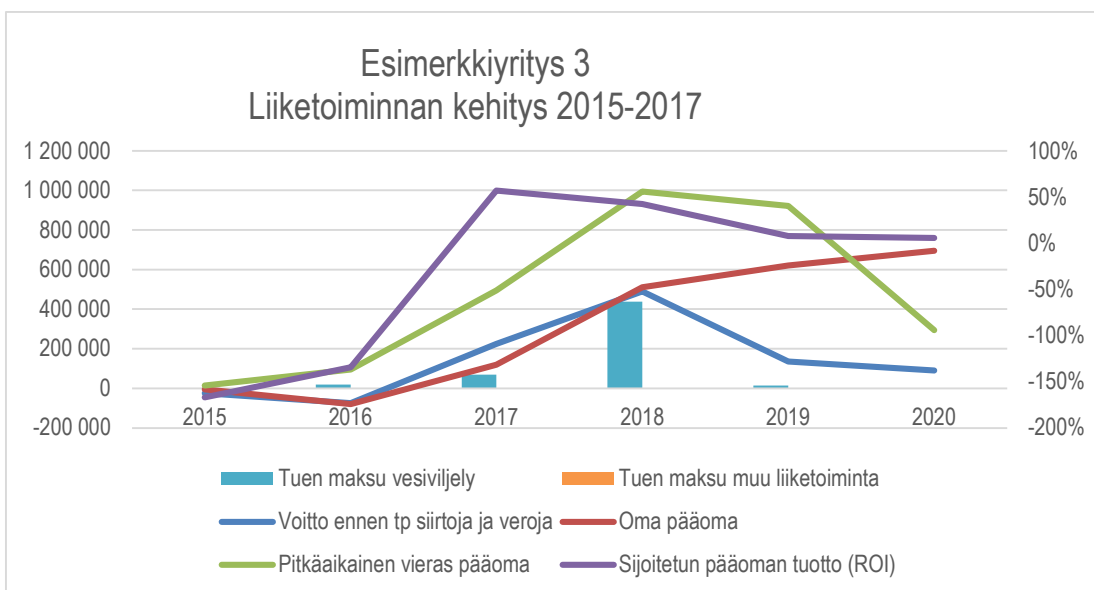
Vuosina 2015–2016 yrityksen kalankasvatusta käynnisteltiin, mutta vuonna 2017 saatiin jo liikevaihtoa aikaiseksi. Hankkeiden avulla saatiin yritystoiminta käynnistettyä ja liiketoiminnan kehitystä kuvaavat tunnusluvut liikevaihto, jalostusarvo, voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja uudelle tasolle. Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja sekä jalostusaste on noussut vuoden 2018 aikana. Kumpaankin tunnuslukuun vaikuttaa tilikauden tulos. Samana vuonna maksettiin tukea yritykselle 438 000 euroa, joka on vaikuttanut tilikauden tuloksen muodostumiseen, koska se kirjataan tilikauden muihin tuottoihin. Täytyy kuitenkin todeta, että myös kirjolohen tuottajahinta kehittyi suotuisasti

vuosien 2015–2018 aikana. Liikevaihto kääntyi laskuun vuonna 2020. Liikevaihdon laskuun on varmaankin vaikuttanut kirjolohen tuottajahinnan lasku ja Covid-19 pandemia, joka muutti markkinoita voimakkaasti. Henkilöstökulut ovat vuodesta 2015 vuoteen 2020 kohonneet 71 000 eurolla.

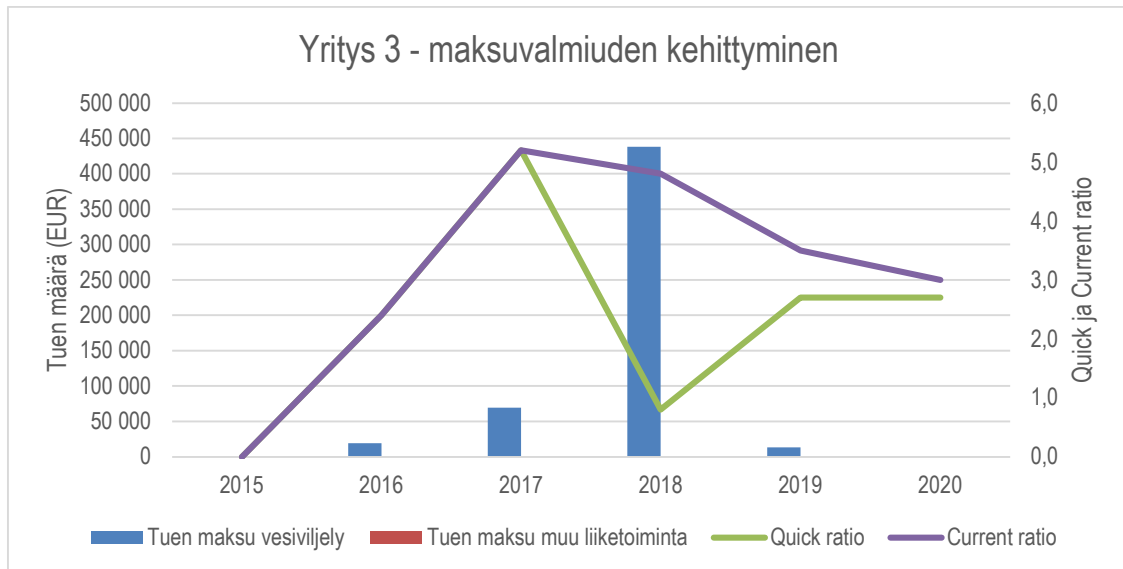
KUVIO 28. Yrittäjä 3:lle maksettu tuki ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

Esimerkkiyrittäjän voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja on asettunut vuosien 2019–2020 noin 100 000 euron tasolle. Voitollinen toiminta on johtanut oman pääoman kasvuun ja pitkäaikaisen vieraan pääoman laskemiseen tehtyjen tuotantoinvestointien jälkeen. Sijoitetun pääoman tuottoaste oli ennen tuotannon aloittamista negatiivinen, mutta vuonna 2020 asettui 6 %:n tasolle, jota voidaan pitää tyydyttävänä.

KUVIO 29. Yrittäjä 3:lle maksettu tuki ja liiketoiminnan kehitys (ELY-keskus 2021.)

Quick ja Current ratio on ollut yrityksen alkutaipaleen samansuuruinen, koska yrityksellä ei ole ollut tuotannollista toimintaa, eikä siten vaihto-omaisuutta. Vuonna 2018 Quick ratio laski tasolle tyydyttävä, mutta vuodesta 2019 on ollut tasolla hyvä. Current ratio on pysynyt hyvällä tasolla vuodesta 2017 eteenpäin, vaikka onkin ollut laskusuunnassa.

KUVIO 30. Yritys 3:lle maksettu tuki ja maksuvalmiuden kehitys (ELY-keskus 2021.).

5.3 Tulosten arviointi kirjallisuudessa

Opinnäytetyössä tutkittiin Euroopan meri- ja kalatalousrahastossa investointitukiin tehtyjä maksupäätöksiä vuosien 2015 ja 2019 välisenä aikana. Osa yrityksille suoritetuista maksuista on toteutunut vasta tarkastelujakson loppupuolella, joten niiden investointien vaikutusten arviointiin liittyy epävarmuutta. Investoinnin toteuttamisen jälkeen vaikutukset eivät ole heti nähtävissä, vaan vaikutukset tulevat esiin vasta muutamien vuosien viiveellä.

Dehler-Larsenin mukaan vaikuttavuuden arvioinnin keskeisin kysymys kuuluu: ”mikä vaikuttaa mihiinkin, miten ja millä edellytyksellä?” Kyseessä on niin sanottu vaikutuskysymys eli miten jonkun asian väliintulo (interventio) vaikuttaa asian lopputulokseen.

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen vesiviljely-yritykselle myönnetyt tuet voidaan tarkastelun näkökulmasta jakaa kahteen eri ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä ovat tuet, joilla parannetaan nykyisiä prosesseja ja toisessa ryhmässä tuet, joiden avulla rakennetaan uutta liiketoimintaa.

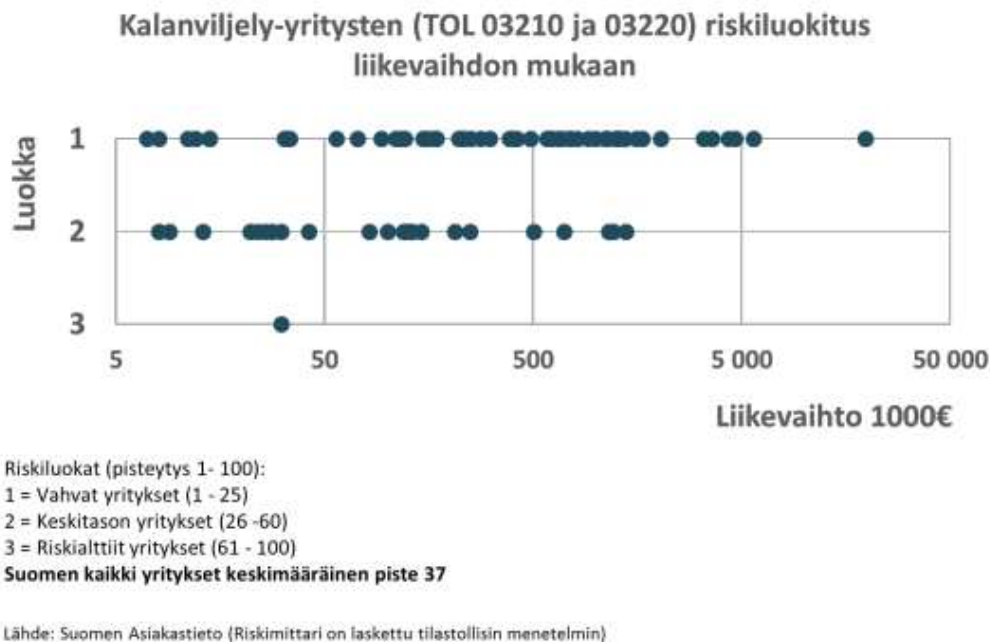
Investointituissa, joissa parannetaan nykyisiä prosesseja, on haastavampaa nähdä tukien suoraa kausaliteettia yritysten kehitykseen, etenkin tilinpäätöksiä tutkimalla. Nämä investoinnit ovatkin monesti lähellä korvausinvestointeja, jotka suoritetaan tuotannon tehostamiseksi, jatkamiseksi tai sen rationalisoimiseksi. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen toimialueella tuettujen vesiviljely-yritysten tukien maksatukset vuositasolla suhteessa yritysten voitontekokykyyn ovat alhaisia. Noin 60 %:lla yrityksistä tilikauden aikana suoritettujen maksupäätösten euromäärä on ollut alle 10 % yritysten tilikauden voitosta ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja. Samaan aikaan yrityksen toimintaympäristössä tapahtuu voimakkaitakin muutoksia. Kirjoloheen ja jalostuksessa käytettävän Norjan lohjen hinta on myös vaihdellut vuosien 2015–2019 aikana voimakkaasti.

Osa yrityksistä toimii paikallisilla markkinoilla, osa kotimarkkinoilla ja muutama yritys jopa kansainvälisillä markkinoilla. Yritykset ovat hyvin heterogeenisiä, joten tuen intervention näkyminen tilinpäätöksissä ei ole selkeästi havaittavissa, vaikkakin osaltaan siellä vaikuttaa. Toimialan rajallisuudesta johtuen on haastavaa löytää verrokkiryhmiä, jotka eivät ole olleet tukipolitiikan piirissä. Edellä mainittujen syiden johdosta on haastavaa löytää tuen intervention vaikutusta siten, että toimintaympäristön vaikutukset saataisiin eliminoitua.

Ilmakunnaksen (1994,469) mukaan julkisten toimijoiden interventiota tulisi talousteorian mukaan käyttää ainoastaan markkinahäiriötilanteissa, missä rahoitusmarkkinat eivät kykene ohjaamaan rahoitusta oikeisiin kohteisiin. Vesiviljelyssä, kuten muussakin liiketoiminnassa rahoituksen saamisen edellytyksenä on, että investoinnin kannattavuus ja kassavirta on riittävällä tasolla. Vesiviljelyn rahoituksen haasteeksi saattaa muodostua kuitenkin vakuudet sekä liiketoiminnan riippuvuus ympäristöluvista, joiden näkyminen eteenpäin on vain muutamia vuosia. Ympäristölupien lyhytnäköisyys aiheuttaa haasteita kassavirtalaskelman laatimiseen. Monilla merialueen laitoksilla ympäristölupien uusimisen yhteydessä lupaa on myös pienennetty.

Opinnäytetyössä ei selvitetty vesiviljelysektorin rahoitusmarkkinoiden toimivuutta. Se voidaan kuitenkin aiheesta todeta, että uuden kalankasvatustaloksen perustaminen joko merelle tai maalle ns. kiertovesilaitoksena sitoo merkittävästi pääomaa. Kustannus riippuu pitkälti tuotantotavasta ja tuotantomäärästä, mutta usein päädytään useiden miljoonien investointeihin. Näiden rahoitusten

järjestäminen pelkästään markkinaehtoisesti on erittäin haastavaa. Kuviossa 31 on Asiakastieto Oy:n laatima kalanviljely-yritysten riskiluokitus jakauma.

KUVIO 31. Kalanviljely-yritysten luottokelpoisuus (Gaia Consulting Oy 2019.)

Ilmakunnaksen (1994,469) mukaan taloustieteessä suhtaudutaan yritystukiin monesti epäilevästi. Yritystuet ovat hyväksyttäviä esimerkiksi siinä tapauksessa, jos tukien avulla saavutetaan yksityisellä toimialalla hyvinvoinnin lisäystä. Hyvinvoinnin lisäys voidaan saavuttaa esimerkiksi laajeman tuotannon avulla, mikäli se näkyy kuluttajille edullisempina tuotteiden hintoina. Hyvinvoinnin lisäys voidaan nähdä myös kansanterveyden parantumisena. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan kalan syönnin lisäämisellä 1,7 annoksesta henkilöä kohden viikossa 2,5 annokseen voidaan vähentää 126 000 haittapainoitettua elinvuotta, jonka laskennallinen terveyshyöty on jopa 3–6 miljardia euroa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2021.)

Kuten edellä todettiin, voidaan vesiviljelyn investointituet jakaa kahteen ryhmään. Toinen ryhmä on laajennusinvestoinnit. Laajennusinvestoinneilla tarkoitetaan tässä yhteydessä investointeja, joiden avulla kasvatetaan tuotantoa merkittävästi, laajennutaan uudelle tuote- tai markkinasegmentille tai aloitetaan uusi liiketoiminta. Ilmakunnaksen (1994, 471-472) mukaan uusille yrityksille myönnettävää tukea voidaan perustella tapauksissa, missä kyseessä on tulevaisuuden kasvuala, suuret alkainvestoinnit tai työllisyyden näkökulma. Tarkastelujaksolla 2015–2019 oli muutama kalankasvatustyritys, joka laajentui uudelle toimialueelle tai perustettiin kokonaan uusi yritys. Mikäli yritys sai

tuotantonsa toimimaan, oli tilinpäätöksissä selvästi nähtävissä liikevaihdon ja kannattavuuden nouseminen uudelle tasolle. Kummassakin tapauksessa oli tosin havaittavissa myös maksuvalmiuden aleneminen jopa heikolle tasolle investoinnin toteutushetkellä, mutta seuraavan tilikauden aikana tuotannon käynnistyttyä asia saatiin korjattua. Näissä tapauksissa yritysten investoinnit suhteessa yritysten aikaisempaan kannattavuuteen tai vakavaraisuuteen olivat niin merkittäviä, että hankkeiden rahoitus ilman tukea olisi ollut haasteellista. Edellä mainituissa tapauksissa tuki oli 40–50 % hankkeen hyväksytyistä kokonaiskustannuksista.

Ilmakunnaksen (1994, 471-472) mukaan yritystukia voidaan perusteella myös skaalaedulla, jolloin yhdelle yritykselle myönnetään tukea riittävän laajan toiminnan aloittamiseen. Toisessa edellä mainituista laajennusinvestoinneista on nimenomaisesti hyödynnetty tätä teoriaa. Yritykselle myönnettiin normaalia korkeampaa investointitukea, koska sen katsottiin hyödyttävän myös kalastuksen alkutuotantoa laajemmin. Tämän teorian soveltaminen osoittautui oikeaksi vaihtoehdoksi, koska liikevaihto, jalostusarvo ja kannattavuus saatiin nostettua uudelle tasolle. Viime aikoina on myös muiden yritysten osalta herännyt kiinnostusta samalle toimialalle. Ilmakunnaksen mukaan (1994, 471-472), mikäli toinen yritys olisi halukas myös tulemaan samalle alalle, sille ei voitaisikaan enää myöntää tukea skaalaedun perusteella, koska molempien yritysten tuotantomäärät tippuisivat niin alas, ettei alun pitäen tarkoitettua skaalaetua enää ole.

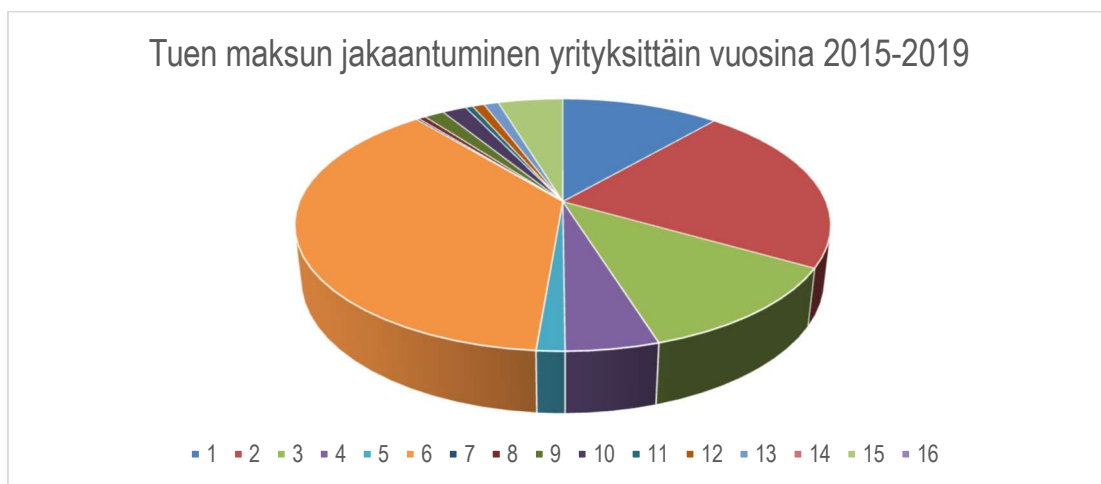
Kirjallisuudessa on paljon pohdittu tutkimus- ja tuotekehitykseen liittyviä tukia ja niiden myöntämistä on pääosin pidetty perusteltuna. Tässä opinnäytetyössä ei selvitelty tutkimus- ja tuotekehitykseen liittyviä tukia, mutta todettakoon silti, että Euroopan meri- ja kalatalousrahastossa on ohjelmakauden mittainen innovaatio-ohjelma, josta tuetaan vesiviljelyn erilaisia innovaatio- ja tutkimuskohteita. Nämä innovaatio-ohjelman tulokset ovat vapaasti yritysten käytössä ja edesauttavat uusien liike-toimintamahdollisuuksien löytymisessä.

Yhtenä markkinahäiriön ilmentymänä pidetään ns. epäsymmetristä informaatiota. Ilmakunnaksen mukaan tietyissä tilanteissa epäsymmetrinen informaatio voi olla perusteena korkotuelle tai PK-yritysten tukemiselle. Etenkin uusien yritysten haasteena on saada käyttö- ja pääomarahoitusta. Tämä tilanne voi johtaa korkeisiin korkomarginaaleihin tai rahoituksen saamisen vaikeutumiseen. (Ilmakunnas 1994, 472.)

Yritystukien vaikuttavuuden arvioimiseen liittyvät ongelmat voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen: 1) ei voida tutkia samankaltaista yritystä, joka ei ole saanut tukea, 2) yritykset ovat heterogeenisiä, 3) tuet kohdistuvat monesti samoille yrityksille, 4) tukien mahdollisia haitallisia vaikutuksia markkinoiden toimintaan on hankala arvioida. 5) Innovaatiotukien osalta tuen hyötyä muille yrityksille ja yhteiskunnalle (ulkoisvaikutukset) on haastavaa mitata. (Rauhanen, Grönberg, Harju ja Matikka 2015, 20.)

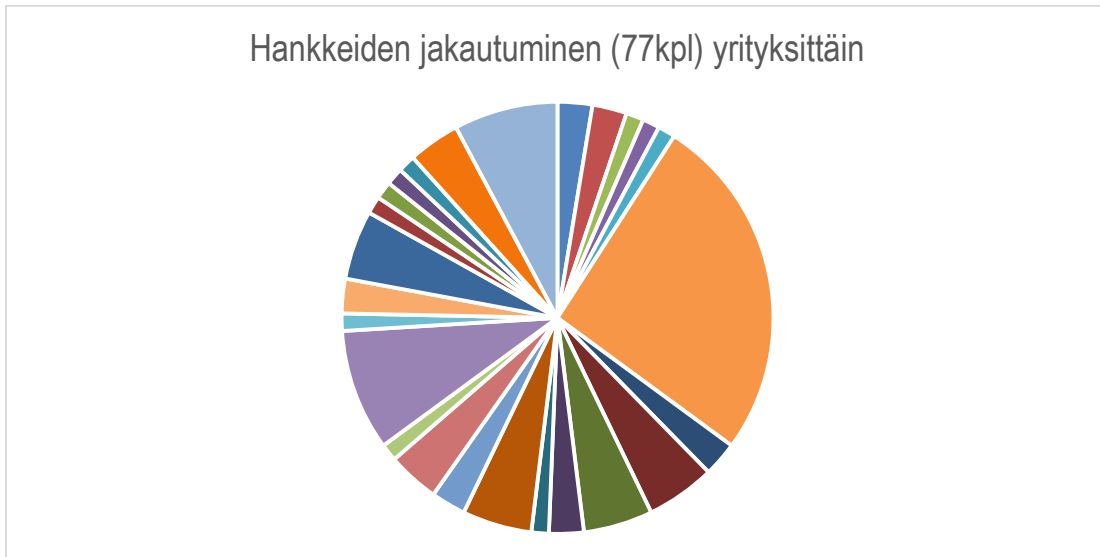
Vesiviljelytukien vaikuttavuuden arvioinnissa on samoja ongelmia havaittavissa kuin Kosken ja Yli-Anttilan esille tuomassa selvityksessä. Vesiviljely toimialana on Suomessa suhteellisen pieni yritysmäärällä mitattuna. Tämän lisäksi investointitukiprosentti on pääsääntöisesti 40 % ja suuryrityksille myönnetään tukea pääsääntöisesti 30 % tukikelpoisista kokonaiskustannuksista, joten yritykset haavevat Euroopan meri- ja kalatalousrahaston tukia aktiivisesti. Tästä syystä yrityksiä, joille tukia ei olisi myönnetty, ei ole helposti löydettävissä. Vesiviljely-yrityksille on tyypillistä niiden heterogeenisuus. Yrityksiä on pienemmistä yrityksistä aina pörssiyrityksiin saakka. Samoin osa yrityksistä toimii paikallisilla markkinoilla, osa kotimarkkinoilla ja muutama yritys myös kansainvälisillä markkinoilla.

Kuviosta 32 on nähtävissä, että tuki on jakaantunut Varsinais-Suomen ELY-keskuksen alueella suhteellisen epätasaisesti eli 25 % yrityskannasta on saanut 80 % maksetuista tuista. Tämä kaavio tukee osittain myös Kosken ja Yli-Anttilan (2011) tulkintaa tuen kasautumisesta.

KUVIO 32. Tuen euromääräinen jakautuminen yrityksittäin (ELY-keskus 2021).

Mikäli tuen kasautumista katsotaan hankkeiden lukumäärän kautta, on jakautuma jo tasaisempi. Viisi eniten tukia saaneista yrityksistä on saanut yhteensä 53 % kaikista vesiviljely-yrityksille myönnettyistä tuista.

KUVIO 33. EMKR-hankkeiden lukumääräinen jakautuminen yrityksittäin (ELY-keskus 2021).

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta on päätenyt siihen lopputulokseen, että olisi tähdelistä selvittää tukien vaikutusta yritysten tuottavuuteen pidemmällä aikavälillä. Investointitukien osalta valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta on todennut, että kirjallisuudessa ei ole selvää näkemystä investointitukien hyödyistä. Investointituilla ei tutkimuksen mukaan kuitenkaan ollut positiivisia tuottavuusvaikutuksia. (Rauhanen, Grönberg, Harju ja Matikka 2015, 25.) Opinnäytetyössä laadittujen tilinpäätösanalyysien perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että vesiviljelysektorin investointituilla saadaan kuitenkin kehitettyä yritysten jalostusarvoa ja kannattavuutta.

Einiön ja Hyytisen suositukseksi on myös, että alettaisiin arvioimaan tukia systemaattisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kullekin tukimuodolle tulisi laatia arviointisuunnitelma, jossa kuvataan, miten tukien vaikuttavuutta tullaan tulevaisuudessa arvioimaan. Valtioneuvosto on asettanut 28.3.2019 yritystukien tutkimusjaoston, jonka tehtävänä on arvioida yritystukijärjestelmää. (Einiö ja Hyytinen 2019, 48–49.)

Opinnäytetyön kehittämisosuus keskittyykin Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan suositukseen siitä, että voitaisiin tuottavuutta tutkia pidemmällä välillä. Kehittämistehtävän osuudessa ei

suoranaisesti kuitenkin keskityä tuottavuuden seurantaan. Pääpaino on löytää seurantamenetelmä merkittävälle osalle niistä tunnusluvuista, joita kotimaisen kalan edistämishjelmassa on määritelty seurantaindikaattoreiksi vesiviljelyn toimenpiteissä.

6 VESIVILJELYTUKIEN VAIKUTTAVUUDEN SEURANTA VARSINAIS-SUOMEN ELY-KESKUKSEN ALUEELLA TULEVAISUUDESSA

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston vesiviljelyn investointihankkeiden vaikuttavuutta seurataan maa- ja metsätalousministeriön hyväksymän arviointilomakkeen mukaisesti. Arviointilomakkeiden avulla pyritään arvioimaan, miten tuettu hanke on vaikuttanut yrityksen toimintaan. Onko siis saavutettu käytännössä niitä hyötyjä, joita hanketta suunniteltaessa on tavoiteltu? Tällä hetkellä arviointilomakkeet tallennetaan joko tuen hakijan tai viranomaisen toimesta Hyrrä-tietojärjestelmään. Hyrrä-järjestelmään syötetyt tiedot ovat siirrettävissä Microsoft Excel-ohjelmaan, joka mahdollistaa tietojen monipuolisen raportoinnin ja analysoinnin erilaisten määrittelyjen mukaan.

ELY-keskusten Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoituspäätösten avustusehdoissa on maininta, että: ”Tuensaaja on velvollinen antamaan tuen myöntäneelle tai maksavalle viranomaiselle tuettavaa toimenpidettä, sen edistymistä sekä tuen käyttöä koskevat oikeat ja riittävät tiedot.” Tämän avustusehdon perusteella ELY-keskuksella on oikeus saada arviointilomakkeissa kysytyt tiedot myös hankkeen toteuttamisen jälkeen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2018.)

Prosessin kulku nykyisessä EMKR:n rahoitus- ja seurantaprosessissa etenee siten, että hakija täyttää tukea hakiessaan arviointilomakkeen Hyrrä-tietojärjestelmässä. Tietojärjestelmässä on tällä hetkellä viisi hankkeen arviointivälilehteä. Välilehdillä kysytään perustietoja hakijasta, hankesuunnitelmasta, kustannuksista, hankkeen rahoituksesta ja tavoitteista. Näiden lisäksi viimeisenä välilehtenä on hakemuksen allekirjoitus.

Hankkeen lähtötietoina kysytään kuvio 34 mukaisesti yritykseltä kahden edellisen tilikauden osalta henkilöstön määrää, liikevaihtoa ja taseen loppusumma. Näiden tietojen perusteella voidaan myös alustavasti arvioida, onko kyseessä komission suosituksen (2003/361/EY) mukainen pieni tai keskisuuri yritys. Varsinaisten tulosindikaattorien osalta tiedustellaan myös vesiviljelytuotannon määrän, arvon ja nettotuloksen muutosta.

Yleiset indikaattorit			
Sukupuoli	Mies ☐	Nainen ☐	Oikeushenkilö ☐
Yrityksen tiedot			
	Tilikausi _____ (aikaväli)	Tilikausi _____ (aikaväli)	
Henkilöstön määrä			
Liikevaihto			
Tase			

KUVIO 34. EMKR vesiviljelyn tuotannollisten investointien yleiset indikaattorit. (maa- ja metsätalousministeriö 2019.)

Hakemusvaiheessa tuen hakija ilmoittaa siis kahden edellisen tilikauden osalta liikevaihdon, taseen loppusumman ja henkilöstömäärän. Näiden lisäksi tuen hakija ilmoittaa arvion siitä, kuinka suuri muutosvaikutus hankkeella on tuotannon määrään, arvoon ja nettotulokseen. Hankkeen päättyessä eli viimeisen maksuhakemuksen yhteydessä tuen saajan tulee ilmoittaa, kuinka suuren muutoksen hanke on tosiasiallisesti saanut aikaan yrityksen toiminnassa tuotannon määrään, arvon ja nettotuloksen näkökulmasta.

Muutossuhteiden seuraaminen aiheuttaa haasteita yrityksen ja toimialan alueellisen kehittymisen seuraamisessa. Tuotannon arvon, määrän ja nettotuloksen avulla pystyttäisiin tekemään lukujen kehityksestä pidemmälle vietyjä johtopäätöksiä, mutta myös raportoimaan muutokset Euroopan unionille. Pidempiaikainen seuranta antaisi mahdollisuuden myös yrityksen liiketoiminnan kehityksen seurantaan. Toinen haaste tukien vaikuttavuuden seuraamisessa on se, että toteutumatietoja kysytään jo hankkeen päättyessä ja yrityksellä ei ole vielä tietoa siitä, mikä hankkeen todelliset vaikutukset ovat olleet yrityksen kehittymiseen.

Tulosindikaattorit 1	
<u>Tiedot, jotka toimitetaan hankkeen alussa</u>	
2.1.a. Vesiviljelytuotannon volyymin muutos, tavoitetaso (tonnia)	_____
2.2.a. Vesiviljelytuotannon arvon muutos, tavoitetaso (tuhatta euroa)	_____
2.3.a. Nettotuloksen muutos, tavoitetaso (tuhatta euroa)	_____

KUVIO 35. EMKR vesiviljelyn tulosindikaattorit, hankkeen tavoitteet. (maa- ja metsätalousministeriö 2019.)

Tulosindikaattorit 2	
<u>Tiedot, jotka toimitetaan loppumaksatuksen yhteydessä</u>	
2.1.b. Vesiviljelytuotannon volyymin muutos, toteutunut (tonnia)	_____
2.2.b. Vesiviljelytuotannon arvon muutos, toteutunut (tuhatta euroa)	_____
2.3.b. Nettotuloksen muutos, toteutunut (tuhatta euroa)	_____

KUVIO 36. EMKR vesiviljelyn tulosindikaattorit, hankeen toteutumisen jälkeen. (maa- ja metsätalousministeriö 2019.)

7 EHDOTUS SEURANTAMENETELMÄKSI

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston vesiviljelyn investointihankkeet ovat hyvin erilaisia, vaikka toimitaan saman rahoitettavan toimipiteen sisällä. Suurin osa hankkeista on rahaston sekä yrityksen näkökulmasta suhteellisen pieniä. Vuositasolla on kuitenkin muutamia hankkeita, jotka ovat strategisia hankkeita niin yrityksille kuin rahastollekin.

Vaikuttavuuden seurannan kehittämisen tarve on noussut esille aina tietyn aika-ajoin ELY-keskuksen toiminnassa. ELY-keskukselle itselleen ja sen sidosryhmille tulee tarve saada tietoa siitä, miten yritykset ovat kehittyneet rahoitustukien myöntämisen jälkeen ja mitä tuilla on saatu aikaan.

Suunnitellun vaikuttavuuden seurantamenetelmätavoitteena on hyödyntää jo käytössä olevia järjestelmiä. Toiminnassa olevan järjestelmän hyödyt tulevat myös käytössä esiin, kun pystytään tiedon keräämisessä hyödyntämään automattisia tietojärjestelmiä, joiden tietoturva ja toiminta ovat myös EU:n tietosuojaa asetuksen (GDPR) mukaisia.

Edellisten lisäksi Euroopan meri- ja kalatalousrahaston hankkeista kerätään vaikuttavuustietoja eli indikaattoritietoja, jotka raportoidaan Euroopan komissiolle. Tämän johdosta opinnäytetyön ehdotuksena onkin rakentaa kolmiportainen vaikuttavuuden seuranta vesiviljelyn investointihankkeisiin.

Vainu-ohjelmiston käyttöönotto on ensimmäinen osio vaikuttavuuden seuraamiseen, joka mahdollistaisi yksittäisen yrityksen automaattisen seurannan. Vainu ohjelmisto on Vainu. lo Software Oy:n ylläpitämä ohjelmisto. Ohjelmisto on laadittu alun pitäen helpottamaan yrityksen myyntitoimintaa ja ylläpitämään ajantasaista tietokantaa yrityksen nykyisistä asiakkaista ja heidän liiketoiminnassaan tapahtuvista muutoksista ja mahdollisista uusista asiakkaista. Tätä ohjelmaa voidaan myös käyttää seuraamaan yrityksiä, joille on myönnetty esimerkiksi investointitukia.

Vainu-ohjelmisto kerää tietoja-julkisista tietokannoista, kuten patenti- ja rekisterihallitukselta. Patenti- ja rekisterihallitukselta saadaan esimerkiksi yrityksen tilinpäätöstiedot sekä tilinpäätöksen perusteella laskettujen tunnuslukujen muutokset. Julkisista tietokannoista saadaan myös yrityksen vastuuhenkilöiden muuttuneet tiedot. Viranomaisrekisterien lisäksi Vainu-ohjelma seuraa yritysten omia julkaisuja internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Vainu-ohjelman käyttäjä pystyy valitsemaan

joko alueellisesti, toimialan mukaan tai yrityskohtaisesti, mitä yrityksiä hän haluaa seurata aktiivisemmin. Ohjelma raportoi käyttäjän asettamin väliajoin esimerkiksi kerran viikossa valituissa yrityksissä tapahtuneet muutokset sähköpostiin, joten yritysten seuraaminen ei sido oleellisesti henkilöstöresursseja. Ohjelma on käytössä jo Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa, joten sen käyttöönottoaminen olisi varmaan helposti järjestettävissä muillekin yksiköille. (Vainu. lo Software Oy 2019).

Seurantakeskustelut ovat vaikuttavuuden seurantaosion toinen vaihe. Seurantakeskustelut yritysten kanssa pidettäisiin, kun rahaston tuki ylittää 500 000 euroa ohjelmakauden aikana. Yritysten kanssa olisi hyödyllistä ottaa järjestelmällisesti käyttöön toimintatapa, missä yrityksen ylimmän johdon ja rahoittajan välillä pidettäisiin vuotuiset seurantakeskustelut. Mikäli kyseessä on useamman vuoden kestävä hanke, käytäisiin arviointikeskustelussa läpi myös hankkeen loppuunsaattaminen. Näitä strategisesti merkittäviä hankkeita on vuositasolla muutamia Manner-Suomessa, joten rasi tus hallinnolle ei olisi kohtuuton. Kun pohditaan tukien vaikuttavuutta, nousee strategisten investointien onnistuminen usein ratkaisevaksi tekijäksi. Strategisten investointien kohdalla ELY-keskus monesti sijoittaa yhdelle yritykselle merkittävän osan sille osoitetuista vuotuisista määrärahoista toimialan kehittämiseksi. Tämän johdosta ELY-keskuksella olisi merkittävä intressi myötävaikuttaa kyseisen hankkeen onnistumiseen.

Seurantakeskusteluissa käytäisiin läpi yrityksen tukihakemuksen yhteydessä toimitettu kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelmassa kuvataan suhteellisen yksityiskohtaisella tasolla investoinnin avulla tavoiteltavat muutokset esim. yrityksen tuotantoon, markkina-asemaan ja kustannustehokkuuteen. Vuotuisessa yrityksen valmistelemissa seurantatapaamisessa käytäisiin läpi yrityksen tilikauden toteutumista suhteessa suunnitelmiin. Asioita voidaan käydä läpi tilinpäätöksen kautta sekä keskustelemalla asiasta laajemmin. Tilaisuudessa yritys arvioisi myös näkymiä muuttaman vuoden päähän. Mikäli tavoitteisiin ei ole päästy, tulisi selvittää sitä, mitkä syyt ovat siihen johtaneet ja mitkä olisivat korjaavat toimenpiteet. Korjaavissa toimenpiteissä voitaisiin hyödyntää myös muita valtion ja kuntien yrityksille suunnattuja tukipalveluita.

Uusi arviointilomake vesiviljelyn investointitukien seuraamiseen on vaikuttavuudenseurantaosion kolmas ja viimeinen vaihe. Uuden arviointilomakkeen avulla seurattavien tuotannon ja talouden tunnuslukujen määrittelyn lähtökohtana ovat olleet osittain kotimaisen kalan edistämishjelmassa määritellyt arvot. Seuranta keskittyy pääosin yrityksen tuotantoon ja liiketaloudelliseen kan-

nattavuuden seuraamiseen. Varsinaisia ympäristöarvoja, kuten fosforin tai typen kokonaiskuormitusta tai itämerirehun käyttöastetta ei seurattaisi arviointilomakkeella. Mikäli näitä tietoja tarvitaan, kerää ELY-keskuksen ympäristövastuualue jo ne tiedot vesiviljelijöiltä ympäristöluvan seuraamisen yhteydessä, jolloin ne ovat sieltä saatavissa. Näin ei myöskään edellytetä tuen hakijalta samojen tietojen syöttämistä eri tietokantoihin useampaan kertaan.

Toinen keskeinen tavoite lomakkeen laatimisessa on ollut se, että tuen saaja saa ilmoitettavat luvut suoraan tilinpäätöksestä ilman erillisiä laskutoimituksia. Kokemusperäinen tieto on osoittanut, että arviointilomakkeiden kysymykset tulee pitää mahdollisimman yksiselitteisinä. Mikäli halutaan saada selville jokin välitulos tai tunnusluku, tulee se laskea erikseen järjestelmässä. Kun kysytään toteutuneita arvoja, eikä muutoksia, saadaan tietojen avulla paremmin ja monipuolisemmin arviotua toimialan tai yrityksen kehitystä:

Kun tunnuslukuja lasketaan suoraan tilinpäätöksestä ilman tuloslaskelman tai taseen oikaisuja, on tunnusluvuissa pientä eroavaisuutta perinteiseen tilinpäätösanalyysin verrattuna. Olen päätenyt kuitenkin tähän ratkaisuun sen johdosta, että tuen saajien liiketoiminnan kehityksestä saadaan kattava otos. Tämänhetkiset hallinnon resurssit eivät mahdollista tukea saaneiden yritysten tilinpäätösten analysointia, jolloin toiminnan kehittämiseksi tulee toimintaa automatisoida. Arviointilomakkeiden kehittämisen johdosta tietoja saadaan myös niiden yhtiömuotojen osalta, joiden ei tarvitse toimittaa tilinpäätöksiä patenti- ja rekisterihallitukselle julkaistavaksi. Lukujen tulkitsija voi tarvittaessa tehdä tilinpäätöksen oikaisuja, kuten esimerkiksi laskennallisen palkkakorjauksen ennen lopullisen päätelmän tekemistä, mikäli näkee sen tärkeäksi. Laskennallista palkkakorjausta käytetään tilanteissa, missä omistajayrittäjän työpanos on merkittävä, mutta sitä ei näy tuloslaskelmassa.

Järjestelmän määrittelyn ja rakentamisen jälkeen tietojen keräämisestä ei tule hallinnolle merkittävää lisätyötä. Tämän johdosta tukien vaikuttavuuden analysointi, niin hanketasolla kuin laajemminkin, yksinkertaistuu ja nopeutuu. Hankkeen seuranta jakaantuu kahteen osioon. Ensimmäinen osio kohdentuu aikaan, jolloin tuen hakija täyttää tukihakemuksen (Luonnos arviointilomakkeesta tuen haun yhteydessä, liite 5) ja toinen osio kohdentuu tuetun investoinnin toteutuksen jälkeiseen aikaan (Luonnos arviointilomakkeesta tuen toteutuksen jälkeen, liite 6).

Alla on kuvattu laskentakohteita ja laskentaperusteita arviointilomakkeessa esiintyville kohteille. Tämän lisäksi alla on myös perusteluja tiettyjen laskentakohteiden valinnalle:

Vesiviljelytuotannon arvolla tarkoitetaan vesiviljelytuotteista saatua liikevaihtoa ennen kalojen mahdollista jatkokäsittelyä esimerkiksi fileointia. Tätä lukua ei ole monesti suoraan saatavissa tilinpäätöksestä, koska monissa tapauksissa vesiviljely-yrityksellä on myös muuta liiketoimintaa, kuten kalanjalostusta. Yrityksen viralliseen tilinpäätökseen tulee tuotteen myynnistä saatu liikevaihto, joka voi pitää sisällään myös jalostuksen osuuden. Mikäli halutaan arvioida tuotantos suunnan kannattavuutta, tulee saada selville tuotteen myynnistä saatava arvo.

Vesiviljelytuotannon määrä on hyvä tietää vesiviljelyn arvon lisäksi. Kun on tiedossa vesiviljelytuotannon arvo ja tuotannon määrä, voidaan määritellä kasvatetun kalan yksikkökustannukset. Eri laitosten ja yritysten yksikkökustannuksia vertailemalla voidaan taas saada lisää työkaluja toimialan tai yrityksen kehittämiseen.

Toimialan ja yritysten kehittymisen seuraamiseksi ELY-keskuksen tulisi tietää, millä tasolla yritys hyödyntää kalankasvatustilapalvelujen sallimaa kasvatusta. Yrityksellä saattaa olla lupa kasvattaa enemmän kalaa kuin käytännössä on kasvatettu. Tämä luvan alihyödyntäminen on saattanut johtua esimerkiksi siitä, että yrityksen kassavarat eivät ole mahdollistaneet täysimääräistä tuotantoa.

Vaikka ELY-keskuksen kalatalouspalvelut ylläpitää vesiviljelyrekisteriä, tarkastelee kyseinen rekisteri laitosten tietoja lähinnä ympäristöluvan näkökulmasta – ei liiketoiminnan kannattavuuden. Analysoitaessa toimialan ja yritysten muutoksia olisi eduksi, että asiaa voidaan tarkastella yrityksen tasolla.

Liikevoiton (tappion) tietoa tarvitaan mm. jalostusarvon laskemisessa ja muussakin yrityksen kannattavuuden arvioinnissa. Liikevoitto tunnuslukuna kuvaa yrityksen tulosta, kun liiketoiminnan tuotoista on vähennetty materiaalit, henkilöstökulut ja poistot, mutta ei rahoituskuluja ja arvonalentumisia.

Poistot ovat toinen erä, jota tarvitaan jalostusarvon laskemisessa. Toisaalta poistot kertovat myös yrityksen panostuksista uusiin tuotantovälineisiin ja tiloihin.

Henkilöstökulujen ja yksityisottojen euromääräistä arvoa tarvitaan myös jalostusarvon laskennassa. Henkilöstökulujen osuus kuvaa myös yrityksen oman henkilökunnan kustannusten kehitystä.

Henkilöstön määritelmässä voi olla useita tapoja. Euroopan unionin osarahoitteisissa tuissa edellytetään monesti, että laskennassa sovelletaan komission suositusta (2003/361/EY), missä todetaan, että henkilöstömäärä tulee laskea vuosityöyksiköissä (VTY). ”Vuosityöyksiköihin lasketaan yrityksessä tai tämän yrityksen lukuun työskennelleiden kokopäiväisten työntekijöiden määrä yhden vuoden aikana. Niiden henkilöiden tekemä työ, jotka eivät ole työskennelleet koko vuotta tai jotka ovat työskennelleet osa-aikaisesti, kestosta riippumatta, ja kausityö lasketaan VTY:n osina.” (Komission suositus 361/2003, 5 artikla.) Henkilöyhtiöissä liiketoiminnan tulos jaetaan verotettavaksi yhtiömiehille. Yksityisotot sisältävät teoriassa myös verotettavan tulon mukaisen tuloveron määrän, jolloin tätä summaa voidaan pitää yhtiömiehen yhtiöstään saamana bruttopalkkana.

Jalostusarvo kuvaa yritykseen hankituille tavaroille ja palveluille tuotettua lisäarvoa. Jalostusarvo lasketaan kaavalla: liiketulos – käyttöomaisuuden myyntivoitot + poistot + henkilöstökulut. (Alma Talent Oy 2021.)

Liiketuloksen ja liikevoiton erona on se, että liikevoitossa ei ole huomioitu tilinpäätösanalyysissä tehtävää laskennallista palkkakorjausta. Laskennallinen palkkakorjaus tehdään tilanteessa, missä omistajayrittäjän työpanos on merkittävä, mutta yrittäjälle ei ole maksettu palkkaa. Käyttöomaisuuden myyntivoittojen osalta tulee kiinnittää huomiota siihen, että ne kirjataan liiketoiminnan muihin tuottoihin. Liiketoiminnan muihin tuottoihin kirjataan myös muita yritystoimintaan liittyviä tuloja, jotka eivät ole varsinaista liiketoiminnasta peräisin. Näiden asioiden johdosta tuloslaskelmasta ei saada suoraa vastausta käyttöomaisuuden myyntivoittojen laskemiseksi, jonka johdosta se on jätetty pois. Jalostusarvo on laskettu kaavalla:

Jalostusarvo = liikevoitto (tappio) + poistot + henkilöstökulut

8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Vesiviljelyn tukien vaikuttavuuden arvioiminen on erityisen haastavaa. Liiketoiminnan kasvattamista rajoittavat monet tekijät. Yritysten tuotannon laajeneminen meri- tai järviolueella ei välttämättä ole kiinni yrityksen tahtotilasta tai resursseista, vaan tuotantoa sääntelee voimakkaasti ympäristölupapolitiikka. Jos siirytään mereltä maalle, on kiertovesilaitosten kannattavuus edelleen hyvin haasteellista suurten investointien, prosessiteknikan ja käyttökustannusten vuoksi. Edellä olevien asioiden johdosta lukumääräisesti tarkasteltuna vesiviljelyn investointituet kohdistuvat pääosin nykyisten tuotantoprosessien optimoimiseen. Kun optimoidaan nykyisiä tuotantoprosesseja, on tilinpäätöksiä tutkimalla haastavaa arvioida investointitukien vaikuttavuutta ainakaan lyhyellä aikavälillä.

Jos taas tutkitaan toimialan kehitystä, etenkin tilinpäätösten perusteella, dominoi kalankasvatustoimialaa muutama ”veturiyritys”, jotka harjoittavat laajamittaisesti myös kalanjalostusta. Näiden muuttamien ”veturiyritysten” liiketoiminnan kehittyminen näkyy koko toimialan tunnuslukujen laskennassa. Mikäli haluaa arvioida toimialan kehitystä, tulee tuntee syvällisesti näiden ”veturiyritysten” liiketoiminnan kehittymisen syy- ja seuraussuhteet, että osaa erottaa tukien vaikutuksen muun liiketoiminnan kehityksestä.

Kokemusperäisesti arvioiden vesiviljelyn investointituet ovat kuitenkin tuoneet sen vaikuttavuuden, mitä niiltä voidaan kohtuudella odottaa. Tukiprosenttina käytetään investointihankkeissa pääosin 40 % tukitasoa ja määrärahat ovat pääsääntöisesti riittäneet laadukkaiden hankkeiden rahoittamiseen. Kalankasvatusyritysten liiketoiminnan kehittämiseen liittyvät suurimmat haasteet ovat muualla kuin investointitukipolitiikassa.

Kun ajatellaan yrityksille myönnettävien tukien vaikuttavuutta tai vaikuttavuuden arviointijärjestelmän kehittämistä, nousee keskeiseksi kysymykseksi yrityksen kyky selviytyä investoinnista ja hankkeen jälkiseuranta. Hankkeen jälkiseurannassa tulisi pääpaino olla yrityksen toimien kehittämisessä siten, että saadaan yrityksen ja rahoittajan tavoittelemat tavoitteet saavutettua. Kannattava liiketoiminta mahdollistaa myös kotimaisen kalan edistämishojelman tavoitteiden saavuttamisen.

9 POHDINTA

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on laatinut ohjeen hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Ohjeen sivulla 6 on todettu, että ”tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla”. Tutkimuksen tulee olla laadittu rehellisesti ja sen laadinnassa on noudatettu yleistä huolellisuutta ja tarkkaavaisuutta. Tutkimuksen toteutuksessa tulee olla käytetty eettisesti kestäviä tiedonhankintamenetelmiä sekä kunnioitettu muiden tutkijoiden työtä ja saavutuksia. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Opinnäytetyö on tehty eettisesti ja luotettavasti tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen mukaisesti. Olen pyrkinyt avaamaan ja perustelevaan työssä käytetyt menetelmät riittävällä tarkkuudella. Lähdeviittaukset on tehty mahdollisimman hyvin siten, että aikaisempien tutkijoiden työtä ja saavutuksia kunnioitettaisiin. Työpajaan kutsutut henkilöt osallistuivat tilaisuuteen vapaaehtoisesti ja tilaisuuden alussa vielä ilmoitettiin tilaisuuden tarkoitus ja se, että tilaisuus nauhoitetaan opinnäytetyön tekemistä varten. Opinnäytetyö on annettu ohjaavalle opettajalle luettavaksi ja hyväksyttäväksi ennen julkaisua.

Opinnäytetyön tekeminen syvensi näkemystä tukien vaikuttavuudesta, niihin liittyvistä teorioista ja eri tutkimuslaitosten tavoista arvioida tuen vaikuttavuutta. Vastaavasti erityyppiset tavat tukea yritysten liiketoimintaa syveni tutkimuksen yhteydessä. Opinnäytetyön aikana tuli myös perehdyttyä erilaisiin kalatalouden strategioihin aiempaa syvällisemmin. Opinnäytetyön aihe tukien vaikuttavuudesta oli ajankohtainen ja kiinnostava sekä omaan työhön liittyvä.

LÄHTEET

Aistrich, Matti 2014. Kannattaako vaikuttavuutta yrittää mitata. Sitra. Hakupäivä 21.7.2021.

<https://www.sitra.fi/artikkelit/kannattaako-vaikuttavuutta-yrittaa-mitata/>

Alandsradio 2016. Hakupäivä 14.7.2021. <https://alandsradio.ax/nyheter/fiskforadling-vill-ha-na-ringsratt>

Alma Talent Oy 2021. Jalostusarvo ja jalostusarvo-%. Hakupäivä 8.10.2021. <https://www.almatalent.fi/tietopalvelut/tunnuslukuopas/toiminnan-laajuus/jalostusarvo-ja-jalostusarvo-prosentti>

Dahler-Lersen, Peter 2004. Vaikuttavuuden arviointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES). Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Dahler-Lersen, Peter 2004. Kuvakaappaus. Vaikuttavuuden arviointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES). Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Einiö, Elias & Hyytinen, Ari 2019. Yritystukien vaikuttavuuden arviointi satunnaistettujen vertailuko-
keiden avulla. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:45. Hakupäivä
11.8.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161705/VNTEAS_45_19_Yritystukien_vaikuttavuuden_arviointi.pdf

ELY-keskus 2021. Ympäristö-vastuun tehtävät. Hakupäivä 17.6.2021. <https://www.ely-keskus.fi/ymparisto>

ELY-keskus 2021. Elinkeinot-vastuun tehtävät. Hakupäivä 17.6.2021. <https://www.ely-keskus.fi/elinkeinot>

ELY-keskus 2021. Elinkeinot-vastuun tehtävät. Hakupäivä 17.6.2021. <https://www.ely-keskus.fi/liikenne>

ELY-keskus 2021. KasvuCRM-tuotanto. Sisäinen lähde. Hakupäivä 17.6.2021. <https://crm.kasvucrm.fi/main.aspx#790674585>

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 508/2014 Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta. Euroopan virallinen lehti 20.5.2014. Hakupäivä 13.6.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0508&from=FI>

Euroopan parlamentti 2021. Vesiviljelytuotanto Euroopan unionissa. Hakupäivä 13.4.2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/120/vesiviljelytuotanto-euroopan-unionissa>

Euroopan komissio 2021. Euroopan rakenne- ja investointirahastot. Hakupäivä 11.6.2021. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_fi

Euroopan komissio 2021. Vesiviljelyn tilastot. Hakupäivä 15.4.2021. https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/aquaculture/facts_en

Euroopan komissio 2021. Kalastus- ja vesiviljelytuotanto. Hakupäivä 13.4.2021. [Fisheries and aquaculture production \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/fisheries/aquaculture-production_eu)

Euroopan komission suositus 2003/361/EY, annettu 6 päivänä toukokuuta 2003, mikroyritysten sekä pienten ja keskisuurten yritysten määritelmästä. Euroopan unionin virallinen lehti 20.5.2003. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003H0361&from=FI>

Heikinmatti, Kirsi, Jahkonen, Eetu, Kanervisto, Mari, Kekki, Sari, Marjomaa, Joonas, Ruusulaakso, Joni & Toivio, Ari 2017. Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Heliskoski, Jonna, Humala, Heidi, Kopola, Riina, Tonteri, Anna & Tykkyläinen, Saija 2018. Vaikuttavuuden askelmerkit. Sitran selvityksiä 130. Hakupäivä 7.6.2021. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vaikuttavuuden-askelmerkit/>

Heliskoski, Jonna, Humala, Heidi, Kopola, Riina, Tonteri, Anna & Tykkyläinen, Saija 2018. Kuva-kaappaus. Vaikuttavuuden askelmerkit. Sitran selvityksiä 130. Hakupäivä 7.6.2021. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vaikuttavuuden-askelmerkit/>

Helsingin yliopiston avoin yliopisto. Perusasioita oikeustieteestä. Hakupäivä 13.5.2021. <https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/oikeustiede/materiaali/osa3.html>

Ilmakunnas, Pekka 1994. Yritystuki taloustieteen näkökulmasta. Kansantaloudellinen aikakauskirja-90.vsk-4/1994. Hakupäivä 30.7.2021. <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK41994/KAK41994Ilmakunnas.pdf>

Kauppalehti 2021. Yrityshaku. Hakupäivä 13.3.2021. <https://www.kauppalehti.fi/yritykset/toimialat/kalanviljely-meress%C3%A4/03210>

Lehtoranta, Olavi 1995. Teollisuuden tuottavuuskehityksen mittaaminen toimialatasolla. Tilastokeskuksen tutkimuksia 212. Hakupäivä 10.8.2021. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/156952/xtut_212_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luonnonvarakeskus 2021. Hakupäivä 30.11.2021. https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohortori/kalanjalostus_ja_kalakauppa/taustatiedot/tunnusluvut/.

Luonnonvarakeskus 2021. Tilastotietokanta. Hakupäivä 7.4.2021. https://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE_06%20Kala%20ja%20riista_02%20Rakenne%20ja%20tuotanto_10%20Vesiviljely/1_Kalanviljelylaitokset.px/table/tableViewLayout1/

Maa- ja metsätalousministeriö 2014. Kansallisen vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelma. Hakupäivä 2.6.2021. <https://mmm.fi/documents/1410837/1801200/Kansallinen+vesiviljelyn+sijainninhjaussuunnitelma/55a022d6-054b-4136-b8b3-bcae09e53379/Kansallinen+vesiviljelyn+sijainninhjaussuunnitelma.pdf>

Maa- ja metsätalousministeriö 2014. Kansallisen vesiviljelyn sijainninhjaussuunnitelma. Kuva-kaappaus. Hakupäivä 2.6.2021. <https://mmm.fi/documents/1410837/1801200/Kansallinen+vesiviljelyn+sijainninhjaussuunnitelma/55a022d6-054b-4136-b8b3-bcae09e53379/Kansallinen+vesiviljelyn+sijainninhjaussuunnitelma.pdf>

Maa- ja metsätalousministeriö 2018. Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoituspäätösmalli. Sisäinen lähde.

Maa- ja metsätalousministeriö 2018 EMKR toimenpideohjelma 2014-2020. Hakupäivä 25.3.2021. https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/Programme_2014FI14MFOP001_2_1_fi.pdf

Naylor, Rosamond, L., Hardy, Ronald, W., Buschmann, Alejandro, H., Bush, Simon, R., Cao, Ling, Klinger, Dane, H., Little, David C., Lubchenco, Jane, Shumway, Sandra, E. & Troell, Max. A 20-year retrospective review of global aquaculture. Hakupäivä 7.5.2021. <https://www.nature.com/articles/s41586-021-03308-6>

Naylor, Rosamond, L., Hardy, Ronald, W., Buschmann, Alejandro, H., Bush, Simon, R., Cao, Ling, Klinger, Dane, H., Little, David C., Lubchenco, Jane, Shumway, Sandra, E. & Troell, Max. Kuvakaappaus. A 20-year retrospective review of global aquaculture. Hakupäivä 7.5.2021. <https://www.nature.com/articles/s41586-021-03308-6>

OECD (2010) Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management, OECD publications, ISBN 92-64-08527-0. Hakupäivä 22.7.2021. <https://www.oecd.org/dac/evaluation/2754804.pdf>

OECD, hakupäivä 22.7.2021 https://fi.wikipedia.org/wiki/Taloudellisen_yhteisty%C3%B6n_ja_kehityksen_j%C3%A4rjest%C3%B6

Ojasalo, Katri, Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo. 2015. Kehittämistyön menetelmät - Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

Rauhanen, Timo, Grönberg, Sami, Harju, Jarkko & Matikka, Tuomas 2015. Yritystukien arviointi ja vaikuttavuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2015:8. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79526/yritystukien%20arviointi%20ja%20vaikuttavuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ruokavirasto 2019. Maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020 Tavoitteista tuloksiin. Hakupäivä 23.3.2021. https://www.maaseutu.fi/uploads/maaseutuohjelma_esittelypaketti-2019-003.pdf

Saarni, Kaija, Setälä, Jari & Niukko, Jari 2021. Kalamarkkinakatsaus 2019. Luonnonvarakeskus (Luke) 2021. Hakupäivä 4.10.2021. <https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/Kalamarkkinakatsaus-2019.pdf>

Saarni, Kaija, Setälä, Jari & Niukko, Jari 2021. Kuvakaappaus. Kalamarkkinakatsaus 2019. Luonnonvarakeskus (Luke) 2021. Hakupäivä 4.10.2021. <https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/Kalamarkkinakatsaus-2019.pdf>

Suomen Kalankasvattajaliitto ry 2021. Kalanviljelyn historia. Hakupäivä 19.3.2021. <https://www.kalankasvatus.fi/kalanviljely/historiaa/>

Suomen Kalankasvattajaliitto ry 2021. Vesiviljely Euroopassa. Hakupäivä 14.4.2021. [Vesiviljely Euroopassa - Suomen Kalankasvattajaliitto Ry](https://www.kalankasvatus.fi/vesiviljely/euroopassa) (kalankasvatus.fi)

Lehtonen, Juha-Matti & Rissanen, Antti 2021. Vaikuttavuuden arviointi ja sen soveltaminen puolustusvoimien tk-toimintaan. Helsinki. Maanpuolustuskorkeakoulu sotatekniikan laitos. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/180325/Lehtonen%26Rissanen_Vaikuttavuuden%20arviointi%20ja%20sen%20soveltaminen_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lehtonen, Juha-Matti & Rissanen, Antti 2021. Kuvakaappaus. Vaikuttavuuden arviointi ja sen soveltaminen puolustusvoimien tk-toimintaan. Helsinki. Maanpuolustuskorkeakoulu sotatekniikan laitos. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/180325/Lehtonen%26Rissanen_Vaikuttavuuden%20arviointi%20ja%20sen%20soveltaminen_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lehtoranta, Olavi 1995. Tutkimuksia 212. Tilastokeskus. Hakupäivä 7.8.2021. [xtut 212 dig.pdf](https://www.tilastokeskus.fi/tutkimukset/212_dig.pdf) (doria.fi)

Suomen Riskienhallintayhdistys ry. Nelikenttäanalyysi - SWOT. Hakupäivä 2.6.2021. <https://pk-rh.fi/tools/swot.html>

Suomen Yrittäjät, Pk-yritysbarometri 1/2019. (Hakupäivä 21.10.2021). <https://www.yrittajat.fi/suomenyrittajat/tutkimukset/pk-yritysbarometrit/pk-yritysbarometri-12019-602559>

Sjöblom, Henrik, Halonen, Mikko, Lähdesmäki-Josefsson, Katja, Saario, Mari, Rinne, Pasi, Kuusisto, Minna & Laine, Juuli 2019. Ennakkoarvion laatiminen rahoitusinstrumenttien käyttöönottamisesta Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta. Gaia Consulting Oy. Hakupäivä 13.10.2021. https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/EMKR-ennakkoarviointi_loppuraportti_lokakuu-2019-1.pdf

Sjöblom, Henrik, Halonen, Mikko, Lähdesmäki-Josefsson, Katja, Saario, Mari, Rinne, Pasi, Kuusisto, Minna & Laine, Juuli 2019. Kuvakaappaus. Ennakkoarvion laatiminen rahoitusinstrumenttien käyttöönottamisesta Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta. Gaia Consulting Oy. Hakupäivä 13.10.2021. https://merijakalatalous.fi/wp-content/uploads/EMKR-ennakkoarviointi_loppuraportti_lokakuu-2019-1.pdf

Tilastokeskus 2021. Palkkasummakuvaajat toimialoittain kuukausitasolla. Hakupäivä 23.8.2021. https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_pal_ktps/statfin_ktps_pxt_111m.px/table/tableViewLayout1/

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki. [HTK ohje 2012.pdf \(tenk.fi\)](#)

Työ- ja elinkeinoministeriö. AVI ja ELY strategia 2020-2023. Hakupäivä 7.6.2021. https://tem.fi/documents/1410877/0/AVI-ELY-Strategia_2020-2023_FI_uusi+%282%29.pdf/f28231ef-831a-3264-5f9b-b2e734541f8b/AVI-ELY-Strategia_2020-2023_FI_uusi+%282%29.pdf?t=1613991853902

Uudenmaan ELY-keskus 2015. Kuvakaappaus. Sisäinen lähde. Kalataloushallinnon aluejako. Hakupäivä 23.7.2021.

Vainu. Io Software Oy 2019. Vainu TE-toimistoilla ja ELY-keskuksilla-koulutus Webinaari 06/2019. Sisäinen lähde. <https://vainu.wistia.com/medias/j79ec8aaly>.

Valtioneuvosto 2014. Vesiviljelystrategia 2022. Hakupäivä 2.6.2021. https://mmm.fi/documents/1410837/1516655/1-3-Vesiviljelystrategia_2022.pdf/89ae6a1d-9fa5-4c51-b339-35029399801f/1-3-Vesiviljelystrategia_2022.pdf

Valtioneuvoston periaatepäätös 8.7.2021. Hakupäivä 5.8.2021. [PowerPoint Presentation \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Valtioneuvoston periaatepäätös 8.7.2021. Kuvakaappaus. Hakupäivä 5.8.2021. [PowerPoint Presentation \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Varsinais-Suomen ELY-keskus 2021. Kuvakaappaus. Sisäinen lähde. Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoitusprosessi. Hakupäivä 23.7.2021.

LIITTEET

Vesiviljelyn investointien arviointilomakkeen ensimmäinen sivu liite 1

Vesiviljelyn investointien arviointilomakkeen toinen sivu liite 2

Vesiviljelyn investointien arviointilomakkeen täyttöohjeen ensimmäinen sivu liite 3

Vesiviljelyn investointien arviointilomakkeen täyttöohjeen toinen sivu liite 4

Luonnos arviointilomakkeesta tuen haun yhteydessä liite 5

Luonnos arviointilomakkeesta tuen toteutuksen jälkeen liite 6

Arviointilomake 2.10.2019

Painopiste II – Kestävä vesiviljely

Vesiviljelyn investoinnit

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 508/2014, 48 artikla 1 kohta a-d, f-h alakohdat

Lomake liitetään tukihakemukseen. Tuensaajan on täytettävä kaikki hanketta koskevat indikaattorit. Jos tietoja puuttuu, hankkeelle ei voida tehdä tukipäätöstä. Lue viimeisellä sivulla oleva ohje ennen lomakkeen täyttämistä.

Tuenhakija ja hanke		
Tuenhakijan nimi	Hankkeen nimi	Hankenumero, jos tiedossa

Yleiset indikaattorit			
Sukupuoli	Mies ☐	Nainen ☐	Oikeushenkilö ☐
Yrityksen tiedot			
	Tilikausi _____ (aikaväli)	Tilikausi _____ (aikaväli)	
Henkilöstön määrä			
Läikevaihto			
Tase			

Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR)

Vesiviljelyn investointien arviointilomakkeen toinen sivu liite 2

Toimenpidekohtaiset indikaattorit	
I Investoinnin tyyppi, valitse hankkeen kannalta merkittävien (vain yksi):	
Investoinnin tyyppi:	1. Vesiviljelyyn tehtävät tuottavat investoinnit (koodi 67) ☐
	2. Vesiviljelytuotannon ja viljeltävien lajien monipuolistaminen (koodi 68) ☐
	3. Vesiviljely-yksiköiden nykyaikaistaminen (koodi 69) ☐
	4. Eläinten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät parannukset ja nykyaikaistaminen (koodi 70) ☐
	5. Tuotteiden laadun parantaminen tai niille lisäarvoa tuovat investoinnit (koodi 71) ☐
	6. Olemassa olevien vesiviljelylammikoiden tai -altaiden ennallistaminen (koodi 72) ☐
	7. Vesiviljely-yritysten tulojen monipuolistaminen kehittämällä täydentäviä toimintoja (koodi 73) ☐
II Toimesta etua saavien työntekijöiden lukumäärä _____ kpl	

Tulosindikaattorit 1	
<u>Tiedot, jotka toimitetaan hankkeen alussa</u>	
2.1.a. Vesiviljelytuotannon volyymin muutos, tavoitetaso (tonnia)	_____
2.2.a. Vesiviljelytuotannon arvon muutos, tavoitetaso (tuhatta euroa)	_____
2.3.a. Nettotuloksen muutos, tavoitetaso (tuhatta euroa)	_____

Tulosindikaattorit 2	
<u>Tiedot, jotka toimitetaan loppumaksatuksen yhteydessä</u>	
2.1.b. Vesiviljelytuotannon volyymin muutos, toteutunut (tonnia)	_____
2.2.b. Vesiviljelytuotannon arvon muutos, toteutunut (tuhatta euroa)	_____
2.3.b. Nettotuloksen muutos, toteutunut (tuhatta euroa)	_____

Päiväys	Tuenhakijan allekirjoitus

Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR)

Arviointilomakkeen täyttäminen

Hankehakemukseen on tulosindikaattoreiden osalta liitettävä tukihakemuksessa hankkeen tuottamat arvioidut muutokset (tulosindikaattorit 1) sekä loppumaksuhakemuksella hankkeen vaikutusten tuottamat toteutuneet muutokset tai arvio niistä (tulosindikaattorit 2). Tuenhakija arvioi, mikä on hankkeen vaikutus kunkin yksittäisen tulosindikaattorin muutokseen, olettaen muiden indikaattoriin vaikuttavien tekijöiden pysyvän ennallaan. Yleisten indikaattoreiden ja toimenpidekohtaisten indikaattoreiden tiedot toimitetaan vain hankkeen alussa. Hakija on velvollinen täyttämään kaikki hanketta koskevat tiedot. Päätöstä tuen myöntämisestä ei tehdä, ennen kuin tiedot on toimitettu. Viimeisen maksuhakemuksen yhteydessä on toimitettava hankkeen toteutumista kuvaava arviointilomake, johon merkitään toteutuneet muutokset tai, mikäli niitä ei ole vielä saatavilla, arvio muutoksista. Lomakkeet on täytettävä huolellisesti ja totuudenmukaisesti. ELY-keskuksen kalatalouspalvelut-yksiköstä saa neuvontaa indikaattoreiden täyttämisessä.

Tuensaaja ja hanke

Tuensaaja täyttää hankenumeron, jos se on jo tiedossa (esim. tukihakemus on täytetty Hyrrässä, joka antaa automaattisesti hankenumeron). Mikäli hankenumeroa ei ole, ELY-keskus antaa hankenumeron.

Yleiset indikaattorit

Yritykset täyttävät: Yrityksen henkilöstömäärä, liikevaihto ja tase kahdelta edelliseltä tilinpäätökseltä.

Määritelmä henkilöstömäärästä: yrityksessä tai yrityksen lukuun työskennelleiden kokopäiväisten työntekijöiden määrä yhden vuoden aikana. Henkilöt, jotka eivät ole työskennelleet koko vuotta tai jotka ovat työskennelleet osa-aikaisesti, lasketaan vuosityöyksikön osina. Henkilöstömäärään luetaan: a) palkansaajat, b) kyseisessä yrityksessä työskentelevät henkilöt, jotka rinnastetaan palkansaajiin, c) yrityksen johtamiseen osallistuvat omistajat ja d) yrityksessä säännöllisesti työskentelevät yhtiökumppanit, jotka saavat yritykseltä rahamääräisiä etuja. Oppisopimussuhteessa tai ammatillisessa koulutuksessa olevia opiskelijoita ei lueta henkilöstömäärään. Äitiyslomalla ja vanhempainlomalla olevat lasketaan henkilöstöön.

Henkilöstön määrää koskevan kriteerin täytyminen on pakollista, jotta yritys voidaan katsoa pk-yritykseksi. Yritys voi kuitenkin valita joko liikevaihtoa tai taseen loppusummaa koskevan kynnysarvon. Yrityksen ei tarvitse täyttää kumpaakin vaatimusta, ja se voi ylittää toisen kynnysarvon ilman, että tällä on vaikutusta sen pk-yritysasemaan.

Toimenpidekohtaiset indikaattorit

I toimen tyyppi (valitaan vain yksi, hanketta parhaiten kuvaava)

II lukuarvo

Tulosindikaattorit 1 ja 2 – hankkeen alussa ja lopussa toimitettavat tiedot

Täytä joko Tulosindikaattorit 1 tai Tulosindikaattorit 2 sen mukaan, oletko tekemässä tukihakemusta vai loppumaksuhakemusta. Jätä toinen laatikko tyhjäksi.

2.1. Vesiviljelytuotannon volyymin muutos, tavoitetaso (2.1.a.) ja toteutunut muutos (2.1.b.) (**tonnia**). *Tuenhakijan arvio siitä, mikä tulee olemaan myyntiin tarkoitettun vesiviljelytuotannon vuotuinen volyymin muutos hankkeen vaikutuksen seurauksena. Huom. muutosta kuvaava yksikkö tonnia (esim. jos tuotannon volyymin odotetaan kasvavan 500 kg, merkitään lomakkeelle arvo "0,5").*

$$\begin{aligned} \text{Vesiviljelytuotannon volyymin muutos (tonnia)} &= B - A \\ A &= \text{Tuotannon vuotuisen volyymin määrä ennen hanketta} \\ B &= \text{Tuotannon vuotuisen volyymin määrä hankkeen jälkeen} \end{aligned}$$

Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR)

2.2. Vesiviljelytuotannon arvon muutos, tavoitetaso (2.2.a.) ja toteutunut muutos (2.2.b.) (tuhatta euroa). Tuenhakijan arvio siitä, mikä tulee olemaan myyntiin tarkoitettun vesiviljelytuotannon vuotuinen arvon muutos tavoitetaso hankkeen vaikutuksen seurauksena. Tuotannon arvon muutosta voidaan kuvata liikevaihdon muutoksella. Huom. muutosta kuvaava yksikkö tuhatta euroa (esim. jos tuotannon arvon odotetaan kasvavan 10 000 tuhannella eurolla, merkitään lomakkeelle arvo "10").

Vesiviljelytuotannon arvon muutos (tuhatta euroa) = B – A

A = Vesiviljelytuotteiden myynnin vuotuiset kokonaistuotot ennen hanketta

B = Vesiviljelytuotteiden myynnin vuotuiset kokonaistuotot hankkeen jälkeen

2.3. Nettotuloksen muutos, tavoitetaso (2.3.a.) ja toteutunut muutos (2.3.b.) (tuhatta euroa). Tuenhakijan arvio vesiviljelytuotteiden myynnin arvon ja suorien sekä epäsuorien kustannusten erotuksen vuotuisesta muutoksesta hankkeen vaikutuksen myötä. Huom. nettotuloksesta ei kuitenkaan tule vähentää veroja tai korkoja. Nettotulos saadaan laskemalla liikevoitto/tappio, josta ei ole vähennetty korkoja, ja lisäämällä siihen verot.

Nettotuloksen muutos (tuhatta euroa) = B – A

A = nettotulos ennen hanketta

B = nettotulos hankkeen jälkeen

Tuensaajan allekirjoitus

Allekirjoittajalla tulee olla yrityksen/yhteisön nimenkirjoitusoikeus.

Luonnos arviointilomakkeesta tuen haun yhteydessä Liite 5

Luonnos arviointilomakkeesta x.x.xxxx

Toimenpide 2

Vesiviljelyn investoinnit

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/1139

Tuen hakija ja hanke	
Tuenhakijan nimi:	Hankkeen nimi:

Kansalliset indikaattorit, hankkeen alussa toimitettavat tiedot				
	viimeisin toteutunut tilikausi	1 budjetoitu tilikausi	2 budjetoitu tilikausi	3 budjetoitu tilikausi
Vesiviljelytuotannon määrä (1000kg)				
Vesiviljelytuotannon liikevaihto (teur)				
Yrityksen liikevaihto				
Poistot ja arvonalentumiset				
Liikevoitto (tappio)				
Voitto (tappio) ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja				
Henkilöstökulut				
Henkilöstömäärä (VTY)				
Oma pääoma				
Taseen loppusumma				

Luonnos arviointilomakkeesta tuen toteutuksen jälkeen liite 6

Luonnos arviointilomakkeesta x.x.xxxx

Toimenpide 2

Vesiviljelyn investoinnit

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/1139

Tuen hakija ja hanke	
Tuenhakijan nimi:	Hankkeen nimi:

Kansalliset indikaattorit, hankkeen päätyttyä toimitettavat tiedot			
	toteutunut tilikausi	toteutunut tilikausi	erityistä huomioitavaa
Tilikausi	xx.xx.xxxx- xx.xx.xxxx	xx.xx.xxxx- xx.xx.xxxx	
Vesiviljelytuotannon määrä (1000kg)			
Vesiviljelytuotannon liikevaihto (teur)			
Yrityksen liikevaihto			
Poistot ja arvonalentumiset			
Liikevoitto (tappio)			
Voitto (tappio) ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja			
Henkilöstökulut			
Henkilöstömäärä (VTY)			
Oma pääoma			
Taseen loppusumma			